

Μ. ΣΕΤΑΤΟΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗ
ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1977

1. ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ

1.1 Όρισμός

Υπάρχουν πολλοί όρισμοί της σημειολογίας ή σημειωτικής. Ο Peirce την ορίζει ως καθολική άλγεβρα των σχέσεων, ο Guiraud ως γενική θεωρία των σημείων, της φύσης, του ρόλου και της λειτουργίας των μαζί με την καταγραφή των συστημάτων τους, ο Morris ως μελέτη των αντικειμένων και των ιδιοτήτων των αντικειμένων στη λειτουργία τους ως σημείων, ο Dayan ως έπιστήμη όλων των δυνατών κωδίκων και τύπων σημασιών, κτλ.Θά μπορούσαμε να την ορίσουμε ως την έπιστήμη που εξετάζει τά γενικά χαρακτηριστικά των συστημάτων σημείων(σημάτων, συμβόλων, γλωσσικών σημείων κτλ., βλ. παρακάτω) που χρησιμοποιούνται για την άμοιβαία κατανόηση(άνταλλαγή μηνυμάτων) και μās βοηθοῦν να επεκτείνουμε τή γνώση μας του κόσμου.

Η εξέταση αυτή διακρίνει συνήθως τρεῖς πλευρές(διαστάσεις) στά συστήματα σημείων:(α) τήν πρακτική(pragmatics), που αναφέρεται στη σχέση των σημείων με τούς ανθρώπους που τά χρησιμοποιούν, (β) τήν σημαντική(semantics), που άφορā τίς σχέσεις των σημείων με τίς έννοιες στίς όποῖες αναφέρονται, (γ) τήν συντακτική(syntactics), που αναφέρεται στίς σχέσεις των σημείων με άλλα σημεία του συστήματος. Σ'αυτές προσθέτουν μερικοί γλωσσολόγοι και τήν sigmatics, που άφορā τίς σχέσεις των σημείων με τά αντικείμενα αναφορās.

1.2 Σκοπός

Σύμφωνα με τά παραπάνω ή σημειολογία θεωρεῖται συνήθως σάν ένας κλάδος των έπιστημῶν επικοινωνίας, αν και όρισμένοι έρευνητές τονίζουν περισσότερο τή συστηματική πλευρά, παρά τήν διαδικαστική, ενός συστήματος σημείων(τά νοούμενα σέ αντίθεση με τά φαινόμενα), με βασική έννοια τό σημείο.

Τό πρόβλημα του τί ακριβώς θά περιλάβει ή σημειολογία είναι βασικό. Έτσι έχουμε:(α) μιā σημειολογία που περιλαμβάνει κάθε ανάλυση που εφαρμόζεται σέ μιā όρισμένη περιοχή με πρότυπα παρμένα από τή γλωσσολογία,

(β) μιā σημειολογία έρευνῶν, που συνδέονται με τόν έμπειρισμό, πραγματισμό, θετικισμό ή νεοκαντιανισμό και που τονίζουν τόν σημειολογικό χαρακτήρα των λογικομαθηματικών συστημάτων και τόν κυρίαρχο ρόλο των συμβολικών παραστάσεων στην κατασκευή της έπιστημονικής γλώσσας(Hilbert, Cassirer, Peirce, Morris),

(γ) μιā σημειολογία των σημείων και των σημαντικών συστημάτων,

πού ακολουθούν οι σημειολόγοι της επικοινωνίας με βασικό κριτήριο την πρόθεση επικοινωνίας (Buyssens, Prieto, Mounin).

Κατά τον J. Molino η σημειολογική ανάλυση πρέπει να διακρίνει τρία επίπεδα: α) ουδέτερο ή υλικό: τό ἔδω τό μήνυμα, β) ποιητικό: παραγωγή μηνύματος (μηχανισμός της σημειολογικής πράξης), γ) αίσθησι- ακό: αντίληψη και αποδοχή μηνύματος (έπιτυχία ή άποτυχία της σημειολογικής πράξης).

Ανταλλαγή μηνυμάτων και άλληλεπιδράσεις εμφανίζονται στον άνθρωπο, αλλά και σε άλλα οργανικά συστήματα (ζώα, φυτά). Γι' αυτό κοντά στην ανθρωποσημειολογία παρουσιάζονται και άλλοι κλάδοι, όπως η ζωοσημειολογία (βλ. 2.8), ή ένδοσημειολογία (κυβερνητικά συστήματα μέσα στο σώμα, πχ. ο γενετικός κώδικας) κά. Γενικά, μπορεί να γίνει έκπομπή και (ή) λήψη μηνυμάτων από άνόργανα (μήχανες) ή ένόργανα όντα (ζώα) ή και από συστατικά τους μέρη (πχ. μηνύματα από περιφερειακά άγγεϊα προς τον έγκέφαλο και άπ' αυτόν προς την καρδιά κτλ., "συνεργασία" ανθρώπων και ηλεκτρονικών υπολογιστών, κά.). Ανάλογα λοιπόν με τό περιεχόμενο που δίνει κανείς στη σημειολογία, θά μπορούσε να προσθέσει σ' αυτήν και τους κώδικες της ζωοσημειολογίας, της κυβερνητικής, της βιολογίας κτλ. (βλ. 2.8, 4, 1. 13., 4. 1.12.)

1.3 Ιστορική έπισκόπηση.

Πρόδρομοι της σημειολογίας εμφανίζονται ήδη στην αρχαιότητα, όπως η αρχαία έλληνική ιατρική (άλλαγές στην κατάσταση του σώματος) και ιδίως η έλληνιστική φιλοσοφία (Στωϊκού, Επικούρειου, Σκεπτικού), που έχει ως κέντρο της μιá θεωρία των σημείων που προμηνύεται άπό τον Άριστοτέλη (πού με τή σειρά του δέχτηκε έπιδράσεις του Πλάτωνα, των Σοφιστών κά.).

Κατά τον Μεσαίωνα έχουμε τήν scientia sermocinalis (γραμματική, λογική, ρητορική), που άποτελεϊ μιá θεωρία των σημείων με δύο κατεύθυνσεις: μεταφυσική (Πλάτωνα, Άριστοτέλη) και έμπειρική (έπιστήμη, φιλοσοφία).

Ο Leibniz άργότερα προτείνει ένα καθολικό σύστημα σημείων (characteristica universalis), ακολουθώντας τή μεταφυσική κατεύθυνση του Μεσαίωνα και προσέχοντας τή συντακτική μελέτη των σημειολογικών δομών, και οδηγεί στη συμβολική λογική (Boole, Carnap, Frege, Comperz, Husserl, Peano, Russel, Tarski, Whitehead, Peirce).

Βρετανού έμπειρικού φιλόσοφοι (F. Bacon, Bentham, Berkeley, Hobbes, Locke, που συνεχίζουν τήν έμπειρική κατεύθυνση του Μεσαίωνα). Στο Essay

concerning human understanding ο Locke, καθορίζει την θεωρία των σημείων ως εκείνο τόν κλάδο της τριμελοῦς διαιρέσεως του όλων των ἐπιστημῶν, πού " ἡ ἀποστολή του συνίσταται στή θεώρηση τῆς φύσης τῶν σημείων, πού χρησιμοποιοῦ τό μυαλό γιά τήν κατανόηση τῶν πραγμάτων ἢ γιά τήν μετάδοση τῆς γνώσης του σέ ἄλλους". (θεώρηση ἰδεῶν καί λέξεων). Αυτό ἀπῆχε τήν εἰσαγωγή τῆς Grammaire générale et raisonnée τῶν Arnauld καί Lancelot (1660).

Ch. Sanders Peirce. 'Ο ἰδρυτής τῆς σύγχρονης σημειολογίας εἰσάγει "τή θεωρία τῆς οὐσιαστικῆς φύσης καί τῶν βασικῶν ποικιλιῶν τῆς δυνατῆς σημείωσης". "Ἡ σημείωση, γράφει, συνεπάγεται συνεργασία τριῶν ὑποκειμένων, δηλ. τό σημεῖο, τό ἀντικείμενό του καί τόν ἐρμηνευτή του, χωρίς νά μπορεῖ καθόλου αὐτή ἡ ἐπίδραση τριῶν σχετιζομένων πραγμάτων νά ἀναλυθεῖ σέ ἐνέργειες μεταξύ ζευγῶν". Ἡ σκέψη τοῦ Peirce εἶναι περίπλοκη καί ἡ ὁρολογία του δέν εἶναι σταθερή, ἔτσι ὥστε νά δημιουργοῦνται δυσκολίες, πού προσπαθοῦν νά ἐξηγήσουν οἱ μελετητές τοῦ ἔργου του.

" Ὀλόκληρη ἡ οἰκουμένη, λέει, εἶναι διαποτισμένη ἀπό σημεῖα, ἄν δέν ἀποτελεῖται ἀποκλειστικά ἀπό σημεῖα". "Κάθε σκέψη καθεαυτή ἔχει οὐσιαστικά τή φύση σημείου". "Ἐνα ἀνθρώπινο ὄν " εἶναι τό ἴδιο ἕνα σημεῖο". Κάθε σημεῖο πρέπει νά γίνεи κατανοητό μόνο " σέ συνάρτηση μέ κάποιον ἄλλο, πού περιληπτικό καί λογικό σημεῖο, πού ἐνώνει τό σύνολο τῶν πραγμάτων καί πίστεων σέ ἕνα σταθερό καί τέλειο ὅλο". "Ἐπειδή ὅ,τι πραγματικά ὑπάρχει εἶναι αὐτό πού τελικά μπορεῖ νά γίνεи γνωστό ὅτι βρῖσκεται στήν ἰδεώδη κατάσταση τῆς πλήρους πληροφορήσεως, ἡ πραγματικότητα ἐξαρτᾶται ἀπό τήν τελική ἀπόφαση τῆς κοινότητας· ἡ σκέψη εἶναι αὐτή πού εἶναι, μόνο ἐπειδή ἀπευθύνεται σέ μιᾶ μελλοντική σκέψη, πού εἶναι ὡς σκέψη ταυτόσημη μ' αὐτή, ἄν καί περισσότερο ἀνεπτυγμένη".

'Ο Peirce κατατάσσει τά σημεῖα σέ 66 εἴδη. Ἀρχικά δεχόταν τρία εἴδη σημείων (representations): 1) ὁμοιότητες (→ εἰκόνες), 2) ἐνδείξεις (indices), 3) σύμβολα (→ νόμοι) δηλ. συμβάσεις, συνήθειες, φυσικές διαθέσεις τῶν ἐρμηνευτῶν. Ἀργότερα δέχεται τριπλές τριχοτομίες:

- (Α) σημεῖα καθεαυτά: (1) qualisign, ποιότητα ἢ φαινόμενο, π.χ. ἕνα χρώμα
(2) sinsign, ἀντικείμενο ἢ γεγονός, π.χ. μιᾶ λέξη
σέ μιᾶ θέση ὀρισμένης σελίδας
(3) legisign, θεσμικό καί συμβατικό, π.χ. ἡ λέξη
'ὅπτι' (γραπτή, προφορική).

(B) σημεία σέ σχέση μέ ἀντικείμενα:

- (1) icon, ἀναλογική ἀπεικόνιση ἢ μύηση ἀντικειμένου,
πχ. διαγράμματα, μεταφορές κτλ.
- (2) index, δείξη σέ ἀντικείμενο, μέ τό ὅποιο συνδέεται ἄμεσα,
πχ. κύριο ὄνομα, βέλος κτλ.
- (3) symbol, χωρίς ὁμοιότητα ἢ στενή σύνδεση μέ ἀντικείμενο,
πχ. τό γλωσσικό σημείο

(Γ) σημεία πού ἐρμηνεύονται ὅτι παριστάνουν:

- (1) rheme, οἱ ἔννοιες τῆς κλασικῆς λογικῆς, πού δέν εἶναι
οὔτε ἀληθεῖς οὔτε ψευδεῖς
- (2) dicent, οἱ προτάσεις τῆς λογικῆς, πού εἶναι ἀληθεῖς ἢ
ψευδεῖς
- (3) argument, συνεκτικό σύνολο σημείων, πχ. συλλογισμός,
ἀξιωματικά συστήματα ἐπιστημῶν κτλ.

Οἱ κατηγορίες τῶν σημείων δημιουργοῦνται μέ τριαδικές σχέσεις:

<u>A-B-Γ</u>	<u>ὄνομα σημείου</u>	<u>Παράδειγμα</u>
1-1-1	qualisign	ἓνα αἶσθημα "κόκκινου"
2-1-1	iconic sinsign	ἓνα ἀτομικό διάγραμμα
2-2-1	rhematic indexical sinsign	μιὰ αὐθόρμητη κραυγή
2-2-2	dicent sinsign	ἓνας ἀνεμοδείκτης
3-1-1	iconic legisign	ἓνα διάγραμμα ἐκτός τῆς ἀτομικότητάς του
3-2-1	rhematic indexical legisign	μιὰ δεικτική ἀντωνυμία
3-2-2	dicent indexical legisign	μιὰ κραυγή τοῦ δρόμου
3-3-1	rhematic symbol(symbolic rheme)	ἓνα κοινό ὄνομα(οὐσια- στικό)
3-3-2	dicent symbol	πρόταση
3-3-3	argument	συλλογισμός

Κατά καιρούς διατυπώθηκαν κριτικές τῆς θεωρίας τοῦ Peirce, πχ. ὅτι ἀγνοεῖ πῶς μιὰ δεικτική ἀντωνυμία ἀποτελεῖ μιὰ ἰδιαίτερη θέση σέ ἓνα εἰδικό πλέγμα λεκτικῶν σημείων (Benveniste), ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ συμβόλου στόν Peirce δέν εἶναι γόνιμη σέ ἀντίθεση μέ τόν index (Wells) κτλ.

F. de Saussure. Ἡ πρωτοτυπία του συνίσταται στό ὅτι ἀναγνώρισε τή βασιική σημασία πού ἔχει γιά τή γλωσσολογία ἡ συγκριτική ἀνάλυση καί ταξινόμηση τῶν διαφόρων συστημάτων σημείων, πού ἀποκαλύπτει ποιές ἰδιότητες εἶναι κοινές στά γλωσσικά σημεία καί σέ μερικά ἢ σέ ὅλα τά ἄλλα συστήματα σημείων. "Ἐτσι διαπιστώνουμε ποιά εἶναι τά εἰδικά χαρακτηριστικά τῆς

γλώσσας και γενικά ποιά είναι τα αναγκαία και ποιά τα τυχαία χαρακτηριστικά των ποικίλων συστημάτων επικοινωνίας. " Μπορούμε λοιπόν να διανοηθούμε, λέει, μια έπιστήμη που μελετά τη ζωή των σημείων στους κόλπους της κοινωνικής ζωής. 'Η έπιστήμη αυτή θα αποτελούσε μέρος της κοινωνικής ψυχολογίας και κατά συνέπεια της γενικής ψυχολογίας. Θα την ονομάσουμε σημειολογία(από το ελληνικό σημεῖον) και θα μάς μάθαινε σε τί συνίστανται τα σημεία, ποιού νόμοι τα διέπουν.... 'Η γλωσσολογία δεν αποτελεί παρά ένα μέρος αυτής της γενικής έπιστήμης.... Τίποτε δεν είναι πιο κατάλληλο από τη γλώσσα στο να μάς κάνει να καταλάβουμε τη φύση του σημειολογικού προβλήματος...."Αν θέλει κανείς να αποκαλύψει την πραγματική φύση της γλώσσας, πρέπει πρώτα να τη θεωρήσει σ'ό,τι έχει κοινό με όλα τα άλλα συστήματα της ίδιας κατηγορίας....Μέ τον τρόπο αυτό δε θα διαφωτίσει μόνο το γλωσσολογικό πρόβλημα, αλλά νομίζουμε ότι θεωρώντας τους θεσμούς, τα έθιμα κτλ. ως σημεία, τα φαινόμενα αυτά θα εμφανιστούν με άλλη όψη". "Γι'αυτό η γλώσσα, το πιο περίπλοκο και διαδεδομένο μέσο έκφρασης, είναι και το πιο χαρακτηριστικό απ'όλα. "Έτσι η γλωσσολογία μπορεί να αποτέλέσει το γενικό μοντέλο κάθε σημειολογίας, αν και η γλώσσα δεν αποτελεί παρά ένα ιδιαίτερο σύστημα". 'Αργότερα μάλιστα ο Barthes θεωρεί τη σημειολογία ως μέρος της γλωσσολογίας, ως την έπιστήμη που αποστολή της είναι να φέρει σε φως την ένότητα της έρευνας που γίνεται στην πολιτιστική ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, ψυχανάλυση, ύφολογία σχετικά με την έννοια της σημασίας(signification).Για τον Saussure η σημειολογία είναι μια προγραμματική έπιστήμη με κύριο στόχο "τό σύνολο των συστημάτων που στηρίζονται στο αυθαίρετο του σημείου".

Ogden και Richards. Στο βιβλίο τους The meaning of meaning(1923) πρότειναν την διάκριση της σημασίας των σημείων που εμφανίζονται στον έπιστημονικό λόγο (άναφορικού ή συμβολικού όροι) από τη σημασία των σημείων που χαρακτηρίζουν τον μη έπιστημονικό λόγο(συναισθηματικού και έκφραστικού όροι). 'Η διάκριση αυτή φάνηκε γόνιμη στην αίσθητική. Διατύπωσαν επίσης τη συμπραστική θεωρία(context theory) της σημασίας, όταν δηλ. ένα αντικείμενο βιώνεται μαζί με ένα άλλο, μάς κάνει να σκεφτόμαστε αυτό το άλλο και ενεργεί σαν σημείο του άλλου, έτσι ώστε τα αντικείμενα αυτά να αποτελούν ένα context.Για τον Richards η σημασία είναι μια "έξουσιοδοτημένη αποτελεσματικότητα"(μπεχαβιοριστική κατεύθυνση).

Morris. Στο έργο του Foundations of the theory of signs(1938) παρουσιάζει τη γνωστή τριχοτομία(βλ. 1.1) : syntactics, semantics, pragmatics.

Όπου παρουσιάζεται το φαινόμενο της σημείωσης, παρατηρούμε(1) ένα σημείο(signum), που έχει(2)μιά σημασία(designatum, αυτό που γνωρίζουμε) ή ένα αντικείμενο(denotatum)και που έχει (3) αυτή τη σημασία ή αυτό το αντικείμενο για έναν έρμηνευτή του σημείου(interpretans ενός interprès, λήψη γνώσεως από ένα υποκείμενο, στο βαθμό που ο έρμηνευτής γνωρίζει το designatum με την παρουσία του σημείου). Η σημείωση είναι γνώση έμμεση και τα στοιχεία που την αποτελούν συσχετίζονται. Δεν μπορούν να υπάρξουν designata χωρίς σημείωση, αλλά μπορούν να υπάρξουν αντικείμενα χωρίς σημείωση και μερικά σημεία δεν αναφέρονται σε ένα πραγματικό denotatum, δηλ. κάθε σημείο έχει ένα designatum, αλλά μόνο μερικά είναι denotatum. Τα σημεία που αναφέρονται στο ίδιο αντικείμενο δεν εμφανίζουν αναγκαστικά τα ίδια designata.Οι λογικοί συνήθως ισχυρίζονται ότι η σχέση (3) προϋποθέτει τις(1) και (2), ή (2) την (1), αλλά ή (1) δεν προϋποθέτει τις (2) και(3) και ή (2) μπορεί να μελετηθεί χωρίς να αναφερθούμε στην (3).

Μιά άλλη τριχοτομία που προτείνει ο Morris είναι στη διάκριση σημειολογίας καθαρής(ή γλώσσα με την όποια μιλούμε για τα σημεία), περιγραφικής(τά πραγματικά σημεία) και εφαρμοσμένης(χρησιμοποίηση της γνώσης μας των σημείων για την εκπλήρωση διαφόρων σκοπών). Οι διακρίσεις αυτές εφαρμόστηκαν και στά ζώα, όπου πχ. ο Marler διακρίνει: αναγνωριστές(identifiers, στοιχεία που τοποθετούν στο χώρο και χρόνο), προσδιοριστές(designators, χαρακτηριστικά που μεταβάλλουν αντικείμενα σε έρεθισμούς), εκτιμητές(appraisers, δηλώνουν κάτι που έχει προνομιακή θέση στη συμπεριφορά), διατάκτες(prescribers, δηλώνουν την απαίτηση όρισμένων σεειρών αντιδράσεων). Η σημειολογία κατά τον Morris αποτελεί μεταγλώσσα της γλωσσολογίας, ενώ το lansign-system που αναγνωρίζει είναι περίπου ισόδύναμο με τη γλώσσα, μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί και για αντικατάσταση της όμιλίας, όπως για τη γραφή, τη συμβολική λογική, τα μαθηματικά(ίσως και για την τέχνη).

Στό έργο του Signs, language and behavior(1946) προσπαθεί να περιγράψει και να ταξινομήσει τα σημεία με βάση τις διαθέσεις προς συμπεριφορά που προκαλούν στους έρμηνευτές τους(αντίδραση σε έρεθισμό) και αναλύει τα δεικτικά σημεία σε αντίθεση με τα συμβατικά σύμβολα. Η θεωρία αυτή αποτελεί μιά μηχανοποιημένη και έξωτερική μορφή του συνειρμισμού(ο συνειρμός σκέψεων και ιδεών αντικαθίσταται από σχέσεις μεταξύ ενεργειών ή τύπων συμπεριφοράς).

Στό Signification and significance(1964) τέλος προσπαθεί να κάνει μιά

σημειολογική σύνθεση των σχέσεων σημείων καὶ ἀξιῶν καθορίζοντας τή θέ-
ση τους στήν ἀνθρώπινη δράση.

Ἡ κριτική τῶν θεωριῶν τοῦ Morris τονίζει ὅτι "ἡ ἀναγωγή τῶν σημει-
ωτικῶν φαινομένων σέ πολύ γενικότερα φαινόμενα συμπεριφορᾶς δέν ὀδήγη-
σε σέ καμιά σημαντική ἐπιτυχία στήν θεωρία ἢ στήν πρακτική τῆς ἔρευνας.
"Ένας τύπος σημείων δέν σχετίζεται πάντοτε -ῥῶς μόνο σπάνια- μέ μιᾶ κα-
τηγορία εἰδικῶν ἐρεθισμῶν ἢ φανερῶν ἀντιδράσεων"(Weinreich).

Er. Buyssens. Συγκρίνοντας τή γλώσσα μέ τά ἄλλα(ἀνθρώπινα)σημειολο-
γικά συστήματα διακρίνει *sème*(κάθε ἰδεώδους διαδικασία πού ἡ συγκεκριμέ-
νη πραγμάτωσή της ἐπιτρέπει τήν ἐπικοινωνία) καὶ *acte sémique*(συγκεκρι-
μένη πραγμάτωση ἑνός *sème*). Τά *sèmes*, πού δέν ἀποτελοῦν σημεῖα, γιατί κα-
τά τόν Buyssens τά σημεῖα δέν μποροῦν νά ἀπομονωθοῦν καὶ καθορίζονται
μόνο ὡς λειτουργίες τῶν *sèmes*, ταξινομοῦνται μέ ἓνα διπλό κριτήριο: σύμ-
φωνα μέ τήν αἰσθηση πού παύρει μέρος(ἀκουστική, ὀπτική κτλ. ἢ διαφορο-
ποιήσεις, πχ. ἡ ἐθιμοτυπία μπορεῖ νά συνδυάζει λέξεις, νεύματα, ἀρώματα
κτλ.) καὶ σύμφωνα μέ τήν αἰτιολογία τους, πού ἐξαρτᾶται ἀπό τήν εἰδική
σχέση μεταξύ μορφῆς καὶ σημασίας ἑνός *sème* (ἐσωτερική, ὅταν προϋπάρχει
μεταξύ δύο φαινομένων, πχ. στήν εἰκονική ἢ στήν δεικτική, καὶ ἐξωτερική
σχέση, ὅταν δημιουργεῖται ἀποκλειστικά γιά τήν ἐπικοινωνία, πχ. αὐθαίρε-
τη). Διακρίνονται ἔτσι:

ἐσωτερικά *sèmes*, πχ. ἡ τέχνη, διαφημίσεις μέ εἰκόνες, ἱστορίες χωρὶς
λόγια, σχέδια πάνω σέ μηχανές, πού δείχνουν τή λει-
τουργία τους κτλ.

ἐξωτερικά *sèmes*, πχ. ὁ λόγος καὶ οἱ γραφικές παραστάσεις του, τά σή-
ματα τῆς τροχαίας, μαθηματικά σύμβολα, μουσική γρα-
φή, ἐρυθρός-σταυρός κτλ.

ἀνάμεικτα ἐσωτερικά καὶ ἐξωτερικά, πχ. στήν ἐθιμοτυπία, στοὺς χάρτες
κτλ.

Κατά τόν Buyssens δέν ὑπάρχει κατά κανόνα διαφορὰ μεταξύ(φυσικῶν)
γλωσσῶν καὶ ἄλλων σημειολογικῶν συστημάτων(*sémies*), ἐπειδὴ ἡ ὑπεροχή
τῆς γλώσσας εἶναι ἀπλῶς ποσοτική.

Γλωσσηματική (Hjelmslev καὶ Uldall). Στηρίζεται στήν εἰκασία ὅτι
οἱ ἰδιότητες ὅλων τῶν σημειολογικῶν συστημάτων, πού χαρακτηρίζονται
μέ τοὺς ὅρους ἑνός ὄχι πολύ περὶ πλοκου ἀλγεβρικοῦ μηχανισμοῦ, βασίζονται
σέ ἓνα μικρό σύνολο πρωταρχικῶν στοιχείων, ὅπως τάξη, συστατικό, λειτουρ-
γία, ἀναγκαῖο καὶ μὴ ἀναγκαῖο λειτουργικό στοιχεῖο(*functive*), λειτουρ-
γίες "εἴτε-εἴτε" καὶ "καί-καί", ἐμπειρική ὑπόθεση δύο ἀσύμφωνων πλάνων

(περιεχόμενο και έκφραση), που τό καθένα τους άποτελεΐται από δύο άσύμφωνες ιεραρχίες(μορφή και ούσία).

Η γλωσσηματική για τον Uldall είναι μια τυπική θεωρία, που δέν καθορίζεται από ένα είδικό ύλικό, αλλά προορίζεται ρητά για όλες τις δραστηριότητες του ανθρώπου. Για τον Hjelmslev αντίθετα είναι "μια γλωσσολογική θεωρία, που ύπονοεΐται ότι θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως πρότυπα και σ' άλλες ανθρωπιστικές έπιστήμες". Αυτά βέβαια θέτουν τό έρώτημα, αν οι σημειολογικές γενικεύσεις εκφράζουν μια μεθοδολογική άποψη ή γνήσιες έμπειρικές διαισθήσεις. Κατά τή γλωσσηματική οι φυσικές γλώσσες μπορούν να διακριθούν και διακρίνονται από ό,τι δέν άποτελεΐ φυσική γλώσσα βάσει είδικών χαρακτηριστικών, ανήκουν δηλ. σε μια τάξη σημειολογικών συστημάτων που παρουσιάζει δύο πλάνα με μορφή που άποκλίνει, γιατί τό περιεχόμενο των γλωσσών μπορεί να έμφανιστεΐ με όλες τις δυνατές ούσίες περιεχομένου, ή γλώσσα δηλ. είναι τό σημειολογικό σύστημα που μπορεί να εκφράσει ότιδήποτε μπορεί να εκφραστεΐ(μεταγωγικότητα στη γλώσσα). Η γλώσσα έχει άπεριόριστες δυνατότητες να δημιουργεΐ σημαΐα και πολύ έλεύθερους κανόνες σχηματισμού μονάδων μεγάλης έκτασης(πβ. τήν δημιουργικότητα της γλώσσας που τόνισε ο Chomsky, που τήν κάνει κατάλληλη να αντιμετωπίσει κάθε νέα κατάσταση).

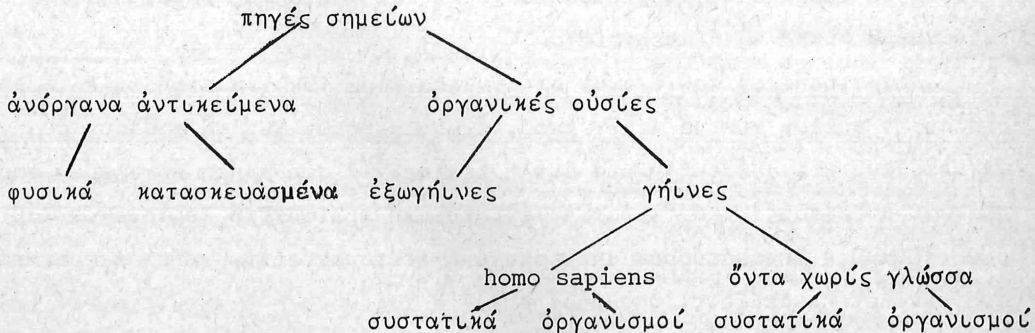
Νεώτερες έξελεύξεις. " Η σημειολογική δομή άποκαλύπτεται σαν μια θέση από τήν όποία μπορούν να θεωρηθούν όλα τά έπιστημονικά αντικείμενα" (Hjelmslev). Αυτό φαίνεται από τήν ανάπτυξη της σημειολογίας στη Γαλλία, 'Ιταλία, Πολωνία, 'Ηνωμένες Πολιτεΐς, Ρωσία και από τά είδικά συνέδρια (τό πρώτο έγινε στις ΗΠΑ, όπου ή Mead θεώρησε τήν σημειολογία ως τό πεδίο που με τό χρόνο θα περιλάβει τή μελέτη όλων των συστηματικών μορφών επικοινωνίας σ' όλες τους τις ποικιλίες από τις όποιες ή γλωσσολογία παρουσιάζει τήν μεγαλύτερη ^{τεχνική} προοδό, τό τελευταίο διεθνές στο Milano) και colloquia(του Kääziku κοντά στο Tartu 'Εσθονίας, Βαρσοβίας, Kazimierz). Στο Παρίσι έδρεύει ή Association Internationale de Sēmiotique. 'Υπάρχει και είδικό περιοδικό, τό Semiotica.

1.4 Ταξινομήση σημείων και σημειολογικών συστημάτων.

Για να ταξινομήσουμε τά σημειολογικά συστήματα μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τά έξης κριτήρια:(1) λειτουργία(άναφέρεται στη συμπεριφορά, είναι έμπειρική και έξωτερική), (2) δομή(άναφέρεται σε μια σταθερή κατάσταση στη συγχρονία, είναι αναλυτική και έσωτερική), (3) ιστορία (άναφέρεται στην εξέλιξη των σημειολογικών συστημάτων από φυλογενετική και όντογενετική άποψη).

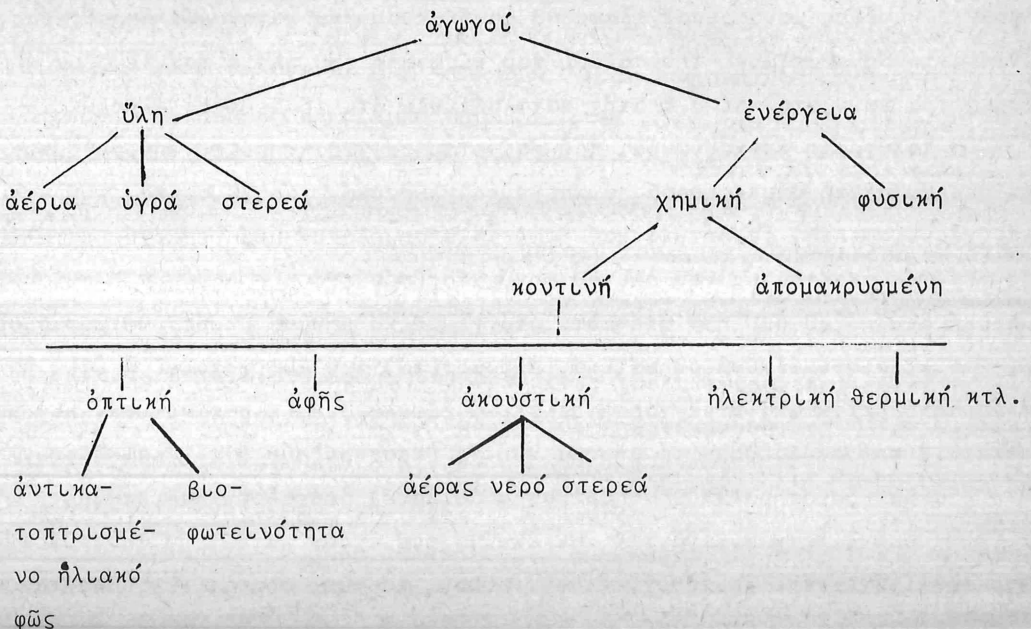
1.41 Λειτουργία.

1.411 Εύδη σχέσεων που μπορούν να υπάρξουν μεταξύ της πηγής ενός μηνύματος και του προορισμού του. Τό πρώτο κριτήριο ταξινομήσεως αποτελεί ή φύση όλων τών δυνατών πηγών σημείων:

Τό άπλό αυτό σχήμα γίνεται πιο περίπλοκο, όταν θεωρήσουμε και τή φύση τού λήπτη τών σημείων. Θα έχουμε δηλ. μηνύματα ένδοπροσωπικά(έσω-τερικός λόγος), διαπροσωπικά(διάλογος), πολυπροσωπικά(ό 'Εσκιμώς άφηγη-τής μύθων μιλά σάν πολλοί προς πολλούς), μηνύματα προς μηχανές, προς υπερφυσικά όντα, προς ψυχές προγόνων. Τά έμψυχα μπορούν να δέχονται μηνύματα από τό περιβάλλον ή να φαντάζονται ότι τά δέχονται(πχ. σέ έπιγραφές ή πέτρα θεωρεΐται ότι μιλά στό διαβάτη, σέ μαντικές μεθόδους έξετά-ζεται ή θέση τών άστρων κτλ.). Στό ζωικό βασίλειο πομποί και δέκτες ανή-κουν στό ίδιο ή σέ άλλο είδος ή σέ ένα όρισμένο μέλος τού είδους ή άτο-μο άλλου είδους.

Μέσα μεταδόσεως(άγωγού μέ πλεονασμούς: νόμος έτερογενοϋς άθροΐσεως):

Ανάλυση. Πχ. ἡ ὁμιλία παράγεται ἀπό τό ἀνθρώπινο σῶμα χωρίς χρη-
ση ἐργαλείων, εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπό τό φῶς καί μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ
νύχτα ^{καί} μέρα, γεμίζει ὅλο τό χῶρο γύρω ἀπό τήν πηγὴ καί δέν ἀπαιτεῖ εὐθεῖα
σύνδεση μέ τόν λήπτη, μπορεῖ νά ποικίλλει ἀπό ψιθύρους μέχρι κραυγές
καί δαπανᾷ μικρό ποσό ἐνεργείας.

Οἱ παρατηρήσεις πού ἔγιναν στή συμπεριφορὰ τῶν χιμπατζήδων (δύπλωση
διαλεχτῶν φύλλων γιά νά πλοῦν νερό, ἔνωση ραβδῶν γιά νά φτάσουν ἓνα
ἀντικείμενο κτλ.) ἔδειξαν μιὰ διπλὴ λειτουργία στή χρήση ἐργαλείων ἀπό
ζῶα καί ἀνθρώπους: μιὰ (πιθανῶς) ἐνισχυτικὴ πρωταρχικὴ λειτουργία καί
μιὰ (πιθανῶς) δευτερεύουσα σημειολογικὴ λειτουργία (πχ. χρήση πέτρας σέ
ἀγωνιστικές ἐπιδείξεις: θεσμοποίηση). Ἡ ταξινομήση διακρίνεται σέ (α)
ὀργανισμική (τό σῶμα μόνο του) καί (β) συνεργική (τό σῶμα ἐνισχυμένο μέ
σύνεργα), πχ. μεταφορὰ ὁμιλίας σέ σφυρίγματα (α) καί τυμπανοκρουσίες (β)
ἢ σέ σχετικὰ αὐτόνομα γραφικὰ συστήματα. Ἄλλοτε παρατηροῦμε μιὰ μέθο-
δο *pars pro toto* (πχ. ἓνα τμήμα κοπριᾶς δηλώνει τό ζῶο) ἢ ὑλικό κατεργα-
σμένο (πχ. δουλεμένο πολύτιμο μέταλλο γιά στολίδι κτλ.) κᾶ.

Οἱ ἀνώτεροι ὀργανισμοὶ χρησιμοποιοῦν (ὅταν τό θελήσουν) ταυτόχρονα
δύο ἢ περισσότερα συστήματα σημείων, δημιουργώντας ἔτσι ἓνα μεγάλο ἀριθ-
μό καί πολλὰ εἴδη ἀνάμεικτων ἐκφράσεων. Οἱ ποικίλοι βαθμοὶ πολυπλοκότητας
μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν ὡς κριτήριο ταξινομήσης τῶν σημειολογικῶν συ-
στημάτων, τὰ συστατικά τῶν ὁποῦν μποροῦν νά ἐμφανίζουν συμμετρικότητα.
Πχ. ὅταν λέμε 'ναί' καί ταυτόχρονα κινοῦμε τό κεφάλι καταφατικά, τό γλωσ-
σικό σημεῖο εἶναι συμμετρικό μέ τό κινηματικό, ὅταν πάλι σέ ὁπερέτα τοῦ
Lehar ὁ κινέζος μανδρινός τραγουδᾷ ἀρνούμενος τήν κατηγορία δωροδοκίας,
ἐνῶ ταυτόχρονα ἀπλώνει τήν παλάμη του πίσω ἀπό τήν πλάτη του, ἔχουμε
ἀσύμμετρα μηνύματα καί ὁ θεατῆς καταλαβαίνει ὅτι τό δεύτερο ἀληθεύει.

Ἡ πολύτροπη ἐπικοινωνία, πού φαίνεται νά χαρακτηρίζει τήν ἀνθρώπι-
νη σημειολογικὴ συμπεριφορὰ, ἀναμιγνύει γλωσσικά, παραγλωσσικά, κινηματι-
κά, γειτνιαστικά, ὁσφρητικά καί ὕως ἄλλα σημεῖα σέ μιὰ ἱεραρχία κατάλλη-
λη γιά τίς ἀπαιτήσεις τοῦ ὁλικοῦ μηνύματος (σύνθετο *designatum*). Ἡ συναισθη-
ματικὴ στάση τοῦ ὁμιλητῆ ἀπέναντι στό γλωσσικό μήνυμα μπορεῖ νά μεταδοθεῖ
μέ χαρακτηριστικά (συναισθηματικά, ἐκφραστικά) πού κωδικοποιεῖ ἡ ὕδια ἢ
γλώσσα (*Stanekiewicz*) ἢ μέ χαρακτηριστικά ἐξωγλωσσικά (παραφωνητικά, κινηματι-
κά κτλ.) πού συνοδεύουν τό μήνυμα καί τό ὑποστηρίζουν ἢ τό διαφεύδουν.

Τὰ μακροσυστήματα (*secondaires modelants*) ἀποτελοῦν περιπτώσεις
συγκρητισμῶν, περιλαμβάνοντας καί ἐκεῖνα πού ἔχουν κατεξοχὴν λαογραφικὲς
καί καλλιτεχνικὲς λειτουργίες, πχ. μῦθοι, ποίηση, δραματικὲς παραστάσεις,

δπερα κᾶ. "Ετσι μιὰ κινηματογραφική ταινία ὅπου τὰ πρόσωπα δέν εἶναι βουβά παρουσιάζει τέσσερα σημειολογικά συστήματα: ἓνα ὀπτικό καί τρία ἀκουστικά(γλώσσα, μουσική, θορύβους), ἐνῶ μιὰ ὁπερα προϋποθέτει λογο-τεχνικές, μουσικές καί σκηνικές τέχνες.

1.412 Κώδικες (σημειολογικά συστήματα)

"Αν δώσουμε στη σημειολογία τό εὐρύτερο περιεχόμενο πού μπορεῖ νά πάρει, σχηματίζεται ἡ ἐξῆς κλίμακα σημειολογικῶν συστημάτων ἢ κωδίκων:

(1) φυσικοχημικές δομές(ἀτομικές, μοριακές), διαδικασίες στούς γαλαξίες, (2) βιολογικές(πρωτεΐνες), φυσικοψυχολογικές διαδικασίες, (3) ἐνδοφυλετική, κοινωνική ὀργάνωση, (4) .προγλωσσικές κωδικοποιήσεις(ἀρχές μνήμης, γνώσης, μάθησης, γλώσσα ζώων), (5) ἀνθρώπινη γλώσσα, (6) εἴδη μεταγλώσσας (μέ βάση τή γλώσσα) γιά πολιτιστικά ἐπιτεύγματα.

Οἱ κώδικες πού δημιουργοῦνται ἀπό τίς ἀνάγκες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ταξινομοῦνται ὡς ἐξῆς ἀπό τόν Guiraud:

1. Λογικού:(α) παραγλωσσικοί: γραφικά συστήματα, προσωδιακά, κινηματικά(νεύματα κτλ), γειτνιαστικά(ἀπόσταση μεταξύ ὀμιλητῶν κτλ.); (β) πρακτικού: σήματα, προγράμματα, (γ) ἐπιστημονικού: μαθηματικῶν, χημεύας κτλ. ταξινομήσεις, ἀλγόριθμοι, (δ) μαντικού, *pensée sauvage* κτλ.

2. Αἰσθητικού: τέχνη καί λογοτεχνία, συμβολική, μορφολογία ἀφηγήματος κτλ.

3. Κοινωνικού: σημεῖα ταυτότητας(οἰκόσημα κτλ.), σημεῖα εὐγένειας (πρωτόκολλο , ἐθιμοτυπία), γιορτές, μόδες, παιχνίδια κτλ.

1.413 Σχέσεις μεταξύ σημειολογικῶν συστημάτων.

Ἡ (σημειολογική) σχέση μεταξύ συστημάτων, κατά τόν Benveniste, εἶναι σχέση μεταξύ ἑνός "ἐρμηνεύοντος" καί ἑνός "ἐρμηνευόμενου" συστήματος, πχ. τὰ σημειολογικά ὑποσυστήματα μιᾶς κοινωνίας θά εἶναι τὰ "ἐρμηνευόμενα" τῆς γλώσσας, ἐφόσον μόνο αὐτή ἐπιτρέπει τήν ὕπαρξη κοινωνίας καί πολιτισμοῦ. Δυό ἀρχές διέπουν τίς σχέσεις μεταξύ συστημάτων: (α) ὁ μή πλεονασμός (non-redondance), δηλ. ἡ ἔλλειψη συνωνυμίας μεταξύ τους, πχ. λόγος-μουσική, (β) ἡ ἐμφάνιση τοῦ ὕδου σημείου σέ δύο συστήματα χωρίς νά προκύπτει συνωνυμία ἢ πλεονασμός, πχ. τό κόκκινο στά σήματα τροχαίας καί στίς σημαῖες.

Οἱ σχέσεις μεταξύ συστημάτων παρουσιάζουν τρεῖς τύπους:(α) σχέση γένεσης, πχ. ἀπό τή συνηθισμένη γλώσσα προέρχεται ἡ λογικομαθηματική τυποποίηση, (β) σχέση ὁμολογίας, πχ. ἀντιστοιχίες χρωμάτων καί ἤχων, (γ) σχέση ἐρμηνείας πχ. ἡ γλώσσα ὡς "ἐρμηνεύον" τῶν ἄλλων συστημάτων.

1:414 Ἡ γλώσσα καί τὰ ἄλλα σημειολογικά συστήματα.

Ἡ γλώσσα εἶναι σύστημα σημειολογικό καί στή δομή καί στή λειτουργία

της: εμφανίζεται με τή φράση, πού παραπέμπει σέ μιιά όρισμένη κατάσταση, άποτελεΐται άπό ξεχωριστές μονάδες, πού ή καθεμιιά τους άποτελεΐ σημεΐο, εμφανΐζει διπλή άρθρωση, παράγεται καΐ γίνεται δεκτὴ άπό όλα τά μέλη μιιάς κοινότητας. μέ τούς ΐδιους όρους άναφορᾶς, άποτελεΐ τή μόνη πραγμάτωση έπικοινωνιας μεταξύ ύποκειμένων. Έξασκεΐ έπίδραση στή σημειολογική διαμόρφωση τών άλλων συστημάτων, έπειδή παρουσιάζει τήν ιδιότητα τοΰ "σημαΐνειν" διπλή: σημειολογική(άναγνώριση τών μονάδων καΐ τών διακριτικών τους χαρακτηριστικών) καΐ σημαντική(άναγνώριση τοΰ νοήματος πού έχει ένα μήνυμα καΐ πού γεννιέται άπό τό λόγο, εξέταση τοΰ συνόλου τών άντικειμένων άναφορᾶς), δηλ. τά σημεΐα πρέπει νά άναγνωριστοΰν, ό λόγος πρέπει νά κατανοηθεΐ. ΈΗ διπλή αύτή διάσταση δέν ύπάρχει άλλοΰ, πχ. στήν καλλιτεχνική έκφραση, όπου εμφανίζεται ή σημαντική μόνο διάσταση. ΈΗ δύναμη τῆς γλώσσας βασΐζεται σ' αύτή τή μεταγλωσσική λειτουργία, πού τῆς έπιτρέπει νά περικλείει όλα τά σημειολογικά συστήματα.

1.42 Δομή:

ΈΗ σύνθεση τών σημείων παρουσιάζει δυό άπαραΐτητα στοιχεΐα: τό σημαΐνον (signans, signifiant, sign vehicle) πού εΐναι αΐσθητό καΐ τό σημαϊνόμενο(signatum, signifiē, designatum) πού εΐναι νοητό. Στή γλώσσα τό σημαΐνον μπορεί νά έχει μορφή μηδέν. ΈΗ συγκεκριμένη έμφάνιση ενός σημείου λέγεται δεΐγμα(token, τό sinsign τοΰ Peirce), ένω ή τάξη όλων τών εμφάνισεων ενός σημείου όνομάζεται τύπος(type, τό legisign τοΰ Peirce), πχ. αν μιιά σελίδα έχει 300 λέξεις, αύτός εΐναι ό άριθμός τών δειγμάτων, ένω ό άριθμός τών διαφορετικών λέξεων τῆς σελίδας εΐναι ό άριθμός τών τύπων.

Τά προβλήματα πού άναφέρονται στή δομή εΐναι συνοπτικά τά έξῆς:

1) πώς γίνεται ή άναφορά μέ τά συγκεκριμένα δειγματα σημείων καΐ πώς οΐ τύποι σημείων έχουν τή σταθερή ιδιότητα νά σημαΐνουν,

2) ποιιά άκριβώς εΐναι ή διάκριση μεταξύ τῆς σχέσης άναφορᾶς(denotation) καΐ τῆς σχέσης σημασίας(designation);

Δέν ύπάρχει πρὸς τό παρόν συμφωνία μεταξύ τών φιλοσόφων σχετικά μέ μιιά θεωρία πού νά άναλύει, νά βάξει σέ τάξη, νά συγκρίνει καΐ νά κατανοεΐ τό ύλικό πού συγκέντρωσαν γλωσσολόγοι καΐ έθνολόγοι. Διακρίνουμε διάφορες ομάδες:

α) παραδοσιακές προσπελάσεις(πχ. Ullmann)

β) δομική σημασιολογία τοΰ λόγου(πχ. Greimas)

γ) σημασιολογικό διαφορικό(Osgood), τεχνική έλεύθερου συνειρμού, ψυχολογισολογικές άναλύσεις

δ) μέθοδος της back translation(άνθρωπολογική έρευνα)

ε) μέθοδου νοητικής ανθρώπολογίας

στ) μέθοδου έναρμόνισης με τή γενετική μετασχηματιστική γραμματική

Οι ποικίλες δυνατές σχέσεις μεταξύ σημαίνοντος και σημαυνομένου οδηγούν σε ταξινομήσεις όχι των σημείων, αλλά των όψεών τους, γιατί ένα σημείο μπορεί να εμφανίζει περισσότερες από μία όψεις(πχ. μία προστακτική μπορεί να έχει αξία σήματος, σινιάλου) με διαβαθμίσεις. Μία άσυμφωνία μεταξύ αυτού που σημαίνει ένας τύπος σημείου και του denotatum ενός από τα δείγματα του σημείου αυτού μπορεί να είναι ή αίτία, σε ποικίλα επίπεδα, της δημιουργίας των σχημάτων λόγου(πχ. της μεταφοράς ή του μηχανισμού που παρουσιάζεται στο φέμα).

1.5 Βασικές έννοιες και όροι.

1.51 Σημείο.

Η φύση και η όρολογία των σημείων παρουσιάζει προβλήματα, γιατί έχουν ασχοληθεί μ'αυτά γλωσσολόγοι, λογικοί, φιλόσοφοι, ψυχολόγοι, άνθρωπολόγοι, βιολόγοι, αίσθητικού. Εκτός από τις απόψεις των Peirce, Morris κ.α., που αναφέρθηκαν παραπάνω (βλ. 1.3), σημειώνονται έδω μερικές άκόμενη. Ο Guiraud θεωρεί τό σημείο ως ένα έρεθισμό(αίσθητή ούσία), του οποίου ή νοητική εικόνα συνδέεται στο πνεύμα μας με μία εικόνα ενός άλλου έρεθισμού που άνακαλεί με έπικοινωνιακό σκοπό. Τό σημείο καθορίζεται από τις σχέσεις που συνάπτει με τό όλο. Κατά τόν Benveniste ό ρόλος του σημείου είναι να άντιπροσπαεύει, να παίρνει τή θέση άλλου πράγματος άνακαλώντας το ως υποκατάστατό του. Ο Granger δέχεται ότι τό σημείο άνακαλεί ένα σύστημα δομικών σχέσεων συστατικών του άντικειμένου(τυποποίηση), αλλά ταυτόχρονα άπελευθερώνει μία σειρά υποκειμενικών άνακλήσεων, που συνδέονται με τήν ιδιοσυγκρασία του χρήστη(βιώματα που άπαιτούν μία έρμηνευτική).

1.52 Σημασία.

Σημασία είναι ή σχέση μεταξύ σημαυνομένου και σημαίνοντος με τους έξης όρους: τό σημείο πρέπει να διαφέρει από τό σημαυνομένο και κάθε σημείο πρέπει να άνήκει σε ένα σύστημα σημείων(αν και μερικού δέχονται κώδικες με ένα μοναδικό σημείο). Η σημασία κωδικοποιείται λιγότερο ή περισσότερο. Μπορούμε να διακρίνουμε σημεία λογικά(που είναι συμβατικά, αυθαίρετα, όμολογα, άντικειμενικά, λογικά, άφήρημένα, γενικά, μεταβατικά, έκλεκτικά) και αίσθητικά(που είναι φυσικά, αίτιολογημένα, άναλογικά, υποκειμενικά, άφεκτικά, συγκεκριμένα, μοναδικά, έμμονα, όλικά), πβ. τήν άντικειμενική σύλληψη του σημαυνομένου(denotation)και τήν υποκειμενική(connotation).

1.53 Σύστημα

Τά σημειολογικά συστήματα, κατά τόν Benveniste, ἔχουν ὡς κοινό χαρακτηριστικό τήν ιδιότητα τοῦ νά σημαίνουν(significance)καί τά σημεῖα (μονάδες τῆς significance). Διακρίνονται κατά (α) τόν τρόπο πού λειτουργοῦν, ἰδίως κατά τήν αἰσθησιή στήν ὁποία ἀπευθύνονται(πχ. τήν ὄραση), (β) τήν περιοχή ὅπου ἔχει κύρος τό σύστημα καί ἐπιβάλλεται, (γ) τή φύση καί τόν ἀριθμό τῶν σημείων τους(πού ἐξαρτᾶται ἀπό τά α, β), (δ) τόν τύπο λειτουργίας, δηλ. τή σχέση πού ἐνώνει τά σημεῖα καί τοὺς δύνει τή διακριτική τους λειτουργία.

Κάθε σημειολογικό σύστημα πού στηρίζεται σέ σημεῖα πρέπει νά περιλαμβάνει:(α) ἓνα περιορισμένο πλῆθος σημείων, (β) κανόνες διευθετήσεως πού διέπουν τά σχήματα σημείων (γ) ἀνεξάρτητα ἀπό τή φύση καί τόν ἀριθμό τῶν λόγων, πού τό σύστημα ἐπιτρέπει νά παραχθοῦν. Τά συστήματα μποροῦν νά περιλαμβάνουν σημεῖα αὐθαίρετα, ὁμόλογα, ἀναλογικά ἢ ἀνάμεικτα.

1.54 Σῆμα ἢ σινιάλο(signal)

"Ὅταν ἓνα δεῦγμα σημείου μηχανικά ἢ συμβατικά προκαλεῖ μιᾶ ἐνέργεια τοῦ λήπτη καί ἐλευθερώνει μεγαλύτερη ἐνέργεια, λειτουργεῖ ὡς σῆμα(πχ. ὁ πυροβολισμός στοὺς ἀγῶνες)

1.55 Σύμπτωμα(symptom)

Σημεῖο καταναγκαστικό, αὐτοματικό, μὴ αὐθαίρετο, ὅπου σημαῖνον καί σημαινόμενο ἐνώνονται μέ φυσικό δεσμό(πχ. ὁ πυρετός). Ἐνα ὀργανωμένο σύνολο συμπτωμάτων ἀποτελεῖ ἓνα σύνδρομο.

1.56 Εἰκόνα(icon)

Εἰκονικά λέγονται τά σημεῖα πού ἐμφανίζουν τοπολογική ὁμοιότητα τοῦ σημαίνοντος μέ τά denotata του(πχ. φωτογραφία, ἀλγεβρικός τύπος)

1.57 Δείκτης(index)

Δεικτικά λέγονται τά σημεῖα τῶν ὁποίων τά σημαίνοντα παρουσιάζουν συνάφεια μέ τά σημαινόμενα ἢ ἀποτελοῦν δείγματά τους(πχ. ὁ καπνός ὡς σημάδι φωτιᾶς ἢ τά δεικτικά στοιχεῖα τῆς γλώσσας, πχ. οἱ προσωπικές ἀντωνυμίες).

1.58 Σύμβολο(symbol)

Τά σημεῖα, πού δέν παρουσιάζουν ὁμοιότητα ἢ συνάφεια, ἀλλά μόνο ἓνα συμβατικό δεσμό μεταξύ σημαίνοντος καί τῶν denotata του, καί πού ἔχουν ὡς designatum μιᾶ τάξη πού δηλώνεται ἀπό τό βάθος τῆς ἔννοιᾶς(πχ. τά γλωσσικά σημεῖα). Σύμβολα ἐμφανίζονται καί στά ζῶα(πχ. τό κούνημα τῆς οὐρᾶς τοῦ σκύλου δηλώνει φιλία, τῆς γάτας ἐχθρότητα)

1.59 Ὄνομα (name)

Τά σημεῖα πού ἔχουν ὡς designatum μιᾶ τάξη πού δηλώνεται ἀπό τό πλά-

τος της έννοιας (πχ. τό "Μαρία" δηλώνει όλες τις γυναίκες που άπαντοῦν στο όνομα αυτό). Ο Morris διακρίνει στά όνόματα, που τά κατατάσσει στις άναγνωριστές(βλ. 1.3), όνοματιστές(namors, πχ. τά κύρια όνόματα) και ένδεϊκτες(indicators, πχ. κράξιμο πουλιών κτλ.).

2. ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΕΙΣ

Μέ τη σημειολογία συνδέονται οι παρακάτω περιοχές έρευνας

2.1 Παραγλωσσολογία(paralinguistics)

Ός παραγλωσσικά χαρακτηριστικά(ή φαινόμενα) θεωρούνται όσα έκφραζουν τό συναίσθημα ή τήν προσωπικότητα ή άκόμη όσα χρησιμεύουν για νά δηλωθεΐ ή κοινωνική όμάδα. Κάθε όμιλητής παρουσιάζει πραγματικά ή στερεοτυπικά χαρακτηριστικά όπως α) ή προσωπική ποιότητα τής φωνής του, β) ή κοινωνική ποιότητα(φυλής έθνους, τάξης κτλ.), γ) ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά. Τά χαρακτηριστικά αυτά μπορούν νά είσαχθούν καί στήν όμιλία ενός άλλου όμιλητή.

2.2 Έκφραση προσώπου καί κινήσεις σώματος.

Τό πρόσωπό μας (ή μέρη του) βρίσκονται σέ συνεχή κίνηση καθώς μιλούμε. Τό πρόσωπο ή τό σώμα τοΰ άκροατή εΐναι πιο ήρεμα, αλλά δέν βρίσκονται σέ πλήρη άκίνησία. Ή άνατροφοδότηση (feedback), πού δημιουργεΐται κατ'αυτό τόν τρόπο, παΐζει σημαντικό ρόλο στήν έπικοινωνία πρόσωπο μέ πρόσωπο τής καθημερινής όμιλίας. Τά παιδιά στό σημείο αυτό τείνουν βασικά νά μοιάσουν τούς γονεΐς τους, έμφανίζοντας ποικιλίες καί αλλαγές τοΰ βασικοΰ αυτοΰ προτύπου.Οι σχέσεις τοΰ σώματος μεταβάλλονται επίσης καθώς αλλάζουν τά θέματα συνομιλίας(πχ. ή συνομιλία πού γίνεται έδώ καί τώρα σέ άντίθεση μέ μια άφήγηση). Φαίνεται ότι όλα αυτά παρουσιάζουν δομή καί όργάνωση, γιατί άλλιώς ή συνηθισμένη συνομιλία δέν θα ήταν τόσο άποτελεσματική(ή καθημερινή ζωή τής οίκογένειας καί εργασίας μέσα στό σχετικά σταθερό πολιτιστικό περιβάλλον παρουσιάζει πολύ λίγες συγχύσεις).

2.3 Γειτνιαστική(proxemics).

Ή γειτνιαστική έξετάζει τά προβλήματα πού άναφέρονται στή διαφοροποίηση, διατήρηση καί άποτελέσματα τής άπόστασης μεταξύ όμιλητών. Μελετά τά σταθερά καί ήμισταθερά χαρακτηριστικά τοΰ χώρου, τόν κοινωνικά φυγόκεντρο καί κεντρομόλο χώρο, μέ τά όρια καί τήν ιεραρχία του. Έρευνά τή φύση τής συμπεριφοράς πού άναφέρεται στήν άφή, όραση, όσφρηση, άκοή, τίσ κοινωνικές διαστάσεις στή χρήση τοΰ χώρου (ανάγκες χώρου, άνατροφή σέ ghetto κτλ.). Γενικά έξετάζει τίσ άλληλεπιδράσεις βιολογικοΰ καί πολιτιστικοΰ άνθρώπου, όπου παΐρνουν μέρος πολλοί παράγοντες(φυσιολογικού, κοινωνικού, συναισθηματικού κτλ.).

2.4 Κατάταξη καί περιγραφή γλωσσών κωφαλάλων.

Οι κουφού μπορούν νά εκπαιδευτούν καί νά άποκτήσουν μια ικανότητα σέ άλλες γλώσσες ξεκινώντας άπό μια ικανότητα στή γλώσσα(ύπάρχουν πολλές)

των κωφαλάλων. Τά χαρακτηριστικά των γλωσσών αὐτῶν δέν εἶναι εὐκολο αἰ
ἀναλυθοῦν ὅπως ἡ ὁμιλία, διακρίνονται πάντως τρία στοιχεῖα: τόπος(πί-
νακας, πχ. ἡ παλάμη), χειριστής(πχ. ὁ δείκτης τοῦ χεριοῦ), ἐνέργεια (πχ.
κίνηση τοῦ δείκτη).

2.5 Γραφή καί συστήματα γραφῆς.

Ἡ γλώσσα εἶναι ἡ πρώτη πολιτιστική ἀνακάλυψη ἡ ἐφεύρεση(ἂν δέν
ἐμφανίστηκε "τυχαῖα") τουλάχιστον πρὶν 1000000 χρόνια. Ἀντίθετα ἡ
γραφὴ, δευτεροβάθμιο συμβολικὸ σύστημα, ἐμφανίζεται μόλις πρὶν ἀπὸ
6000 χρόνια στὴν Αἴγυπτο καί Μεσοποταμία, ἂν καί τὰ τελευταῖα 100000
χρόνια πολλὰ ἄτομα πρέπει νά βρῆκαν καί νά χρησιμοποιήσαν σύμβολα καί
σημεῖα ad hoc(πχ. ζωγραφιές σπηλαίων πρὶν ἀπὸ 50000 χρόνια). Γιά τίς
σχέσεις γραφῆς καί γλώσσας βλ. Εἰσαγωγή στὴν ἱστορικοσυγκριτικὴ γραμ-
ματικὴ καί Στοιχεῖα γενικῆς γλωσσολογίας.

2.6 Ὑποκατάστατα τῆς γλώσσας.

Ἡ μελέτη ὑποκατάστατων τῆς γλώσσας, ὅπως εἶναι τὰ συστήματα πού
χρησιμοποιοῦν σφυρίγματα καί τύμπανα, ἐξετάζει τὰ ἑξῆς προβλήματα:α)
ποιά εἶναι τὰ καταλληλότερα στοιχεῖα τῆς γλώσσας γιά νά συντομευτοῦν,
ἔτσι ὥστε νά μεταδίδονται σέ μακρινές ἀποστάσεις, β) ποιά ἀπὸ τὰ ὑπο-
κατάστατα αὐτά τῆς γλώσσας εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικά στὴν ἐπικοινωνία
καί γιατί, γ) τί ἀποτέλεσμα ἔχει στὴν ἐπικοινωνία ὁ συνδυασμός τους
μέ ἄλλα σημειολογικά συστήματα(ἄλλου ἄγωγού καί κώδικες, ἄλλες περι-
στάσεις, πχ. τελετουργίες). Γενικά ἐξετάζεται ποιά εἶναι ἡ σχέση τῶν
φυσικῶν γλωσσῶν καί τῶν ὑποκατάστατων τους καί εἰδικότερα ἡ σχέση τῶν
συντομευτικῶν συστημάτων καί τῆς ποιητικῆς γλώσσας(φωνητικά στοιχεῖα),
ἡ κατανόηση ἑνός ὑποκατάστατου πού χρησιμοποιεῖ σφυρίγματα ἀπὸ τοὺς
χρήστες του κτλ.

2.7 Τυποποιημένες γλώσσες(ἐπιστημονικές).

Οἱ ἐπιστημονικὲς γλώσσες στηρίζονται στὴ μεταγλωσσικὴ λειτουργία
τῆς γλώσσας.Τυποποιημένη, συνηθισμένη καί ποιητικὴ γλώσσα διασταυρώνον-
ται καί διαφωτίζουν ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Ἡ ἐπιστημονικὴ γλώσσα μπορεῖ νά
παραφραστεῖ καί ἡ τυποποιημένη περιοχὴ τῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ὁρολογία
(μαζί μέ τὴν εἰδικὴ τῆς φρασεολογία καί τοὺς συντομευμένους ὀρισμούς)
καί τίς ἀποδείξεις(μαζί μέ τὰ ἀξιώματα καί τὰ θεωρήματα), πού προέρχον-
ται ἀπὸ τὴν συνηθισμένη γλώσσα. Στὴν ἀκραία τυποποιημένη μορφή τῆς ἡ
ἐπιστημονικὴ γλώσσα τείνει σέ μιὰ σχηματοποίηση κενῶν ὅρων πού μπορεῖ
νά γίνει καθαρά ὁρατὴ. Ὅροι καί σχήματα μποροῦν ἴσως νά ἐνοποιηθοῦν μέ
τό *gramme* ὡς ἐλάχιστη μονάδα.

2.8 Ζωοσημειολογία (ήθολογία καὶ θεωρία σημείων).

Ἡ σημειολογία προσφέρει στήν θεωρία τῆς ζωϊκῆς ἐπικοινωνίας μιὰ δομή καὶ ἓνα μέσο, μέ τὰ ὁποῖα ἡ ἔρευνα τῶν ἡθολόγων μπορεῖ νά ὀργανωθεῖ βάσει προτύπων ἐπικοινωνίας καὶ ὄχι βάσει αὐτιότητας ἢ φυλογένεσης. Οἱ μέθοδοι τῆς ἡθολογίας περιλαμβάνουν, πολύ περισσότερο ἀπὸ τίς παρατηρήσεις στό φυσικό περιβάλλον, τή χρήση φυσικῶν πειραμάτων καὶ τὴν ἐφαρμογή ἐξελεγκτικῶν θεωριῶν, πχ. τὴν συγκριτικὴ προσπέλαση τῶν βιολόγων. Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν ἀποτελεῖ πλούσια πηγὴ διαφορετικῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκολογικῶν σχημάτων, διαφορετικῶν μορφῶν ἐξελεγκτικῶν πειραμάτων στήν προσαρμοσίμη ἐπικοινωνία, πού φανερώνουν τοὺς περιορισμούς καὶ τίς δυνατότητες τῶν διαδικασιῶν κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας.

Εἶναι νωρίς ἀκόμη νά ἐκτιμήσουμε τὴν προσφορά τῆς ζωοσημειολογίας στὴ γλωσσολογία. Πάντως φαίνεται ὅτι περίπλοκα συντακτικὰ συστήματα δέν ἐμφανίζονται στὰ ζῶα. Ὅρισμένα μὴ ἀνθρώπινα εἶδη φαίνεται ὅτι μποροῦν νά χρησιμοποιήσουν γραμματικές περιορισμένης δυνάμεως, ἐάν τίς διαχτοῦν ἀπὸ ἀνθρώπους. Οἱ μηχανισμοὶ τῆς λογικῆς καὶ σημασιολογίας εἶναι δυνατό νά ἀποτελοῦν τὴν βάση τῆς γλώσσας καὶ ἴσως δέν ἐμφανίζονται μόνο στὸν ἄνθρωπο (ἡ διδασκαλία ὀνομάτων ἀντικειμένων, ρημάτων, προτάσεων, ἀκόμη καὶ ἐννοιῶν, ὅπως ἡ προσωπικὴ ταυτότητα, σέ χιμπαντζῆδες παρουσιάζει σημαντικὴ ἐπιτυχία). Ἡ γλώσσα δέν ἐμφανίστηκε ὡς ἱκανότητα ἐνός ζῴου πού δέν ἐπικοινωνεῖ. Ἀρχικά συναγωνιζόταν καὶ συνυπῆρχε μέ ζωοσημειολογικὲς μορφές ἐπικοινωνίας στό ἴδιο ἄτομο (ὅπως ἀκόμη καὶ σήμερα συμβαίνει). Τὰ ζωοσημειολογικὰ συστήματα τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ὅτι εἶχαν κάποια ἐπίδραση στὴ διαμόρφωση καὶ ἀρχικὴ ἐξελεγκτικὴ ἱστορία τῆς γλώσσας, ὅπως καὶ ἡ ἀπόκτηση τῆς γλώσσας φαίνεται ὅτι τροποποίησε τὰ συστήματα αὐτὰ πού διατήρησε ὁ ἄνθρωπος. Οἱ τυποποιημένες μὴ γλωσσικὲς ἐνέργειες τοῦ ἀνθρώπου (κινήσεις σώματος, νεύματα, στάσεις τοῦ σώματος, τελετουργίες κτλ.) ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας καὶ πρέπει νά ἀναλυθοῦν ὅπως καὶ ἡ γλώσσα, πού ἀρκετὰ συχνά δέν γίνεται κατανοητὴ χωρὶς αὐτά.

3. ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

3.1 Ιστορική έπισκόπηση.

Στήν έπισκόπηση αυτή εξετάζονται για συντομία οι νεώτερες εξελίξεις της σημασιολογίας (δομική σημασιολογία), με ιδιαίτερη έμφαση στις απόψεις του Coseriu. Δέν αναφέρονται εδώ θεωρίες φιλοσόφων, όπως ο Πλάτωνας, ο 'Αριστοτέλης, οι Στωϊκοί, οι Modistae του Μεσαίωνα (πχ. ο Thomas von Erfurt κ.ά.), ο Husserl κ.ά., γλωσσολόγων όπως ο W. Humboldt ο Wegener κ.ά., που επέδρασαν ποικιλότροπα στους μεταγενέστερους (βλ. καί 3.12)

3.11 Δομική σημασιολογία.

3.111 Διακρίνονται τρεις τύποι σχετικά με τό περιεχόμενο της έννοιας "δομική":

1. Δομική ως ή σχηματική μορφή τών σχέσεων ενός σημείου με άλλα σημεῖα του λεξιλογίου μιᾶς γλώσσας, που εξαρτᾶται από τήν ομοιότητα ή συνάφεια μεταξύ σημαίνοντων ή σημαυνομένων ή σημαίνοντων καί σημαυνομένων.

Ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ τοῦ τύπου εἶναι:

Saussure (rapports associatifs ή séries associatives, βλ. καί 3.11213)

Bally που εἰσάγει τήν έννοια τοῦ συνειρμικοῦ πεδίου (champ associatif), κάθε σημεῖο δηλ. περιβάλλεται από ἕνα φωτοστέφανο, που οἱ ἐξωτερικές περιοχές ^{του} συγχέονται με τό περιβάλλον τους, πχ. ή λέξη "βόδι" σχετίζεται με α) "ἀγελάδα", "ταῦρος" κτλ., β) ὄργωμα, κρέας κτλ., γ) ἰδέες δύναμης, ἀντοχής, ὑπομονῆς κτλ.

Guiraud που εἰσάγει τήν έννοια τών μορφοσημασιολογικῶν πεδίων (champs morphosémantiques), δηλ. τό σύνολο σχέσεων μορφῶν καί σημασιῶν που σχηματίζεται από ἕνα σύνολο λέξεων, πχ. τό πεδίο chat (γάτα) περιλαμβάνει 2000 καί ἄνω λέξεις, που περιορίζονται τελικά σέ 300.

Matoré που εἰσάγει τήν έννοια τοῦ νοητικοῦ πεδίου (champ notionnel), ὅπου διακρίνει συνειρμικούς σχηματισμούς, ἱεραρχική κατάταξη, λέξεις μάρτυρες (ὕλικο σύμβολο ενός σημαντικοῦ πνευματικοῦ γεγονότος... που συγκεκριμενοποιεῖ ἕνα πολιτιστικό φαινόμενο), λέξεις κλειδιά (ὄντα, συναισθήματα, ἰδέες, που εἶναι ζωντανά στό βαθμό που ή κοινωνία ἀναγνωρίζει σ' αὐτά τά ἰδανικά της).

Ullmann που ὡς ἀξίωμα της ἐτυμολογικῆς ἐρευνας θεωρεῖ τήν ένταξη κάθε λέξης στό συνειρμικό πεδίο της (διαχρονική διάσταση)

Οἱ θεωρίες αὐτές παρουσιάζουν τίς ἐξῆς δυσκολίες: α) οἱ σχέσεις, ἀκόμη καί ἂν δέν εἶναι ἄπειρες, παρουσιάζουν μιᾶ ἔκταση που δύσκολα μπορούμε νά ἐλέγξουμε, β) οἱ σχέσεις εἶναι σέ μεγάλο βαθμό προσωπικές καί γι' αὐτό δύσκολα μπορούμε νά τίς προβλέψουμε καί νά τίς συστηματο-

ποιήσουμε, γ) οι σχέσεις δεν εξαρτώνται αναγκαστικά από τη γλώσσα, έπει-
δή μπορούν να βασίζονται και στο πραγματικό περιβάλλον των αντικειμένων.

2. Δομική ως ή δομή της έρμηνείας ενός σημαίνοντος, δηλ. εξέταση του
ποιού ή ποιά σημαινόμενα αντιστοιχοϋν σέ ένα ιδιαίτερο σημαϋνον, πχ. στή
λεξικογραφία.

3. Δομική ως ή δομή από αναλυτική άποψη, δηλ. ως δόμηση του έπιπέ-
δου του περιεχομένου μέσω λειτουργικών λεξικών αντιθέσεων. 'Η ανάλυση
των λεξικών σημασιών οδηγεί σέ αποσύνθεση του περιεχομένου σέ μικρότερα
στοιχεΐα, δηλ. σέ διακριτικά σημασιολογικά χαρακτηριστικά. Μόνο μέ βάση
μιά παρόμοια παραδειγματική σημασιολογία μπορεί νά οίκοδομηθεΐ μιά συνδυ-
αστική σημασιολογία.

3.112 Δομική σημασιολογία μέ αναφορά στο περιεχόμενο(βλ.3.113).

3.1121 Πρόδρομοι.

1. Λεξικογραφία, πού χρησιμοποιεΐ, χωρίς συνέπεια και διαισθητι-
κά, χαρακτηριστικά πού διαφοροποιοϋν τΐς σημασίες και περιορισμούς έπι-
λογής(πχ. δυνατότητα όρισμένων κατηγοριών νά συνδέονται μέ άλλες, πχ.
έπιθέτα μέ οϋσιαστικά).Πβ και τά λεξικά συνωνύμων και αντωνύμων.

2. Πρόδρομοι της δομικής θεώρησης, όπως ό Heyse, ό Hjelmslev(βλ.
παρακάτω), ό Erdmann, ή ονοματολογία, ή έμφάνιση της έννοιας του πεδίου
(βλ. παρακάτω) κά.

3. Προσπάθειες πού δεν ολοκληρώθηκαν συστηματικά:

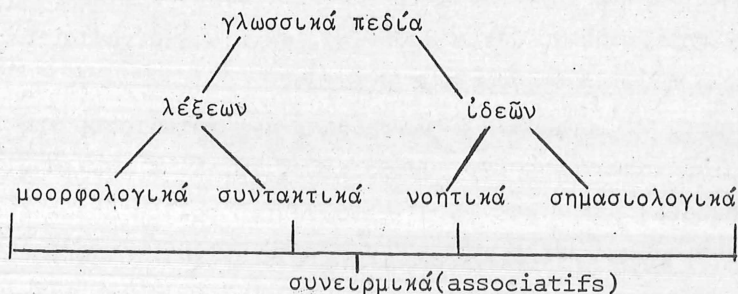
Saussure πού εξέτάζει τΐς γλωσσικές αξίες από νοητική άποψη
και δέχεται τήν έξής έννοια του πεδίου: " Στο έσωτερικό της ΐδιας γλώσ-
σας όλες οι λέξεις πού εκφράζουν παραπλήσιες έννοιες καθορίζονται άμοι-
βαΐα. Συνώνυμα όπως redouter, craindre, avoir peur δεν αποκτοϋν τήν
ιδιαίτερη αξία τους παρά μέ τΐς αντιθέσεις τους. "Αν τό redouter δεν
ϋπήρχε, όλο τό περιεχόμενό του θά πήγαλνε στους ανταγωνιστές του".

Trier πού δέχεται τήν άρχή της άρθρωσης στή γλώσσα(Gliederung),
τήν σύλληψη της γλώσσας ως σύστημα και τήν έννοια του πεδίου("Πεδία εΐ-
ναι οι ζωντανές πραγματικότητες μεταξύ των μεμονωμένων λέξεων και του
συνολικού λεξιλογικού θησαυροϋ, πού ως επιμέρους μονάδα έχουν κοινό χα-
ρακτηριστικό μέ τή λέξη τό ότι ξεχωρίζουν και μέ τό λεξιλογικό θησαυρό
τό ότι διαιροϋνται σέ μέρη"). Τό λεξιλογικό πεδίο (Wortfeld) ή γλωσσικό
σημειολογικό πεδίο άποτελεΐ ένα διαίρεμένο όλο και ή όλική του σημασία
διαθρώνεται και κατανέμεται, μέσω των λεκτικών μονάδων πού λειτουργοϋν
μέσα στο πεδίο, έτσι ώστε νά μή παρουσιάζονται κενά. "Ετσι κλιμακωτά
φτάνουμε στο σύνολο της γλώσσας.

Weisgerber (μέ ἐπιδράσεις τοῦ Humboldt καί Trier) πού διακρίνει μιὰ στατική καί μιὰ ἐνεργειακή μελέτη τῆς γλώσσας. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται στή μορφή, στό περιεχόμενο, στή γραμματική, ἡ δευτέρα(πού τήν θεωρεῖ πληρέστερη γλωσσολογικά) στή λειτουργική καί ἀποτελεσματική πλευρά τῆς γλώσσας. " Τό γλωσσικό πεδίο ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ γλωσσικοῦ μεσοκόσμου, πού οἰκοδομεῖται ἀπό τό σύνολο μιᾶς ομάδας γλωσσικῶν σημείων πού συνεργοῦν σέ ὀργανική διαύρεση". Τά γλωσσικά πεδία διαίρονται σέ λεξιλογικά(Wortfelder) καί συντακτικά(Satzbaupläne, σχήματα προτάσεων). Ὑπάρχουν δύο ἐπίπεδα ὀργάνωσης:(1) πεδία ἐνός στρώματος: διαύρεση σειρᾶς (πχ. καλῶς-λίαν καλῶς-ἄριστα), διαύρεση ἐπιφάνειας(πχ. στούς ὅρους συγγένειας τῆς νέας γερμανικῆς, ὅπου κυριαρχεῖ μιὰ ἄποψη ταξινόμησης), διαύρεση βάθους, πού πλησιάζει τά, (2) πεδία μέ περισσότερα ἀπό ἓνα στρώματα, πχ. ἡ γλωσσική ἄρθρωση τῆς ἔννοιᾶς τοῦ "πεθαίνω" στά γερμανικά: sterben, verenden, eingehen | erfrieren κτλ. |hinscheiden, heimgehen. Διακρίνει ἐπίσης ὁ Weisgerber λεξιλογικά πεδία τῆς περιοχῆς τῶν φυσικῶν φαινομένων, τῆς περιοχῆς τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ, τῆς περιοχῆς τοῦ πνεύματος. Ἡ μετάβαση ἀπό τό λεξιλογικό πεδίο στήν σημασιολογική περιοχή (Sinnbezirk)σημαίνει μετάβαση ἀπό τό περιεχόμενο στήν ἀποτελεσματικότητα.

Sprache und Gemeinschaft, ὁμάδα γλωσσολόγων πού ἐννοεῖ τό "Sinnbezirk ὡς ἓνα τμήμα τῆς γλωσσικῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου(πού ἐμφανίζεται σχετικᾶ αὐτόνομο), ὅπου ἐνεργοῦν μαζί ἐξωγλωσσικοί καί ἐνδογλωσσικοί ὅροι στόν καθορισμό του". " Σέ κάθε Sinnbezirk συναντοῦμε ἀποτυπώματα ὅλων τῶν ὀνομασμένων μορφῶν γλωσσικῆς σύλληψης, καθορισμένου περιεχομένου συνεπῶς ἀπό γραμματική ἄποψη".

Duchācek πού δέχεται τό ἐξῆς σχῆμα

"Τά σημασιολογικά πεδία διαφέρουν ἀπό τά νοητικά στό μικρότερο βαθμό ὁμοιογένειας, στή μεγαλύτερη πολυπλοκότητα καί στή μεγαλύτερη ἔκταση, ἐνώνοντας πχ. τὺς λέξεις πού ἀφορῶν τὺς ἀγροτικές ἐργασίες ἢ τή διοίκηση ἢ τήν ἡλικία ἢ τοὺς βαθμούς συγγένειας κτλ.

Ὑπάρχουν πολλοί πού βρίσκουν χρήσιμη τή "θεωρία τοῦ πεδίου"

(πβ. παρακάτω) όπως και άλλοι που την κατακρίνουν (για έλλειψη μεθόδου, σύγχυση γλωσσικά και έξωγλωσσικά εξαρτημένων φαινομένων κτλ.).

Θεωρία σχηματισμού λέξεων:

Pozzig που δέχεται ότι τα άφηρημένα συνοφύζουν μια πρόταση σκοπεύοντας το κατηγορήμα, πχ. το χαρτί είναι λευκό → η λευκότητα του χαρτιού, όπου οι δυο εκφράσεις είναι συνώνυμες ως προς τον χαρακτηρισμό (designation, Bezeichnung), όχι όμως ως προς την σημασία (signification, Bedeutung).

Kurylowicz που δέχεται ότι 1) όχι μόνο τα άφηρημένα, αλλά και άλλα παράγωγα περιέχουν μια συντακτική λειτουργία, 2) μερικά παράγωγα δεν περιέχουν λειτουργία πρότασης, πχ. château → châtelet, 3) τα στάδια των μετασχηματισμών περιλαμβάνονται στο τελικό αποτέλεσμα, πχ. arc → (se servir) d' arc → (se servant) d' arc → (individu se servant) d' arc → archer. 'Η συντακτική παραγωγή διακρίνεται από τη λεξιλογική (πβ. και Coseriu 2.12).

Baldinger που δέχεται σημασιολογικές "κόγχες" (αριθμός παραγώγων ενός επιθέματος που σχηματίζει μια σημασιολογική ομάδα: πχ. -εας) και επίτευξη κογχών (σύμπτωση της σημασίας των ομάδων που δημιουργούνται από δύο επιθέματα)

'Sprachinhaltsforschung' που εισάγει την έννοια του Wortstand (πβ. επίτευξη κογχών), πχ. τα διάφορα παραγωγικά μέσα για το σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν επάγγελμα.

Πρόβλημα όμωνυμίας και πολυσημίας:

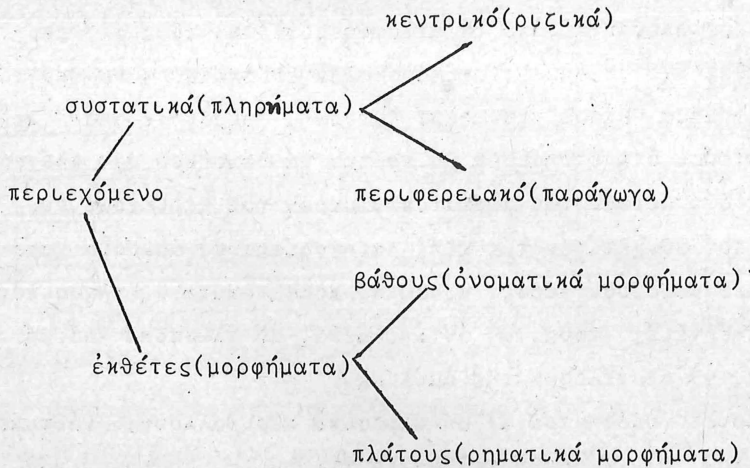
Godel που ή έρευνά του αναφέρεται στον παραδειγματικό άξονα και διακρίνει τα όμωυμα βάσει των διαφορετικών παραγωγικών σειρών, όπου ανήκουν, πχ. poli¹ - polir, dépolir, polissage.../poli² - impoli, poliment, politesse... Τα όμωυμα σημεία είναι όμοια φωνητικά, αλλά διακρίνονται από τη θέση τους στο πλέγμα των παραδειγματικών σχέσεων.

Frei που προτείνει ένα test αντωνυμιακής αντικατάστασης για τη διάκριση όμωνυμίας και πολυσημίας των ουσιαστικών, πχ. il a des ennemis avec la police (= αστυνομία) parce qu' il n' en (αντί του police=ασφαλιστικό συμβόλαιο) a pas.

Benveniste που χρησιμοποιεί ως κριτήρια την γραμματική κατασκευή και την παραγωγική σειρά από την άποψη του σημασιολογικού, πχ. voler¹ (marcher, courir ..., αμετάβατο), voler² (dérober, soustraire..., μεταβατικό).

Hjelmslev που ιδρύει την δομική σημασιολογία με τη θεωρία του του ισομορφισμού (τό επίπεδο του περιεχομένου μπορεί να αναλυθεί αναλογικά

μέ τό επίπεδο τῆς ἔκφρασης), χωρίς διάκριση γραμματικῆς καί λεξιλογικῆς σφαίρας(plerematics):

Ὁ ἀπεριόριστος ἀριθμός τῶν γλωσσικῶν σημείων δημιουργεῖται ἀπό ἓνα περιορισμένο ἀριθμό "μή σημείων", πού τά ὀνομάζει figurae καί ἀποτελοῦν τά βασικά χαρακτηριστικά τῆς δομῆς κάθε γλώσσας(στό επίπεδο τῆς ἔκφρασης εἶναι τά φωνήματα, στό επίπεδο τοῦ περιεχομένου ἐνμέρει τά διακριτικά σημασιολογικά χαρακτηριστικά ἢ semes), πχ. τό περιεχόμενο τῶν ὁκτώ γλωσσικῶν σημείων"ἄντρας, γυναίκα, ἀγόρι, κορίτσι, κρι-ἀρι, προβατῖνα, ἐπιβήτορας, φοράδα" σχηματίζεται ἀπό ἕξ figurae τοῦ περιεχομένου:" ἄρσενικό, θηλυκό, ἀνθρώπινο, παιδί, πρόβατο, ἄλογο". "Δέν μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ μιᾶ δομική περιγραφή παρὰ μόνο ἂν μποροῦμε νά περιορίσουμε τίς ἀνοιχτές τάξεις σέ κλειστές". Ἡ μέθοδος πού χρησιμοποιεῖται εἶναι ἡ ἐναλλαγή, πού δείχνει "ἂν ἡ ἀντικατάσταση ἑνός στοιχείου ἀπό ἓνα ἄλλο στό επίπεδο τῆς ἔκφρασης τῆς γλώσσας μπορεῖ νά ἐπιφέρει μιᾶ διάκριση στό επίπεδο τοῦ περιεχομένου ἢ ἂν ἡ ἀντικατάσταση ἑνός στοιχείου ἀπό ἓνα ἄλλο στό επίπεδο τοῦ περιεχομένου μπορεῖ νά ἐπιφέρει μιᾶ διαφορά στό επίπεδο τῆς ἔκφρασης". Μέ τή μέθοδο αὕτη ἀναγνωρίζουμε τίς λειτουργικές μονάδες, τά ἀμετάβλητα στοιχεῖα, σέ ἓνα παρὰδειγμα.

3.1122 Καθορισμός περιεχομένου μέ μεθόδους κατανομῆς

Joos πού θεωρεῖ τίς διαφορές σημασίας ὡς διαφορές κατανομῆς σέ ποικίλα συμφραζόμενα, πχ. ἡ λέξη "code" ἔχει ἓνα σήμημα(semantic) με 14 allosemes ἀνάλογα μέ φορμαλισμό(rigid code), κωδικοποίηση(strict code), νόμο(ethical code), κανόνα(military code), θεσμός, ἠθική, μυστικότητα, γλώσσα, λεξικό κτλ.

Lamb πού διακρίνει στρώματα(strata) φωνολογικά, μορφολογικά, λεξι-

λογικά, σημασιολογικά και περιφερειακά(φωνητικά, σημαντικά). 'Η σχέση δύο στρωμάτων δύνεται από τύς αντιπροσωπευτικές σχέσεις τους, δηλ. "τά sememes(emes) αντιπροσωπεύονται από τά allosemes(allos) τους στο έπο-μενο κατώτερο στρώμα, πχ. τό σημειολογικό στρώμα βρίσκεται πάνω από τό λεξιλογικό(πχ. τό σήμημα "μπορώ" πάνω από "μπορώ", "εΐμαι σέ θέση" κτλ.).

Firth πού πιστεύει ότι ή σημασία θά πρέπει νά θεωρηθεΐ σάν πλέγμα σχέσεων ποικύλων είδων μεταξύ τών συστατικών μερών του περιεχομένου μιᾶς καταστάσεως, πού συσχετίζει τύς έξής κατηγορίες: α) άρμόδια χαρακτηριστικά αὐτῶν πού παίρνουν μέρος: πρόσωπα, προσωπικότητα, γλωσσικές και μή γλωσσικές ενέργειές τους, β) αντικείμενα, μή γλωσσικά και μή προσωπικά γεγονότα, γ) αποτέλεσμα τής όμιλίας.

Nida πού παίρνει υπόψη του α) μή γλωσσικά περιβάλλοντα (αντικειμενικό, υποκειμενικό), β) γλωσσικά περιβάλλοντα(δομικά, συμφραστικά) κᾶ.

3.1123 Καθορισμός περιεχομένου μέ μεθόδους έναλλαγής

Pottier πού αναλύοντας τό περιεχόμενο σέ διακριτικά χαρακτηριστικά δέχεται ότι ή λεξιλογική μονάδα(lexie) αποτελείται από τά έξής συστατικά:

σταθερά

ποικύλλουν

sēmēme	classēmes	virtuēmes(συνδυαστικές δυνατότητες)
(εἰδικευτικό)	(γενικευτικά)	
fonctēme(σύνολο γραμμα- τικῶν χαρακτηριστικῶν)		

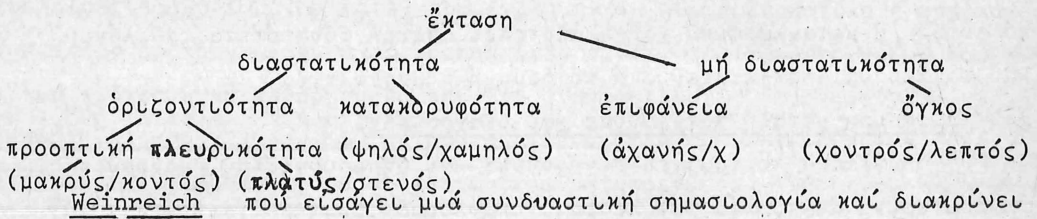
sēmēme (σύνολο sēmes) και classēme αναφέρονται στις παραδειγματικές, fonctēme και virtuēme στις συνταγματικές σχέσεις. Διακρίνει επίσης phē-me(φωνητικό διακριτικό χαρακτηριστικό) και phēmēme(μήτρα φωνητικών δια-κριτικών χαρακτηριστικών), πού αντιστοιχοῦν στα sēme (σημασιολογικό διακρι-τικό χαρακτηριστικό) και sēmēme(σύνολο σημασιολογικών διακριτικών χαρακτη-ριστικών πού καθορίζει ένα λέξημα), ενώ τό φώνημα αντιστοιχεΐ στο λέξημα (πραγμάτωση ενός σήμηματος). Τό classēme δηλώνει τύς γενικές σημαντικολει-τουργικές τάξεις, στις όποϋς ανήκει τό sēmēme(πχ. έμφυχο, μεταβατικότητα

κτλ.) Archisēmeme τέλος είναι ή μονάδα που περιλαμβάνει τά κοινά sēmes μιᾶς σειρᾶς σημημάτων. Πχ. στά γαλλικά

sēmes:	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	S ₆	
chaise	+	+	+	+	-	+	S ₁ = μέ έρεισύνωτο
fauteuil	+	+	+	+	+	+	S ₂ = μέ πόδια
tabouret	-	+	+	+	-	+	S ₃ = για ένα πρόσωπο
canapé	+	+	-	+	+	+	S ₄ = για να κάθεται κανείς
pouf	-	+	+	+	-	-	S ₅ = μέ χέρια
							S ₆ = μέ σκληρό ύλικό

Τό άρχισήμημα όρίζεται από τά S₂ καὺ S₄ καὺ δηλώνεται μέ τήνlexie "siège" (κάθισμα).

Greimas πού δέχεται στή σημασιολογία του(βρίσκεται μεταξύ σημασιολογίας τής γλώσσας καὺ σημασιολογίας κειμένων) ότι κάθε άνώτερο σημασιολογικό στοιχείο άντιπροσωπεύει σέ σχέση μέ τό άμέσως κατώτερο ένα σημασιολογικό άξονά(dimension), πχ. στό σημασιολογικό σύστημα τής έκτασης.

συστατική δομή καὺ συγκαλυμμένα σημασιολογικά συστατικά(πχ. φύλο, ζωντανός-νεκρός κτλ.), πού άντιστοιχοῦν στά σημήματα καὺ σημασιολογικά διακριτικά άλλων γλωσσολόγων.

Lyons πού περιγράφει τά λεξιλογικά συστήματα βέσει τών παραδειγματικών καὺ συνταγματικών νοηματικών σχέσεων τών μονάδων τους.Οί σχέσεις αυτές είναι:1) συνωνυμία, 2) ύπωνυμία(μονόπλευρη συνεπαγωγή ή έγκλειση), 3) άσυμβίβαστο(μέ βάση τήν άντιφατικότητα προτάσεων), 4) άντιθετικότητα: α)συμπληρωματικότητα(πχ. άρσενικό-θηλυκό), β) άντωνυμία(κλιμάκωση, πχ. καλός-κακός), γ) άντιστροφή(τό ένα μέλος συνεπάγεται τό άλλο, πχ. πουλώ-άγοράζω). Βλ. καὺ Στοιχεῖα Γενικής Γλωσσολογίας.

Coseriu πού ξεκινᾶ από μερικές προκαταρκτικές διακρίσεις (1):

1.1 Διάκριση έξωγλωσσικής πραγματικότητας (άντικείμενα) καὺ γλώσσας(λέξεις).

Τό τεχνικό λεξιλόγιο(όρολογία) είναι μιᾶ όνοματολογία μέ δομή πού δέν βασύζεται στή γλώσσα, αλλά στήν έξωγλωσσική πραγματικότητα, σέ λογικές (άπόκλειση) διακρίσεις(πχ. Α-μή Α: όξύ-βάση στή χημεία). Άντίθετα οί γλωσσικές άντιθέσεις παρουσιάζουν συχνά έγκλειση, πχ.

A	μή A
---	------

πχ. νύχτα	μέρα
-----------	------

Οι γλωσσικές αξίες είναι νοητικές και ορίζονται από τις αντιθέσεις τους και όχι από κριτήρια πραγματικά ούτε από τα ακριβή ή μη ακριβή όρια μεταξύ των φαινομένων της πραγματικότητας (π.χ. τα "νέος"-"γέρος" με την έξωγλωσσική πραγματικότητα). "Η γλώσσα ταξινομεύει την πραγματικότητα... σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τις στάσεις των ανθρώπων. Η υποκειμενικότητα είναι συστατική της γλώσσας (γλωσσικά αντικειμενικό φαινόμενο), αλλά δεν πρέπει να συγχέεται με την υποκειμενική εκτίμηση (ατομική ή παραδοσιακή) που δεν έχει λεξιλοποιηθεί". Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τη λειτουργία του λεξιλογίου, όπου η γνώση της έξωγλωσσικής πραγματικότητας παύει σημαντικό ρόλο (π.χ. πιθανότητα εμφάνισης λέξεων, ποιότητες αξίες σύνθετων και παράγωγων κτλ.).

1.2 Διάκριση γλώσσας και μεταγλώσσας.

Κάθε στοιχείο του επιπέδου της έκφρασης (σημαίνον) της γλώσσας μπορεί να χρησιμοποιηθεί μεταγλωσσικά, αφού ουσιαστικοποιηθεί για το σκοπό αυτό. Η μεταγλωσσική χρήση αποτελεί άπειρη δυνατότητα του λόγου και πρέπει να αποκλειστεί από τη δομική σημασιολογία.

1.3 Διάκριση μεταξύ συγχρονίας και διαχρονίας.

"Η γλώσσα λειτουργεί συγχρονικά και δημιουργείται διαχρονικά". Η έσωτερική συγχρονία των λειτουργικών δομών διατηρείται (λίγο πολύ) αρκετά και ξεπερνά τη συγχρονία των άλλων δομών της γλώσσας (αντίθεση συγχρονικών δομών και συγχρονίας της γλώσσας). Η γλωσσική αλλαγή πραγματοποιείται πάντοτε μέσα σε επιμέρους συστήματα (μικροσυστήματα), ενώ η συγχρονία της γλώσσας πρέπει να σχετίζεται πάντα με ένα ειδικό στάδιο της γλώσσας (état de langue). Η διαχρονία παρεμβαίνει στη συγχρονία (π.χ. αρχαϊσμού), έτσι ώστε η περιγραφή ενός état de langue πρέπει να διαπιστώνει όλες τις συγχρονικές, ^{που περιλαμβάνει} δηλ. τις διαχρονικές διαφορές που γνωρίζουν και χρησιμοποιούν οι όμιλητές.

1.4 Διάκριση μεταξύ τεχνικής του λόγου και επαναλαμβανόμενου λόγου.

Η τεχνική του λόγου αναφέρεται στα στοιχεία και στις διαδικασίες της γλώσσας που χρησιμοποιούνται ελεύθερα, ενώ ο επαναλαμβανόμενος λόγος δηλώνει καθεύ που εμφανίζεται μόνο σε σταθερή μορφή μέσα σε μια γλωσσική παράδοση (π.χ. παροιμίες, ρητά, ιδιωτισμοί κτλ.), αποτελούν δηλ. οντότητες με όλική σημασία, αντιστοιχώντας σε ολόκληρες προτάσεις ή κείμενα, συντάγματα, λέξεις (φρασήματα, στερεότυπα συντάγματα, λεξικές περιφράσεις).

1.5 Διάκριση μεταξύ αρχιτεκτονικής της γλώσσας και δομής της γλώσσας.

Μιά ιστορική γλώσσα δέν αποτελεί ποτέ ένα καί μόνο γλωσσικό σύστημα, αλλά ένα διασύστημα, δηλ. ένα σύνολο γλωσσικών συστημάτων, μεταξύ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται σέ κάθε βῆμα συνύπαρξη καί παρεμβολή. Παρουσιάζει τρεῖς τύπους ἐσωτερικῶν διαφορῶν: διατοπικές(διάλεκτοι), διαστρωματικές(ἐπίπεδα γλώσσας, κοινωνικές διάλεκτοι), διαφασικές(ὕψη τῆς γλώσσας, πρόθεση ἔκφρασης). Ἀρχιτεκτονική τῆς γλώσσας εἶναι τό διασύστημα, τό σύνολο σχέσεων πού περιλαμβάνει τήν ποικιλία τῶν τεχνικῶν τοῦ λόγου, πού συνυπάρχουν σέ μιᾶ ιστορική γλώσσα. Δομή τῆς γλώσσας εἶναι ἡ λειτουργική γλώσσα, πού παρουσιάζει μιᾶ συντοπική, συστρωματική, συμφασική τεχνική λόγου, καί πού μόνο σ' αὐτή μποροῦν νά ὀργανωθοῦν ἀντιθέσεις(ἐνῶ στήν ἀρχιτεκτονική ἐπικρατεῖ ἡ διαφοροποίηση). Οἱ ὁμιλητές χρησιμοποιοῦν διαφορετικές λειτουργικές γλωσσες ταυτόχρονα.

1.6 Διάκριση μεταξύ τύπου, συστήματος, νόρμας καί λόγου.

Ὑπάρχουν τέσσερα ἐπίπεδα δόμησης: α) ὁ τύπος εἶναι ἡ ἐνότητα τῶν ποικίλων διαδικασιῶν σέ μιᾶ γλώσσα, β) ὁ λόγος ἀναφέρεται στίς λεξικές ποικιλίες(acceptations de mots) πού ἔχουν χαρακτήρα συμφραστικό ἢ τῆς καταστάσεως ἐπικοινωνίας, γ) ἡ νόρμα εἶναι τό ἐπίπεδο τῶν στοιχείων πού εἶναι παραδοσιακά καθορισμένα καί ὄχι ἀναγκαστικά λειτουργικά(γλωσσική ἱκανότητα, competence), δ) τό σύστημα εἶναι τό λειτουργικό(διακριτικό) ἐπίπεδο τῆς γλώσσας, τό σύστημα τῶν πραγματοποιημένων στοιχείων καί τῶν δυνατῶν πραγματοποιήσεων. Ἡ δομική σημασιολογία μελετᾷ τό σύστημα, δηλ. τίς λειτουργικές λεξικές ἀντιθέσεις.

1.7 Διάκριση μεταξύ signification καί designation.

Ἡ signification(σημασία) καθορίζεται ἀπό τίς καθαρά γλωσσικές σχέσεις στό ἐπίπεδο τοῦ περιεχομένου, δηλ. ἀπό τίς σχέσεις τῶν σημαυνομένων μεταξύ τους(ἀπό τήν ἀξία τους κατὰ τόν Saussure), ἐνῶ ἡ designation(χαρακτηρισμός) εἶναι ἡ σχέση ὁλόκληρων γλωσσικῶν σημείων μέ τά ἀντικείμενα τῆς ἐξωγλωσσικῆς πραγματικότητας, πχ. ὁ νικητής τῆς Ἰένας -ὁ νικημένος τοῦ Βατερλώ, ὅπου τό ὕδωρ πρόσωπο δηλώνεται μέ διαφορετικά σημεῖα, ἀντίθετης σημασίας. Κατά κανόνα μόνο οἱ σχέσεις τῆς signification εἶναι σταθερές καί μποροῦν νά δομηθοῦν. Ἡ συγκεκριμένη designation(ἐνός ὀρισμένου ἀντικειμένου) ἀνήκει στό λόγο, ἐνῶ ἡ signification στή γλώσσα(τεχνική τοῦ λόγου)

καί προτείνει τήν ἐξῆς λεξηματική δομική ἀνάλυση(2):

2.1 Παραδειγματικές δομές(ἀντιθετικές)

2.11 Βασικές δομές

"Λεξιλογικό πεδίο είναι από δομική άποψη ένα λεξιλογικό παράδειγμα, πού δημιουργείται από τή διαίρεση ενός λεξιλογικού continuum περιεχομένου σε διαφορετικές μονάδες, πού εμφανίζονται στη γλώσσα ως λέξεις. Οι μονάδες αυτές βρίσκονται μεταξύ τους σε άμεση αντίθεση βάσει διακριτικών σημασιολογικών χαρακτηριστικών". Βασικές έννοιες είναι τό λέξημα (μονάδες πού λειτουργούν μέσα σε ένα λεξιλογικό πεδίο), τό αρχιλέξημα (μονάδα πού αντιστοιχεί στο συνολικό περιεχόμενο ενός λεξιλογικού πεδίου) καί τά διακριτικά σημασιολογικά χαρακτηριστικά (semes). Διάσταση είναι άποψη τής λεξιλογικής άρθρωσης πού ενεργεί σε ένα λεξιλογικό πεδίο καί δύνει τήν κλίμακα τών αντιθέσεων πού λειτουργούν μεταξύ καθορισμένων λεξημάτων τοῦ πεδίου. Σε ένα λεξιλογικό πεδίο μπορούν νά λειτουργούν πολλές διαστάσεις. Τά λεξιλογικά πεδία α) δέν αντιπροσωπεύουν έπιστημονικές ταξινομήσεις, β) δέν άποτελούν περιοχές αντικειμένων (Sachbereiche) αντικειμενικής φύσεως (πχ. ώρατος-άσχημος), γ) δέν άποτελούν συνειρμικά πεδία, πού είναι φυγόκεντρα; δ) δέν σχετίζονται μέ τήν έκταση χρήσης μιās λέξης, ε) δέν ταυτίζονται μέ τά έννοιολογικά πεδία, πού περιλαμβάνουν καί τίσ όρολογίες (κάθε λέξημα αντιστοιχεί σε μιá έννοια, αλλά μιá έννοια δέν αντιστοιχεί άναγκαστικά σε ένα λέξημα, πχ. "ό τριακονταετής πόλεμος" αντιστοιχεί σε μιá έννοια).

Λεξιλογική τάξη είναι "τό σύνολο τών λεξημάτων, πού άνεξάρτητα από τή δομή τοῦ λεξιλογικού πεδίου παρουσιάζουν άλληλεξάρτηση βάσει ενός κοινού σημασιολογικού διακριτικού χαρακτηριστικού. Οι τάξεις εμφανίζονται μέσω τής γραμματικής καί λεξιλογικής τους κατανομής, δηλ. τά λεξήματα πού ανήκουν στην ίδια τάξη συμπεριφέρονται άναλογικά, γραμματικά ή λεξιλογικά: μπορούν νά αναλάβουν όμοιες γραμματικές λειτουργίες καί εμφανίζονται σε γραμματικούς ή λεξιλογικούς άνάλογους συνδυασμούς" (πχ. στά γαλλικά τά ουσιαστικά πού δηλώνουν έμφυχα καί άφυχα κτλ.). Τάξημα (classeme) είναι τό χαρακτηριστικό περιεχομένου μέ τό όποιο όρίζεται μιá τάξη καί καθορίζεται από τήν άνάλυση ποικίλων λεξιλογικών πεδίων. Classeme καί seme ανήκουν στά σημασιολογικά διακριτικά χαρακτηριστικά τών λεξιλογικών πεδίων. Υπάρχουν δύο είδη τάξεων: καθοριστικές (χαρακτηρίζονται από τά ταξήματα, πχ. πρόσωπα, ζώα) καί καθοριζόμενες (χαρακτηρίζονται από διακριτικά χαρακτηριστικά, όπως άναφέρεται στην τάξη X', πχ. σε νεοελληνικές διαλέκτους 'άντρίζω'- 'γυναϊκίζω'). Η σχέση τάξεων καί λεξιλογικών πεδίων παρουσιάζεται ως έξής: α) ένα όλόκληρο λεξιλογικό πεδίο λειτουργεί μέσα σε μιá όρισμένη τάξη (πχ. τό πεδίο τών σχέσεων συγγενείας μέσα στην

τάξη 'πρόσωπα'), β) ένα όρισμένο τάξημα λειτουργεί μέσα σέ ένα λειτουργικό πεδίο καί τό υποδιαιρεί(πχ. τό λεξιλογικό πεδίο τής ήλικίας στά μεσαιωνικά γαλλικά διαιρείται από τό τάξημα 'πρόσωπα'), γ) ένα λεξιλογικό πεδίο τέμνεται από ένα όρισμένο τάξημα, αλλά ή σχέση του μ'αυτό είναι αδιάφορη(πχ. τό *débarquer* καθορίζεται μόνο από τά συμφραζόμενα αν ανήκει στο τάξημα 'μεταβατικό' ή στο 'άμετάβατο'). Πεδία καί τάξεις αποτελούν διαφορετικά είδη λεξιλογικής όργάνωσης; Τά σημασιολογικά διακριτικά χαρακτηριστικά αποτελούν ταυτόχρονα καί ταξήματα ή όχι; Σ'αυτά τά προβλήματα ό Coseriu άπαντά ως έξής: "οί τάξεις δέν πρέπει νά συγχέονται μέ τά λεξιλογικά πεδία. "Ένα λεξιλογικό πεδίο είναι ένα λεξιλογικό continuum περιεχομένου, όρος πού αντίθετα δέν είναι αναγκαίος για μία τάξη... Τά λεξιλογικά πεδία έπλέον έμφανίζονται έπίσης μέ τούς λεξιλογικούς συνδυασμούς τους, ενώ στίς τάξεις μπορούν αύτοί οί συνδυασμοί νά είναι καί γραμματικής φύσεως. Κάθε προσηγορικό, τέλος, ανήκει πάντα σέ ένα λεξιλογικό πεδίο, όχι όμως άπαραίτητα σέ μία τάξη(πχ. τό γερμανικό *Wecker* δηλώνει ένα έμφυχο, τόν άφυπνιστή, αλλά καί ένα άντικείμενο, τό ξυπνητήρι). Μερικοί δέχονται ότι τό λεξιλογικό πεδίο είναι ή δομή διασταυρώσεων ποικύλων τάξεων.

2.12 Δευτερεύουσες δομές

Τροποποίηση παρουσιάζεται όταν δέν αλλάζει ή τάξη τής λέξης, αλλά ποσοτικοποιείται τό άρχικό λεξιλογικό στοιχείο, πχ. σπύτι-σπιτάκι, βλέπω-προβλέπω.

Ανάπτυξη ^{γραμματικό} άντιστοιχεί σέ ένα καθορισμό πού περιλαμβάνει μία λειτουργία πρότασης τής άρχικής λεξιλογικής μονάδας(ή τάξη λέξης αλλάζει), πχ. έθνος-έθνικός-έθνικοποιώ-έθνικοποίηση. Η άνάπτυξη συνεπάγεται κάποια άποκέντρωση ως προς τό άρχικό λέξημα(πχ. μέρα χειμώνα-μέρα χειμερινή) καί μπορεί νά έμφανίζει κενά στο λεξιλόγιο(πχ. στά γαλλικά ύάρχει τό *neuf*, αλλά λείπουν άντίστοιχα ουσιαστικό καί έπίρρημα)

Σύνθεση συνεπάγεται πάντα τήν παρουσία δύο βασικών στοιχείων πού βρίσκονται σέ γραμματική σχέση μεταξύ τους. Παρουσιάζει δύο είδη: α) γενετική(παράγωγή), πχ. μήλο-μηλιά(όπου τό -ιά δέν μπορεί νά ταυτιστεί μέ ένα λέξημα τής γλώσσας), β) είδική(σύνθεση), πχ. άτμός+πλοίο → άτμόπλοιο(όπου καί τά δύο στοιχεία είναι λεξήματα), γ) συνδυαστική, πχ. σιδηροδρομικός.

2.2 Συνταγματικές δομές.

"Οί λεξηματικές συνταγματικές δομές αποτελούν συμπράξεις μεταξύ λεξημάτων, πού πρόκαλούνται από τή γλωσσική τους αξία.Σέ κάθε σύμπραξη(*solidarité*) ύάρχει πάντα ένας καθοριστικός καί ένας καθοριζόμενος όρος,

ἀπό τούς ὁποίους ὁ δεῦτερος συνεπάγεται ὡς διακριτικό χαρακτηριστικό τήν δυνατότητα ἐφαρμογῆς στήν τάξη ἢ στό πεδίο τοῦ καθοριστικοῦ ὅρου ἢ στόν ὕλο τόν καθοριστικό ὅρο ὡς τέτοιο". Διακρίνονται τρεῖς τύποι συμπράξεων:

Συγγένεια ὅταν ἡ τάξη τῶν καθοριστικῶν λεξημάτων λειτουργεῖ ὡς διακριτικό χαρακτηριστικό στά καθοριζόμενα λεξήματα, πχ. ἡ τάξη 'πρόσωπα' καί τό λέξημα 'γέρος'.

Ἐπιλογή ὅταν τό ἀρχιλέξημα τῶν καθοριστικῶν λεξημάτων λειτουργεῖ ὡς διακριτικό χαρακτηριστικό στά καθοριζόμενα λεξήματα, πχ. στά γερμανικά τά Schiff, Zug, Auto σέ σχέση μέ τό fahren (ὅπου τό ἀρχιλέξημα 'ὄχημα' εἶναι διακριτικό χαρακτηριστικό τοῦ fahren=κινεῖμαι μέ ὄχημα).

Συνεπαγωγή ὅταν ἓνα ὁλόκληρο καθοριστικό λέξημα λειτουργεῖ ὡς διακριτικό ^{χαρακτηριστικό} ἓνα καθοριζόμενο λέξημα, πχ. τά 'ντοῖς', 'φαρῆς' πού χρησιμοποιοῦνται μόνο γιά ἄλογα.

Οἱ προκαταρκτικές διακρίσεις (βλ. Coseriu, 1) ἀποκλείουν ἀπό τό ὅλικο σημασιολογικό σύστημα ὀρισμένες περιοχές τοῦ λεξιλογίου, ἐνῶ ἡ μεταφορική σφαῖρα, ἡ λεκτική περίφραση κτλ. δημιουργοῦν προβλήματα.

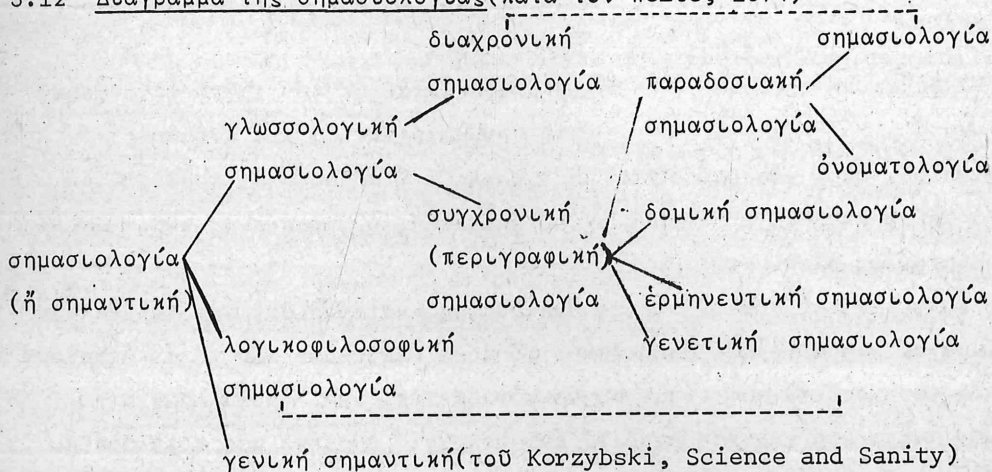
Διαχρονική δομική σημασιολογία.

Trier πού θεωρεῖ τήν ἀλλαγὴ τῆς διαύρεσης ἑνός πεδίου (δομική ἱστορία) ὡς "συγκριτική στατική, δηλ. ὡς μιὰ περιγραφή πού προχωρεῖ ἀλματικά ἀπό μιὰ διατομή σέ μιὰ ἄλλη, καθώς παίρνει ὑπόψη τῆς πάντα ἐκ νέου τό συνολικό πεδίο καί συγκρίνει αὐτά πού προηγήθηκαν καί αὐτά πού ἀκολουθοῦν". Ἡ ἐγγύτητα τῶν διατομῶν καθορίζει "τό βαθμό τῆς προσέγγισης στήν πραγματική ροή τοῦ γίνεσθαι". Διακρίνεται α) ὑλικό νεωτερισμό μέ ἀμετάβλητη σημασία, β) ἐννοιολογική ἀνακατανομή.

Coseriu πού ὀρίζει τή διαχρονική δομική σημασιολογία ὡς "ἱστορική ἐξέλιξη τῶν 'ἐννοιολογικῶν πεδίων', ὅταν τίς θεωρήσουμε ὡς λεξιλογικές δομές περιεχομένου. Καί ἐπειδή δομή σημαίνει πρὶν ἀπ' ὅλα διακριτική ἀντίθεση, ἡ διαχρονική δομική σημασιολογία θά πρέπει νά καθορίσει, νά μελετήσῃ καί ἂν εἶναι δυνατό νά ἐξηγήσῃ τή διατήρηση, τήν ἐμφάνιση, τήν ἐξαφάνιση καί τήν τροποποίηση τῶν διακριτικῶν λεξιλογικῶν ἀντιθέσεων κατὰ τήν ἱστορική ἐξέλιξη μιᾶς γλώσσας". Τά προβλήματα πού παρουσιάζονται εἶναι: (1) καθορισμός τῆς λεξιλογικῆς ἀλλαγῆς, δηλ. α) ἀντικατάσταση (μὴ λειτουργική), πχ. στά γαλλικά τό σημαῖνον 'ive' πρῶτα ἀπό τό ca-vale καί ἔπειτα ἀπό τό jument, β) τροποποίηση (λειτουργική), πχ. τό chef σέ chef tete, (2) τύποι λεξιλογικῆς ἀλλαγῆς: μιὰ δομική ἢ λειτουργική ἀλλαγὴ εἶναι κατὰ κανόνα ἐμφάνιση ἢ ἐξαφάνιση ἑνός διακριτικοῦ χαρακτηριστικοῦ, μέ ἀποτέλεσμα τήν ἐμφάνιση ἢ ἐξαφάνιση μιᾶς ἀντιθέσεως, πχ. τό

λατινικό avis στά Ισπανικά ave καί pajaro, τά λατινικά albus καί candidus στό γαλλικό blanc, (3) κανονικότητα αλλαγής μέ δυό τύπους: α) κανονικότητα πού προσβάλλει μιά μόνο μονάδα τοῦ συστήματος καί τή χρήση της, β) συστηματικότητα πού ἐπηρεάζει ἕνα ὁλόκληρο λεξιλογικό πεδίο. " Ἡ διαχρονική δομική σημασιολογία θά μπορούσε νά ἀποδειχτεῖ γόνιμη... γιά τήν ἐτυμολογία, γιά τήν μελέτη τῶν διαγλωσσικῶν ἐπαφῶν, γιά τήν γλωσσική τυπολογία καί γιά τήν σύγκριση γλωσσῶν".

3.12 Διάγραμμα τῆς σημασιολογίας (κατά τόν Welte, 1974)

3.2 Γλωσσολογική συγχρονική σημασιολογία

Ἡ σημασιολογία εἶναι μέρος τῆς σημειολογίας καί ἐξετάζει τά συστήματα γλωσσικῶν σημείων. Χρησιμοποιεῖ συχνά ποικίλες μεθόδους, πχ. γιά τήν σημασιολογία προτάσεων τῇ δομική, τῇ γενετική καί τήν συνταγματική σημασιολογία, ἐνῶ γιά τίς σημασίες λέξεων τήν παραδειγματική σημασιολογία. Ὁρισμένα προβλήματα ἀπαιτοῦν κοινωνιογλωσσολογικές καί ὑπολόγικές μεθόδους (τῆς σημασιολογίας κειμένων). Ἡ ἔκθεσις πού ἀκολουθεῖ βασίζεται στούς Leech(1974), Blanke(1973), F.R.Palmer(1976).

3.21 Σημασία

Ἡ σημασία στή γλωσσολογία, σύμφωνα μέ τή γνώμη πολλῶν γλωσσολόγων, δέν πρέπει νά καθορίζεται μέ ἀναφορά σέ ἄλλες ἐπιστῆμες (πχ. ψυχολογία, χημεία κτλ.), ἀλλά ὡς γλωσσικό φαινόμενο (ποιές φράσεις ἔχουν νόημα καί ποιές ὄχι), διακρίνοντας τή "γνώση γλώσσας", ἀπό τή "γνώση κόσμου".

Μποροῦμε νά διακρίνουμε κατά τόν Leech ἐπτά τύπους σημασίας μέ ἐπικοινωνιακή ἀξία:

1. ἔννοιολογική σημασία (sense)

λογική, γνωστική, δηλωτική, σημασία

{ 2. συνδηλωτική σημασία

ὅ,τι μεταδίδεται μ' αὐτό στό ὁποῖο ἀναφέρεται ἡ γλώσσα πέρα ἀπό τήν (1)

συνειρμική σημασία	3	υπολογιστική σημασία	ὅ,τι μεταδίδεται για τὶς κοινωνικὲς περιστάσεις χρήσης τῆς γλώσσας
	4	ἀφεκτιβλική σημασία	ὅ,τι μεταδίδεται για τὰ συναισθήματα καὶ στάσεις ὁμιλητῆ/ἀκροατῆ
	5	ἀνακλαστική σημασία	ὅ,τι μεταδίδεται σέ συσχέτιση μέ ἄλλο νόημα τῆς ὕδρας ἔκφρασης
	6	συναπτική σημασία	ὅ,τι μεταδίδεται σέ συσχέτιση μέ λέξεις ποὺ τείνουν νά ἐμφανίζονται στό περιβάλλον ἄλλης λέξης
	7	θεματική σημασία	ὅ,τι μεταδίδεται μέ τὸν τρόπο ὁργανώσεως τοῦ μηνύματος(σειρά καὶ ἔμφαση)

Ὡς ἄλλοι τύποι θά μπορούσαν νά θεωρηθοῦν ἡ σημασία ὡς πρόθεση(τοῦ ὁμιλητῆ) καὶ ἡ σημασία ὡς ἐρμηνεία(τοῦ ἀκροατῆ), ἡ σημασία ὡς φυσιολογική πληροφορία(φύλο, ἡλικία κτλ.).

Ἡ ἐννοιολογική σημασία εἶναι ἓνα σύστημα κατηγοριῶν, ποὺ ποικίλλουν ἀπὸ γλώσσα σέ γλώσσα(εἶναι συζητήσιμο τό πόσο διαφέρουν καὶ τό ἂν ὑπάρχουν καθολικὲς κατηγορίες) καὶ εἶναι συχνά αὐθαίρετες, δηλ. ἐπιβάλλουν στήν ἀνθρώπινη πεύρα μιὰ τεχνητὴ δομή.Τὸ ἐννοιολογικὸ σύστημα μᾶς προδιαθέτει σέ ὀρισμένους διακρίσεις, ἀλλὰ δέν πρέπει νά ὑπερτονιστεῖ ὁ βαθμὸς ποὺ ὁ ἄνθρωπος εἶναι δοῦλος τῆς γλώσσας του, ἐπειδὴ παρουσιάζεται α) μιὰ σημασιολογική δημιουργικότητα, ποὺ μᾶς ἐπιτρέπει νά δημιουργήσουμε νέες κατηγορίες(κυρίως στήν ἐπιστήμη καὶ τεχνολογία), β) μιὰ σημασιολογική εὐστροφία, ποὺ ἀνθίσταται στή στερεότυπη χρήση καὶ χρησιμοποιεῖ τὶς ἄπειρες δυνατότητες ποὺ μπορεῖ νά ἐκφράσει ἡ γλώσσα, στή διαμόρφωση τῆς σημασίας (ἰδίως στή γλώσσα τῆς λογοτεχνίας), γ) μιὰ ἐννοιολογική συγχώνευση, ποὺ χρησιμοποιεῖ ἀντιλογικὲς μεθόδους, πχ. τὴ μεταφορά καὶ τό παράδοξο(κυρίως στήν ποίηση).

Σ' ἄλλους γλωσσολόγους βρίσκουμε διαφορετικὲς διακρίσεις, ὅπως πχ.στὸν Blanke (1973), ποὺ ξεκινώντας ἀπὸ τό μοντέλο λειτουργιῶν τῆς γλώσσας τοῦ Jakobson(βλ. 3.22) διακρίνει τοὺς ἐξῆς τύπους σημασιῶν: α) ἐνδογλωσσική-παραδειγματική σημασία, ποὺ ἀναφέρεται στὶς σχέσεις μιᾶς λέξης μέ τὶς ἄλλες λέξεις ἐνὸς γλωσσικοῦ κώδικα(γραμματικὲς, συντακτικὲς, λεξιλογικὲς σχέσεις στή γλωσσική δομή), β) ἀναφορική σημασία, ποὺ ἀναφέρεται σέ τμήμα τοῦ πραγματικοῦ ἢ νοητοῦ κόσμου(denotation), γ) συνειρμική σημασία, ποὺ ἀναφέρεται στήν ψυχὴ καὶ φαντασία τοῦ ἀποδέκτη, δ) συναισθηματική σημασία, ποὺ ἀναφέρεται στήν ἀξιολογική καὶ συναισθηματικὴ στάση τοῦ ὁμιλητῆ(connotation), ε) περιστασιακή, ποὺ ἀναφέρεται στό context τῆς περιστάσεως ἐπικοινωνίας καὶ στὶς συμβάσεις τοῦ κοινωνικοπολιτιστικοῦ πλαισίου. στ) ὑπολογιστική σημασία.

πού αναφέρεται στη ρητορική μορφοποίηση και έχει αίσθητικά αποτελέσματα, ζ) έτυμολογική σημασία. Η συνολική σημασία περιλαμβάνει τις έπιμέρους, γι' αυτό και ή σημασιολογική ανάλυση πρέπει νά στηρίζεται σέ μεγαλύτερες ένότητες από τή φράση (Μακροkontex). Ο F.R. Palmer (1976) διακρίνει έκτός από τή γνωστική ή πληροφοριακή σημασία και τις σημασίες πού περιλαμβάνονται σέ α) έρωτήσεις και προσταγές, β) προειδοποιήσεις, ύπονοήσεις κτλ. (speech acts, βλ. 4.124), γ) έκτιμήσεις, δ) έκφραση κοινωνικών σχέσεων, ε) πρόσωδικά και παραγλωσσικά χαρακτηριστικά μέ τά όποια δηλώνεται ότι "όέν έννοόυμε αυτό πού λέμε" (πχ. σαρκαστική έκτίονση, πού δύνει στη φράση "πολύ έξυπνο" άντίθετη σημασία), στ) προϋποθέσεις (βλ. 3.2.10.).

Είναι δύσκολο νά δοθεί ένας γενικός όρισμός της σημασίας και ύπάρχουν πολλοί, ανάλογα μέ τις γενικές θεωρίες για τή γλώσσα. Ο Vermeer όρίζει τή σημασία ως "περιπτωσιακά ένεργικοποιημένο τμήμα περιεχομένου μιās δεδομένης μορφής σέ μιá δεδομένη περίσταση" (όπου "τμήμα περιεχομένου" αναφέρεται σέ άτομικά και κοινωνικά, λογικά και συναισθηματικά στοιχεία).

3.22 Σημασιολογία και κοινωνία

Οι λειτουργίες της γλώσσας στην κοινωνία είναι κατά τόν Jakobson:

- 1 άναφορική ή πληροφοριακή (πληροφόρηση)
- 2 συναισθηματική ή έκφραστική (έκφραση συναισθημάτων και στάσεων των όμιλητών)
- 3 βουλητική ή κατευθυντήρια (κατεύθυνση ή επίδραση στην συμπεριφορά ή στάση των άλλων)
- 4 αίσθητική ή ποιητική (δημιουργία καλλιτεχνικών αποτελεσμάτων)
- 5 φατική (διατήρηση κοινωνικών δεσμών)
- 6 μεταγλωσσική (χρήση της γλώσσας για νά μιλήσουμε για τήν ίδια τή γλώσσα)

"Άλλοι γλωσσολόγοι προτείνουν διαφορετικά μοντέλα, όπως πχ. ό Halliday τρεις λειτουργίες: ιδεοπλαστική (έκφραση περιεχομένου πείρας ή συνείδησης), διαπροσωπική (δημιουργία και διατήρηση κοινωνικών σχέσεων), κειμενική (σύνδεση δομών προτάσεων μεταξύ τους και μέ τις περιστάσεις χρήσεως). Πρέπει νά άποφεύγεται τό συνηθισμένο λάθος νά θεωρεϊται ότι ή βασική λειτουργία της γλώσσας είναι νά δύνει πληροφορίες και ότι ή έννοιολογική σημασία είναι τό σημαντικότερο νοηματικό συστατικό της γλώσσας. Έτσι ή κατευθυντήρια λειτουργία στηρίζεται στην άφενκτιβική και συνειρμική δύναμη των λέξεων, μέ άποτέλεσμα νά ύποτάσσεται ή έννοι-

ολογική στήν συνειρμική σημασία, όπως συμβαίνει στην προπαγάνδα και γενικά στη φορτισμένη γλώσσα. 'Η φατική λειτουργία εξάλλου δείχνει ότι συχνά τό γεγονός της επικοινωνίας και όχι τό τί λέγεται αποκτά την κεντρική θέση στη γλωσσική επικοινωνία. Είναι υπερβολή και λάθος ότι στην κοινωνική και ψυχολογική σφαύρα ή γλώσσα είναι ο τύραννος και ο άνθρωπος ο δοϋλος. Γι' αυτό πρέπει να εξασκηθούμε στην κριτική της γλωσσικής επικοινωνίας, όπως κάνουμε και για τους κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς.

3.23 Ανάλυση συστατικών.

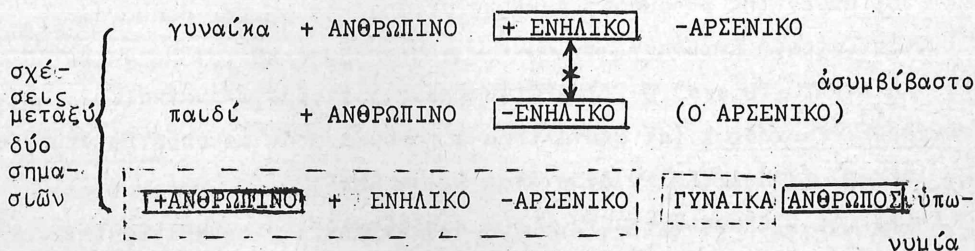
'Η ανάλυση σε σημασιολογικά συστατικά αποτελεί ένα ακριβές μοντέλο για την περιγραφή της σημασίας στην κεντρική περιοχή της σημασιολογίας, που αναφέρεται στην έννοιολογική ή δηλωτική σημασία (denotation). 'Η τεχνική αυτή για την περιγραφή των έσωτερικών σχέσεων της σημασίας συνίσταται στη διαίρεση κάθε έννοιας σε έλάχιστα συστατικά ή χαρακτηριστικά, που είναι διακριτικά μέ βάση σημασιολογικές αντιθέσεις, πχ. ΓΥΝΑΙΚΑ=+ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ+ΕΝΗΛΙΚΟ -ΑΡΣΕΝΙΚΟ(που διάκρίνεται έτσι από τά 'κορίτσι', 'άντρας', 'παιδί', 'άγελάδα' κτλ.). 'Η ανάλυση αυτή επέτρέπει τό χαρακτηρισμό των σημασιολογικών σχέσεων ως ύπωνυμία(σημασιολογική έγκλειση, πχ. πεύκο/δέντρο), ως άσυμβύβαστο(σημασιολογική αντιθετικότητα, πχ. δέντρο/ζώο), ως συνώνυμία και ως πολυσημία. Οι αντιθέσεις δέν είναι πάντοτε απόλυτες(δυαδική ταξινόμηση, τύπος ναί/όχι), αλλά εμφανίζουν πολικότητες(βαθμιαίες αντιθέσεις, πχ. σκληρός/μαλακός) ή συσχετικές αντιθέσεις(πχ. πάνω/κάτω) κτλ. Οι αναλύσεις αυτές δικαιολογούνται από την ικανότητά τους να εξηγούν τά λογικά χαρακτηριστικά των προτάσεων, όπως φαίνεται από την ικανότητα του όμιλητή να αναγνωρίζει σχέσεις συνεπαγωγής, ταυτολογίας κτλ. "Άλλοι παράγοντες είναι τό δίκτυο των σχέσεων εξαρτήσεως μεταξύ σημασιολογικών έκλογών, δηλ. ή έκλογή μιās αντίθεσης εξαρτάται λογικά από μιā άλλη αντίθεση, πχ. +ΕΜΨΥΧΟ και -ΕΜΨΥΧΟ εξαρτάται από την προηγούμενη έκλογή +ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ παρά -ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ), που ανήκουν στους κανόνες εξάρτησεως(ή κανόνες πλεονασμού). 'Η ανάλυση συστατικών δέν άπαντά σ' όλα τά προβλήματα και πρέπει να ένσωματωθεϊ σε ένα μεγαλύτερο και πληρέστερο μοντέλο. Παραδείγματα:

σημασιολογικά συστατικά:

άνθρωπος + ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ (Ο ΑΡΣΕΝΙΚΟ) (Ο ΕΝΗΛΙΚΟ)
 ένήλικος + ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ + ΕΝΗΛΙΚΟ (Ο ΑΡΣΕΝΙΚΟ)
 παιδί + ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ -ΕΝΗΛΙΚΟ (Ο ΑΡΣΕΝΙΚΟ)
 θηλυκό + (Ο ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ) (Ο ΕΝΗΛΙΚΟ) - ΑΡΣΕΝΙΚΟ

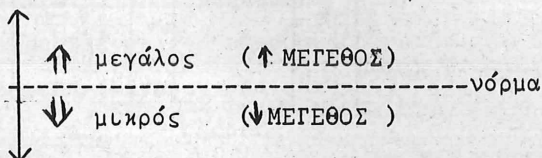
σχέσεις σημασιών:

σχέσεις μεταξύ { συνωνυμία (πολλές μορφές μέ μιιά σημασία)
 μορφής καί σημασίας { πολυσημία (μιιά μορφή μέ πολλές σημασίες).

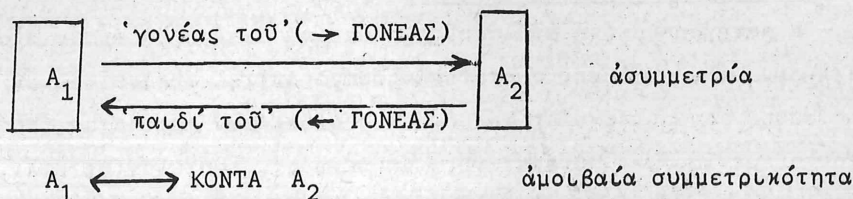

ταξινομικές σχέσεις:

- 1 δυαδική ταξινομήση πχ. (+ΖΩ) : (-ΖΩ) :: ζωντανός-νεκρός
- 2 πολλαπλή ταξινομήση πχ. χρυσός(*ΜΕΤΑΛΛΟ), χαλκός(†ΜΕΤΑΛΛΟ), σίδηρος(§ ΜΕΤΑΛΛΟ) κτλ.
- 3 πολικές αντίθεσεις(πολικότητα), πχ.

- 4 συσχετικές αντίθεσεις(σχέση), πχ.

'ό φοιτητής είναι στό σπουδαστήριο καί τό σπουδαστήριο είναι στό πανεπιστήμιο'
 συνεπάγεται τό 'ό φοιτητής είναι στό πανεπιστήμιο' μεταβατικότητα

'ό Α είναι πατέρας του Β καί ό Β του Γ'
 δέν συνεπάγεται τό 'ό Α είναι πατέρας του Γ' άμετάβατο

‘ό Α είναι τόσο ψηλός όσο ό έαυτός ταυτολογία ανακλαστικότητα του’

‘ό Α είναι μπροστά στον έαυτό του’ αντίφαση μή ανακλαστικότητα
‘πρίν’/‘μετά’ (άσυμμετρία, μεταβατικότητα, μή ανακλαστικό-
τητα) διάταξη

5 Ιεραρχία, πχ.

1 ΜΗΚΟΣ (inch), 2 ΜΗΚΟΣ(foot), 3ΜΗΚΟΣ(yard) κτλ.

οί μέρες της εβδομάδας(κυκλική σχέση)

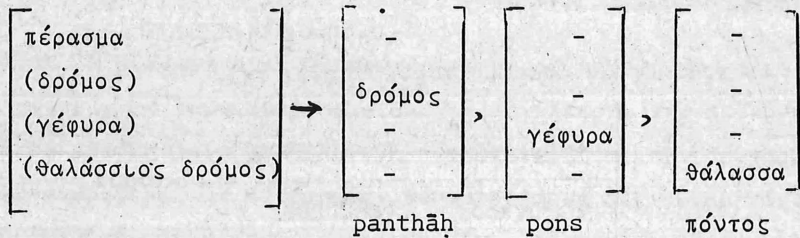
6 αντίστροφη αντίθεση, πχ.

▲ ΔΥΝΑΤΟ(δυνατό) ▽ ΔΥΝΑΤΟ(άναγκαζο): επιτρέπω/άναγκάζω

Σχέσεις εξαρτήσεως (μέ αποτέλεσμα οίκονομιά στον όρισμό της σημασίας των λέξεων) πχ ± ΑΡΣΕΝΙΚΟ εξαρτάται από + ΕΜΨΥΧΟ

‘Επικαλύψεις σημασιών(fuzzy edges, πού έξηγοϋν τίς σημασιολογικές αλλαγές) πχ. ή λέξη πόντος παρουσιάζει τήν έξης σημασιολογική έξέλιξη

άπό τήν ίνδοευρωπαϊκή στίς γλώσσες πού τήν συνεχίζουν(ίνδική, λατινική, έλληνική κτλ.

3.24 Σημασιολογική δομή προτάσεων.

‘Η κατηγορηματική ανάλυση(predication analysis) είναι άπαραίτητο συμπλήρωμα της ανάλυσης συστατικών(componential analysis), άν θέλουμε νά δώσουμε σημασιολογικές παραστάσεις όλόκληρων προτάσεων, πού έξασφαλίζονται μέ κανόνες συνεπαγωγής, άσυνέπειας, ταυτολογίας κτλ., έπειδή μπορούμε έτσι νά παράγουμε άπ’αυτές προβλέψεις για τήν συνεπαγωγή κτλ. ‘Η έννοια της ύποβιβαστικής κατηγορήσης(βλ. παρακάτω) κάνει πιο ίσχυρή τήν ανάλυση συστατικών.

Όρισμα καί κατηγορημα.

Τά συστατικά της κατηγορήσης(predication), χωρίς άμεση σχέση μέ τήν παραδοσιακή γραμματική, είναι τό όρισμα(argument), δηλ. στοιχείο πού μετέχει λογικά, καί τό κατηγορημα(predicate), δηλ. συσχετικό συνδετικό στοιχείο.Οί κατηγορήσεις αναλύονται σέ συμπλέγματα(όρίσματα, κατηγορήματα), πού μέ τή σειρά τους αναλύονται σέ σημασιολογικά χαρακτηριστικά, πχ.

‘ὁ ἄντρας ἦταν μπροστά στή γυναῖκα’ ἀναλύεται ὡς ἐξῆς:

O_1 [+ΟΡΙΣΤΙΚΟ, +ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ, +ΕΝΗΛΙΚΟ, +ΑΡΣΕΝΙΚΟ, -ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ] Κ
 [->ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ, +ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟ, +ΠΑΡΕΛΘΟΝ] O_2 [+ΟΡΙΣΤΙΚΟ, +ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ,
 +ΕΝΗΛΙΚΟ, -ΑΡΣΕΝΙΚΟ, -ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ]

Στήν ἀνάλυση κατηγορήσεων διακρίνουμε:

κατηγορήση δύο θέσεων πχ. ‘οἱ γάτες ἀγαποῦν τὰ φάρια’ O_1 Κ O_2

κατηγορήση μιᾶς θέσης πχ. ‘ὁ Γιώργος εἶναι ἄρρωστος’ Ο Κ

κατηγορήση καμιᾶς θέσης πχ. ‘βρέχει’ Κ

Οἱ κατηγορήσεις μέ τρεῖς καί τέσσερις θέσεις ἀναλύονται σέ ἀπλούστερες.

Συνεπαγωγή.

Σχέση συνεπαγωγῆς παρουσιάζεται μεταξύ δύο κρίσεων, ὅταν ἓνα ὄρισμα ἢ κατηγορήμα τῆς μιᾶς κρίσης εἶναι ὑπώνυμο ὀρίσματος ἢ κατηγορήματος τῆς ἄλλης, πχ. ‘εἶδα ἓνα ἀγόρι’ συνεπάγεται τό ‘εἶδα ἓνα παιδί’.

Ἀσυνέπεια.

Σχέση ἀσυνέπειας παρουσιάζεται μεταξύ δύο κρίσεων, ὅταν τό κατηγορήμα τῆς μιᾶς εἶναι ἀσυμβίβαστο μέ τό κατηγορήμα τῆς ἄλλης, πχ. ‘ὁ Γιώργος ἀγαπᾷ τό ποδόσφαιρο’ μέ τό ‘ὁ Γιώργος μισεῖ τό ποδόσφαιρο’.

Μηδενικά ὀρίσματα.

Μηδενικά ὀρίσματα εἶναι ὅσα παρουσιάζουν τήν μέγιστη γενικότητα ἀναφορᾶς, πχ. ‘ἡ φυλάκιση’ (κάποιου ἀπό κάποιον).

Περιορισμοῦ ἐπιλογῆς.

Περιορισμοῦ ἐπιλογῆς εἶναι οἱ περιορισμοί στή σύγχρονη ἐμφάνιση (ὀρίσματα σημασιολογικά χαρακτηριστικά μποροῦν νά προβλεφτοῦν ἀπό τό περιβάλλον) καί ἀποτελοῦν εἰδική περίπτωση τῆς παραβίασης συστατικῶν (κανόνες συμφραστικῆς ἐξάρτησης), πχ. *‘τό βιβλίο γράφτηκε ἀπό ἓνα βουνό’ εἶναι ἀπαράδεκτο. Κατά τόν Weinreich ἡ μεταβίβαση ἐνός χαρακτηριστικοῦ δημιουργεῖ σύγκρουση, πχ. στό *‘τό ἄλογο νιαούρισε’ τό χαρακτηριστικό ΓΑΤΑ τοῦ ρήματος δημιουργεῖ σύγκρουση μέ τό ‘ἄλογο’.

Ὑποτελεῖς κατηγορήσεις:

Ἐμθεση (embedding).

Ἐμθεση παρουσιάζεται, ὅταν ἓνα ὄρισμα ἀποτελεῖ ὁλόκληρη κατηγορήση, πχ. ‘ὁ Γιώργος ἐξόργισε τόν Γιάννη’ προέρχεται ἀπό τό ‘ὁ Γιώργος’ (O_1) ‘ἔκανε’ (K_1) (‘ὁ Γιάννης’ (O_3) *θυμωμένος’ (K_2)) O_2

Ὑποβιβαστική κατηγορήση.

Ὑποβιβαστική κατηγορήση (down-graded predication) παρουσιάζεται, ὅταν μιᾶς κατηγορήση ἀποτελεῖ χαρακτηριστικό ἐνός ὀρίσματος, πχ. ‘μιᾶ μα-

θήτρια πού κρατούσε ένα λεξικό μπήκε στην αΐθουσα 'σέ σχέση μέ τό 'μιά μαθήτρια μπήκε στην αΐθουσα'. Διακρίνουμε προσδιοριστικές κατηγορήσεις, πού αποτελούν χαρακτηριστικά ενός όρύσματος(πχ. 'σπίτι στην πόλη'), καί τροποποιητικές, πού αποτελούν χαρακτηριστικά ενός κατηγορήματος(πχ. 'παντρέφτηκε στό έξωτερικό')
Σημασιολογική παρέκκλιση.

Τέτοιες είναι ή ταυτολογία(πχ. 'ή γή είναι πλανήτης'), ή αντίφαση (πχ. 'ή γή δέν είναι πλανήτης'), ή σημασιολογική άνωμαλία(πχ. 'τά άνθρώπινα δέντρα βγάζουν φύλλα').

3.25 Λογική στην καθημερινή γλώσσα.

Οί φράσεις της συνηθισμένης γλώσσας μπορούν νά διατυπωθούν μέ λογικό συμβολισμό, πχ. 'ή Μαρία είναι όμορφη'ώς (Ξχ) (Πχ&Οχ), δηλ. 'ύ-πάρχει ένα χ τέτοιο ώστε χ είναι πρόσωπο καί χ είναι όμορφο'.

'Η άναζήτηση από τούς γλωσσολόγους μιās 'φυσικής λογικής', πού ύποτίθεται ότι ισχύει για όλες τίς γλώσσες, παρουσιάζει μιιά σύγκλιση τών ενδιαφερόντων της γλωσσολογίας μέ δύο επίδωξεις της φιλοσοφίας, πού κάποτε συγκρούονται, δηλ. τήν έξακρίβωση τοϋ πώς έργάζεται ή συνηθισμένη γλώσσα καί τή σχηματοποίηση τών λογικών νόμων.

Λογικά χαρακτηριστικά σημασίας.

Διακρίνουμε προσδιοριστές(designator), δηλ.χαρακτηριστικά της σημασίας πού περιλαμβάνουν άναφορά σέ άντικείμενα καί καταστάσεις έξω από τή γλώσσα, καί διαμορφωτές(formator), δηλ. χαρακτηριστικά της σημασίας πού ή λειτουργία τους είναι έσωτερική στό γλωσσικό(λογικό) σύστημα, πχ. 'ποτέ'=άρνηση+χρόνος, 'ποιός'= έρώτηση+πρόσωπο, όπου τά πρῶτα χαρακτηριστικά είναι λογικά στοιχεία καί τά δεύτερα προσδιοριστικά.

Συχνά τά λογικά χαρακτηριστικά θεωρούνται ως έπιχειρήσεις(operations) καί όχι ως στατικές ιδιότητες(συνεπαγωγή), πχ. 'τά έγγόνια μου δέν είναι άρσενικά'='τά έγγόνια μου είναι θηλυκά'.

Για τήν έξαντλητικότητα της σημασιολογικής περιγραφής χρειάζεται ένα λεξικό λογικών χαρακτηριστικών, πχ.

1) άρνητικός διαμορφωτής(δέν, μή), πού τοποθετείται στό κατηγορήμα, πχ. τό Χ είναι άσυμβύβαστο μέ τό μή-Χ (άν Χ είναι μιιά ταυτολογία, μή-Χ είναι μιιά αντίφαση, άν Χ είναι μιιά αντίφαση, μή-Χ είναι μιιά ταυτολογία).

2) συντονιστικά χαρακτηριστικά(καί καί οϋτε, πού συνδέουν κατηγορήματα), πβ. μέ τό 'ό Πέτρος δέν μπορεί νά είναι νεκρός'='ό Πέτρος πρέπει νά είναι μή νεκρός (ζωντανός)', όπου έμφανίζονται οί άντίστροφου όρου ΔΥ-NATO καί ΑΝΑΓΚΑΙΟ, τό 'δέν έγραφα οϋτε διάβασα'='δέν έγραφα καί δέν διά-

βασα'

3) χαρακτηριστικά όριστικότητας

Η λειτουργία του διαμορφωτή όριστικότητας χαρακτηρίζεται από συναναφορά (coreference), πού προσθέτει τό περιεχόμενο του όρίσματος στο όποιο γίνεται ή αναφορά στο περιεχόμενο του όρίσματος πού συναναφέρεται (καί μπορεί νά έχει μηδενική έκφραση), πχ.

"Έχουν μιιά γάτα καί έναν σκύλο. ^{έκείνα} Ο σκύλος λέγεται 'Αζόρ'.

4) ποσοτικοί δείκτες (quantifier).

Οί ποσοδείκτες είναι τά στοιχεύα πού ή παραδοσιακή γραμματική ονομάζει άριθμητικά, άόριστες άντωνυμίες καί επίθετα, πχ.

'μερικά'	→ ΔΕΙΧΝΩ ΠΟΣΟΤΙΚΑ Δ ΜΕΡΙΚΑ	όλα	→ ΔΕΙΧΝΩ ΠΟΣΟΤΙΚΑ ▽ ΜΕΡΙΚΑ
'πολλά'	→ ΔΕΙΧΝΩ ΠΟΣΟΤΙΚΑ Δ ΜΕΡΙΚΑ + ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ ↑ ΠΟΣΟ	'λίγα'	→ ΔΕΙΧΝΩ ΠΟΣΟΤΙΚΑ Δ ΜΕΡΙΚΑ + ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ ↓ ΠΟΣΟ

3.26 Σημασιολογία καί σύνταξη.

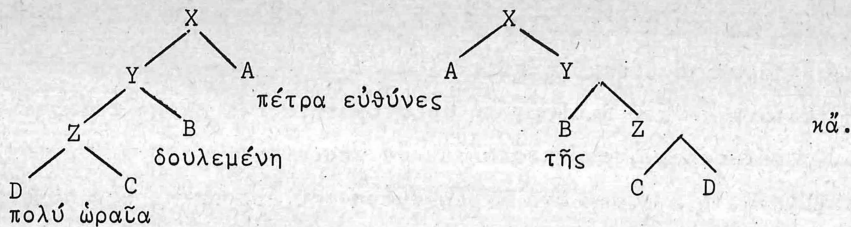
Σημαντικό κριτήριο για την αξιολόγηση των σημασιολογικών θεωριών καί αναλύσεων είναι ή απλότητα των κανόνων για την 'χαρτογράφηση' (mapping) των σημασιολογικών στύς συντακτικές παραστάσεις (πβ. άντίθεση έρμηνευτικής καί γενετικής σημασιολογίας, βλ. 3.2.11)

Η σημασιολογία καί ή σύνταξη πρέπει νά θεωρηθοϋν σάν διακεκριμένα επίπεδα παράστασης, μέ ξεχωριστές συνθήκες καλής κατασκευής ή γραμματικότητας. Παράγοντες ή διαδικασίες της χαρτογράφησης πού συσχετίζονται είναι:

1. Λεξιλοποίηση: έκλογή λεξιλογικών στοιχείων για την έκφραση όρισμένου περιεχομένου, πχ. 'φιλοτελιστής' άντί 'αϋτός πού μαζεϋει γραμματόσημα', 'ό κυνηγός σκότωσε τόν άγριόχοιρο' άντί 'ό κυνηγός έκανε τόν άγριόχοιρο νά γίνει νεκρός'.

2. Δομική συμπίεση (άποτέλεσμα του (1)): περιορισμός της πολύπλοκης συστατικής δομής μέ έλλειψη κτλ., πχ. '-Λένε ότι θά σταματήσουν τά δρομολόγια. -Ποιός τό εἶπες'

3. Γραμμικοποίηση: μήνυμα σέ γραμμική άκολουθία, πχ.

οἰκονομικῆς διαχείρησης

4. Θεματικοποίηση=τροποποίηση μηνύματος για ἀποτελεσματική τοποθέ-

τηση τοῦ βάρους καὶ τῆς ἔμφασης, πχ. 'δέν μπορῶ νά καταλάβω γιατί τό εἶ-
πε αὐτό' → 'γιατί τό εἶπε αὐτό δέν μπορῶ νά καταλάβω'.

Κάποτε ἐμφανίζονται καὶ μηδενικές χαρτογραφήσεις, πχ. στήν ἀγγλική
φράση *it is raining* 'βρέχει' τό στοιχεῖο *it* ἀποτελεῖ ἓνα κενό ὑποκείμε-
νο.

Ἡ σύνταξη εἶναι φτωχότερη ἀπό τή σημασιολογία σέ διαστάσεις ἀντι-
θέσεων καὶ οὐ ἐπιλογές της εἶναι ὑποχρεωτικές, ἐνῶ τῆς σημασιολογίας
εἶναι συχνά προαιρετικές, πχ. στή σύνταξη κάθε ὄνομα πρέπει νά μπεῖ
στόν ἐνικό ἢ στό πληθυντικό, ἀκόμη καὶ στίς περιπτώσεις πού σημασιολο-
γικά ἡ ἐπιλογή αὐτή θά ἦταν ἀνάρμοστη(πχ. στά ὀνόματα πού δηλώνουν μά-
ζα).

Συσχετίσεις συντακτικῶν καὶ σημασιολογικῶν στοιχείων.

Συντακτικά	↔	Σημασιολογικά
φράση ὀνόματος		ὄρισμα
φράση ρήματος		κατηγορημα
ἐπίθετο		προσδιοριστικό κατηγορημα
προθετική φράση		ὑποβιβαστική κατηγορηση
ἀναφορική πρόταση		προσδιοριστική ὑποβιβαστική κατηγορηση
ἐπίρρημα, ἐπιρρηματική φράση		τροποποιητική ὑποβιβαστική κατηγορη- ση ἢ ὄρισμα+κατηγορημα συνδεμένα μέ μιὰ ἔνθετη κατηγορηση
πρόθεση		κατηγορημα
σύνδεσμος		κατηγορημα πού συνδέει δύο κατηγορή- σεις ὡς ὀρίσματα
ὀνοματική πρόταση(πρότα- ση μέ λειτουργία φράσης ὀνόματος)		ἔνθετη κατηγορηση
ὀνοματοποίηση(φράση		ἔνθετη κατηγορηση

ονόματος μέ ἀφηρημένο
οὐσιαστικό πού παράγε-
ται ἀπό ρῆμα ἢ ἐπίθετο)

3.27 Σημασιολογία καί λεξικό.

Ἡ περιορισμένη παραγωγικότητα πού χαρακτηρίζει τοὺς λεξιλογι-
κοὺς κανόνες παρουσιάζεται καί στή σημασιολογική μεταβίβαση καί στή
μορφολογική παραγωγή καί στή συντακτική μετατροπή (πχ. οἱ μεταφορικές
σημασίες). Αὐτό ὁδηγεῖ στή διαπίστωση ὅτι ἡ ἀποδεκτικότητα καί ἡ πα-
ρέκκλιση μποροῦν νά κλιμακωθοῦν, δέν εἶναι δηλ. ἀπόλυτες, 'ναὺ ἢ ὀ-
χι' ἔννοιες. Μιά πρόταση, πού εἶναι ἀντιφατική ἢ παράλογη κατὰ μία
παράσταση, μπορεῖ νά γίνεи λογική μέ τήν ἐνέργεια τῶν μεταφορῶν τῆς
σημασίας. Ἀποδεκτικότητα θεωρεῖται τό κατὰ πόσο εἶναι εὐκόλο ἕνας
λεξιλογικός κανόνας νά μᾶς δώσѣи ἐρμηνεία, ἂν ἡ ἐπιφανειακή ἢ κατὰ
λέξη ἐρμηνεία ἀποκλείεται ὡς παράβαση (πχ. ἡ φράση 'ὁ θεὸς μου ἀνέ-
λαβε ἀπὸ τήν ἀγιάτρευτη ἀσθένειά του' γίνεται ἀποδεκτή, ἂν τό 'ἀγιά-
τρευτη' ἐρμηνευτεῖ μέ μιὰ σημασιολογική μεταβίβαση ὡς 'πού κάποιος
σκέφτηκε ἢ ἰσχυρίστηκε πὼς δέν γιатρεύεται', πβ. μεταφορές, εἰρωνεῖα
κτλ.).

Πρακτικά λεξικά, πχ. τῆς Πρωῖας, τοῦ Δημητράκου, τό Concise Oxford
κτλ.

Θεωρητικά λεξικά.

Πρέπει νά συνδυάζουν τρεῖς χαρακτηρισμούς (ἀκριβεῖς περιγραφές):

α) μορφολογικό, ὅπου μποροῦν νά δοθοῦν καί ἡ προφορά καί ὀρθογρα-
φία, πχ. ἄρτο-ποιεῖτο: θέμα₄₁₇ +(θέμα₃₂₀ +ἐπίθημα₃₂)

β) συντακτικό, ὅπου δύνεται τό σύνολο τῶν χαρακτηριστικῶν (ἀντι-
θετικῶν, ἀλλά ὄχι ἀναγκαστικά δυαδικῶν) πού τό ταξινομοῦν, πχ. πρω-
ταρχικές κατηγορίες (οὐσιαστικό, ρῆμα, ἐπίθετο κτλ.) καί δευτερεύου-
σες (ἀριθμητό, μεταβατικό κτλ.)

γ) σημασιολογικό (ὁρισμός), ὅπου δύνονται τὰ ἀντιθετικά σημασιολογι-
κά χαρακτηριστικά (πχ. γιὰ τό 'ἄντρας': +ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ+ΕΝΗΛΙΚΟ+ΑΡΣΕΝΙΚΟ) καί
ὑποβιβαστικές κατηγορήσεις (πχ. τό 'παπούς' μπορεῖ νά συμβολιστεῖ ὡς ἐξῆς:
+ΑΡΣΕΝΙΚΟ <τό. → ΓΟΝΕΑΣ. ∅ <τό. → ΓΟΝΕΑΣ. ∅ >>, ὅπου οἱ τελεῖες χω-
ρίζουν ὁρίσματα καί κατηγορήματα σέ περίπτωση κατηγορήσεων δύο θέσεων
(ἀλλίως χρησιμοποιεῖται τό κόμμα), τό 'τό' δηλώνει ὁριστικότητα, τό κα-
τευσυντήριο βέλος δηλώνει, ὅταν χρειάζεται, τήν κατεύθυνση, οἱ ἀγκύλες
τήν ὑποβίβαση καί τό ∅ ἕνα μηδενικό σύνολο χαρακτηριστικῶν. Γιὰ τὰ ὁρί-
σματα καί κατηγορήματα μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν πλάγια κεφαλαῖα, πχ.

+ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ(,...) <τό. ← Κ.Ο> για τὰ 'μαθητής', 'υπάλληλος' κτλ.).

Κλιμακωτή αποδεκτικότητα.

1) πραγματική αποδεκτικότητα, δηλ. ή καθιερωμένη, ὅπου ἐμφανίζεται ή τυχαία καί ιδιοτροπη φύση τοῦ λεξιλογίου μιᾶς γλώσσας(πβ. τό αὐθαίρε-τό τοῦ γλωσσικοῦ σημείου).

2) δυνητική αποδεκτικότητα, δηλ. κάθε λεξιλογικό λήμμα πού μπορεῖ νά γενικευτεῖ μέ ἕνα λεξιλογικό κανόνα, πχ. κοιμισμένη πόλη, *ροδανικός

3) μή αποδεκτικότητα, πχ. * γάτινος, * γλσοκτι

Ἡ πραγματική αποδεκτικότητα εἶναι μιᾶ ἔννοια μέ κλιμάκωση(δια-βαθμίσεις), πχ. σχετικά μέ τήν παραγωγική κατάληξη -ινος μποροῦμε νά δεχτοῦμε τήν ἐξῆς κλίμακα αποδεκτικότητας στά παράγωγα:(α) μάλλινος, ἀνθρώπινος, (β) κήρινος, (γ) σάρκινος, (δ) χιόνινος, (ε) σκύλινος. Ἡ κλιμάκωση μπορεῖ νά ἀναφέρεται καί στούς κανόνες(παραγωγῆς, σύνθεσης), πχ. τό -ινος εἶναι πιό ἀποδεκτό ἀπό τό -ώδης(πβ. ἐτοιμοθάνατες καί νε-κρές μεταφορές, πχ. 'ξεφουρνίζω', 'διδευθύνω', καί βαθμίδες ἀφομοιώσεως μεταφορικῶν σημασιῶν, πχ. 'εἶναι ἀετός', 'εἶναι δεινόσαυρος' κτλ.).

Λεξιλογικοί κανόνες

Μορφές (Α καί Β = λεξιλογικά λήμματα, p=μορφολογικός χαρακτηρισμός, q=συντακτικός χαρακτηρισμός, r=σημασιολογικός χαρακτηρισμός):

1) μορφολογική παραγωγή

$P_1 \Rightarrow P_2$ πχ. βάση $\Rightarrow$ βάση+ἐπίθημα₃₂ (πβ. καί σύνθεση: βάση₁ $\Rightarrow$ βάση₁ + βάση₂)

$q_1 \Rightarrow q_2$ πχ. οὐσιαστικό $\Rightarrow$ ἐπίθετο

$r_1 \Rightarrow r_2$ πχ. Α $\Rightarrow$ <τό. μή $\rightarrow$ 'ἔχει' Α> πχ. μορφή $\Rightarrow$ ἄμορφος

2) μετατροπή

$P_1 \Rightarrow P_2$ πχ. βάση $\Rightarrow$ βάση

$q_1 \Rightarrow q_2$ πχ. ρῆμα, μεταβατικό $\Rightarrow$ οὐσιαστικό, συγκεκριμένο, με-τρητό

$r_1 \Rightarrow r_2$ πχ. $\rightarrow K \Rightarrow \emptyset$ <τό. ← Κ.Ο>, πχ. ἀγγλικά catch (ρῆμα) $\Rightarrow$ catch(οὐσιαστικό)

3) σημασιολογική μεταφορά

$P_1 \Rightarrow P_2$ πχ. βάση $\Rightarrow$ βάση

$q_1 \Rightarrow q_2$ πχ. οὐσιαστικό $\Rightarrow$ οὐσιαστικό

$r_1 \Rightarrow r_2$ πχ. Α $\Rightarrow \emptyset$ <τό. $\leftrightarrow$ ΟΜΟΙΟ. Α>

} μεταφορά
Α $\Rightarrow$ +ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ <τό. 'σέ'. Α> πχ. ή πόλη(=οἱ κάτοικοι τῆς πόλης)

μετωνυμία Α $\Rightarrow \emptyset$ <τό. ← 'γράφω'. Α> πχ. 'μ'ἀρέσει ο Σολωμός'(=τά ἔργα τοῦ Σολωμοῦ)

$A \Rightarrow$ 'χρόνος' < τό. $\rightarrow$ 'σέ'. (κατηγορήση) > πχ. 'μετά Χριστό'
(μετά τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ)

Ἰδιότητες:

1) ποιικιλία : δυνατότητα ἐφαρμογῆς πολλῶν κανόνων στό ὕδλο λεξιλογικό λήμμα, πχ. ἄνθρωπος, ἀνθρώπινος, ἀπάνθρωπος, ἀνθρωπότητα ἢ ἀνθρώπινος γόνος, ἀνθρώπινη φωνή, ἀνθρώπινη ράτσα

2) σημασιολογική ἀπεριοριστία: ἐλευθερία τοῦ χρήστη στό νά ἀναγνωρίσει στό νέο λεξιλογικό λήμμα ὅποια πληροφορία βρίσκει ἀναγκαῖα γιά τήν κατανόησή του, πχ. 'ἀπεργία πείνας' (ὅπου ἡ πείνα καί ὄχι ἡ ἀπουσία ἀπό τήν ἐργασία εἶναι τό ὅπλο)

3) περιοδικότητα: δυνατότητα ἐνός λεξιλογικοῦ λήμματος, πού ἀποτελεῖ τό ἐξαγόμενο (output) ἐνός λεξιλογικοῦ κανόνα, νά εἶναι ἐπίσης τό εἰσαγόμενο (input) ἐνός ἄλλου λεξιλογικοῦ κανόνα, πχ. ἀντι-δρασ-τικό-τητα, 'Ομηρικά ἔπη (ἔπη τοῦ 'Ομήρου ἀλλά καί ἔπη σάν τά ἔπη τοῦ 'Ομήρου)

4) διφορικότητα ($\Leftrightarrow$), πχ. περιπτώσεις ἀναδρομικοῦ σχηματισμοῦ (πχ. 'ἐξάρτι' ἀπό 'ἐξαρτῶ', 'edit' ἀπό 'editor')

5) 'ἀπολύθωση' λεξιλογικῶν σημασιῶν (πβ. ἱστορική γλωσσολογία): στερεοποίηση καί συστολή τῆς δήλωσης (denotation), πχ. παντοπωλεῖο (πού δέν σημαίνει ὅτι πουλᾷ ὅλα τά εἶδη)

Ὁμωνυμία καί πολυσημία.

Ὁμωνυμία εἶναι ἡ ὕπαρξη περισσότερων τοῦ ἐνός μορφολογικῶν χαρακτηρισμῶν μέ τόν ὕδλο φωνολογικό (ἢ καί ὀρθογραφικό) τύπο, πχ. κλείνω-κλίνω, σύκο-σήκω, ψιλός-ψηλός, μούρα (ριζικό/ τμήμα ναυτικοῦ κτλ./ τμήμα περιφέρειας).

Πολυσημία εἶναι ἡ ὕπαρξη περισσότερων τοῦ ἐνός σημασιολογικῶν χαρακτηρισμῶν γιά τό ὕδλο λεξιλογικό λήμμα, πχ. γερανός (πουλί/μηχάνημα ἀνυψώσεως, πού ψυχολογικά δέν συνδέονται πιά, ἄν καί ἱστορικά μπορεῖ νά ἀποτελοῦν τήν ὕδλα λέξη, πβ. καί τό 'μούρα' παραπάνω).

Σύμφωνα μ' αὐτά, τό λεξιλογικό λήμμα καθορίζεται ὡς μιά δέσμη λεξιλογικῶν λημμάτων πού (α) ἔχουν τόν ὕδλο μορφολογικό χαρακτηρισμό p_1 ἢ (β) ἔχουν τόν ὕδλο μορφολογικό χαρακτηρισμό p_1 καί τόν ὕδλο συντακτικό χαρακτηρισμό q_1 .

3.28 Καθολική σημασιολογία.

Κατά τόν Chomsky διακρίνουμε:

1) Τυπικά καθολικά χαρακτηριστικά, δηλ. γενικά χαρακτηριστικά ἢ κανόνες γλωσσικῆς κατασκευῆς πού πρέπει νά προϋποθέτει ὁποῖος θέλει νά κατασκευάσει μιά γενική γλωσσική θεωρία. Στό σημασιολογικό ἐπίπεδο

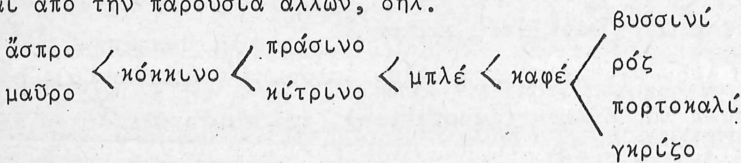
τέτοια εἶναι οἱ καθολικοὶ κανόνες τῆς λογικῆς δομῆς, πχ. ὅλες οἱ γλῶσσες ἀναλύονται σέ ἓνα σύνολο σημασιολογικῶν συστατικῶν.

2) Οὐσιαστικά καθολικά χαρακτηριστικά, δηλ. καθολικά χαρακτηριστικά τῆς ἀνθρώπινης γλώσσας πού ἐκφράζονται βάσει τῶν μοθῶδων, στοιχείων ἢ συστατικῶν πού περιέχει μιὰ γλώσσα. Στό σημασιολογικό ἐπίπεδο τέτοια εἶναι οἱ καθολικές κατηγορίες τοῦ ἐννοιολογικοῦ περιεχομένου, πχ. ὅλες οἱ γλῶσσες παρουσιάζουν μιὰ ἀντίθεση μεταξύ 'ἐμφυχου' καί 'ἄφυχου'.

Τά (2) διαίροῦνται περαιτέρω σέ:

α) Ἰσχυρά καθολικά χαρακτηριστικά, δηλ. ὅσα εἶναι κοινά σέ ὅλες τῖς γλῶσσες

β) Ἀσθενή καθολικά χαρακτηριστικά, δηλ. ὅσα ἀνήκουν σέ ἓνα καθολικό σύνολο, ἀπό τό ὁποῖο κάθε γλώσσα χρησιμοποιεῖ ἓνα ὑποσύνολο, πχ. ἡ ὑπόθεση τῶν Berlin καί Kay, ὅτι ὑπάρχουν ἔντεκα βασικές κατηγορίες χρωμάτων, πού παρουσιάζουν ἐξαρτημένη διὰταξη, ἔτσι ὥστε ἡ παρουσία τῆς μιᾶς ἐξαρτᾶται ἀπό τήν παρουσία ἄλλων, δηλ.

Αὐτό σημαίνει ὅτι, ἂν μιὰ γλώσσα ἔχει μιὰ λέξη γιά νά δηλώσει τό 'κόκκινο', πρέπει νά ἔχει καί λέξεις γιά τό 'ἄσπρο' καί 'μαῦρο' κτλ.

Κανόνες συνεπαγωγῆς (βλ. 3.28) ἡ σημασιολογικοὶ μετασχηματισμοί χρειάζονται γιά ὀρισμένες σημασιολογικές περιοχές, γιά νά ἔχουμε ὁμολογενεῖς ὀρισμούς ὅπου οἱ σημασιολογικές περιοχές (πχ. οἱ ὅροι πού δηλώνουν σχέσεις συγγένειας) παρουσιάζουν καθολικές καί πολιτιστικά καθορισμένες μορφές πχ. οἱ πολικότητες 'θερμός' / 'ψυχρός' καί 'ζεστός' / 'κρύος' καλύπτουν τήν ἴδια περίπου σημασιολογική περιοχή (μέ τή διαφορά ὅτι ἡ δεύτερη παρουσιάζει μεγαλύτερη ἔνταση) καί οἱ σχέσεις μεταξύ τους θά πρέπει νά δοθοῦν μέ κανόνες συνεπαγωγῆς ὅπως 'ὁ καιρός εἶναι ζεστός': 'ὁ καιρός εἶναι πολύ θερμός' (σχεδόν συνώνυμα).

3.29 Σημασιολογική ἰσοδυναμία καί σημασιολογία τοῦ βάθους.

1 Στή φυσική γλώσσα ἡ σημασιολογική ἰσοδυναμία ἢ συνωνυμία δέν εἶναι δυνατό πάντοτε νά ἀποδειχτεῖ ἄμεσα, μέ ἀναδρομή δυό προτάσεων στήν ἴδια ὑποκείμενη σημασιολογική παράσταση. Ἡ συνωνυμία πρέπει νά δειχτεῖ ἔμμεσα, μέ κανόνες συνεπαγωγῆς.

2 Μερικοὶ κανόνες συνεπαγωγῆς (πχ. οἱ κανόνες ὑπόταξης καί συνταύτισης) προτιμοῦνται, ἐπειδή ἔχουν τήν ἱκανότητα νά ἐξηγοῦν περιπτώσεις συνωνυμίας, πού φαίνονται νά μή συνδέονται καί θά ἔπρεπε νά ἐξηγηθοῦν μέ

διαφορετικές κρίσεις.

3 Οί κανόνες συνεπαγωγής μπορούν νά ἐρμηνευθοῦν ἐκ νέου ὡς σημασιολογικοῦ μετασχηματισμοῦ, πού προσαρμόζουν παραστάσεις τῆς δομῆς βάθους σέ παραστάσεις τῆς δομῆς ἐπιφάνειας.

4 Οί παραστάσεις τῆς δομῆς βάθους θεωροῦνται ὡς πλέγματα σχέσεων καί ὅχι ὡς δέντρα συστατικῆς δομῆς.

3.2.10. Προϋποθέσεις(presuppositions) καί πραγματικότητα(factuality).

1. 'Υπάρχουν τουλάχιστον τρεῖς διαφορετικές σχέσεις ἐξάρτησης ἀπό τήν ἀλήθεια μεταξύ τῶν κατηγορήσεων: συνεπαγωγή, προϋπόθεση, προσμονή(ή ἀσθενέστερη).

2. Σέ μεγάλο βαθμό οἱ σχέσεις αὐτές μπορούν νά προβλεφθοῦν μέ κανόνες ἀπό τή μορφή τῶν σημασιολογικῶν παραστάσεων, δηλ.

α) ἡ συνεπαγωγή ἀπό τίς σχέσεις ὑπωνυμίας μεταξύ τῶν ὁρισμάτων καί τῶν κατηγορημάτων ἥ, π.ο.ε., ἀπό τίς σχέσεις μεταξύ μιᾶς ἔνθετης κρίσης καί τῆς κρίσης στήν ὁποία ἐντίθεται, πχ. τό 'παντρεύτηκε μιᾶ μελαχρινή ἡθοποιό' συνεπάγεται τό 'παντρεύτηκε μιᾶ μελαχρινή'.

β) ἡ προϋπόθεση στίς περισσότερες περιπτώσεις πηγάζει ἀπό τή σχέση τοῦ ὑποβιβασμοῦ μεταξύ μιᾶς κατηγορήσεως καί μιᾶς ἄλλης, πχ. τό 'ἡ μελαχρινή πού παντρεύτηκε ἦταν ἡθοποιός' προϋποθέτει τό 'παντρεύτηκε μιᾶ μελαχρινή'.

γ) ἡ προσμονή φαίνεται νά προέρχεται τυπικά ἀπό τήν ἀρχή ὅτι, ὅταν μιᾶ κρίση γύνεται ἀντικείμενο ἀρνήσεως, ἓνα μέρος τοῦ περιεχομένου της(ἀκόμη καί μέσα στό πεδίο τῆς ἀρνήσεως) παραμένει θετικό, πχ. τό 'λίγοι ἄνθρωποι πῆγαν στό θέατρο' μᾶς ἐπιτρέπει νά περιμένουμε τό 'μερικοί ἄνθρωποι πῆγαν στό θέατρο'.

3. Γιά νά ἐκθέσουμε μέ πληρότητα τίς σχέσεις, πρέπει νά υποθέσουμε τήν ὕπαρξη χαρακτηριστικῶν πραγματικότητας(πραγματικό, μή πραγματικό, ἀντιπραγματικό), πού προσαρτῶνται σέ κατηγορήσεις(κύριες καί δευτερεύουσες) καί πού ἐνεργοῦν ὡς ὅροι (συνθήκες) σέ κανόνες συνεπαγωγῆς, προϋπόθεσης καί προσμονῆς. Τά πραγματικά καί ἀντιπραγματικά (ἀντίθετα τῆς πραγματικότητας) χαρακτηριστικά ἀντιπροσωπεύουν τήν παρὰδοχή ἀλήθειας καί ψεύδους, ἐνῶ τά μή πραγματικά ἀντιπροσωπεύουν ἑλλειψη δεσμεύσεως ὡς πρὸς τήν ἀλήθεια ἢ τό ψεῦδος. Πβ. τά 'συνειδητοποιῶ'(πραγματικό), 'ὀποπτεύομαι'(μή πραγματικό), 'προσποιοῦμαι'(ἀντιπραγματικό).

4. Ἐνῶ χαρακτηριστικό πραγματικότητας μπορεῖ συχνά νά προβλεφτεῖ, μέ ἓνα τύπο περιορισμοῦ ἐπιλογῆς, ἀπό ἓνα ἀνώτερο κατηγορημα

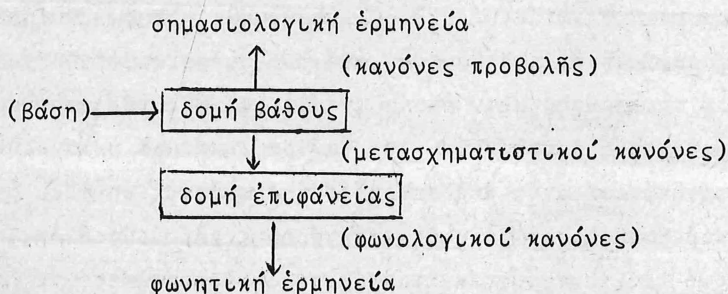
μέ τό όποιο συσχετίζεται. Μέ τή βάση αύτή τά κατηγορήματα ταξινομοούνται ώς πραγματικά, μή πραγματικά, άντιπραγματικά (factive, non-factive, counterfactive).

5. Τά πραγματικά κατηγορήματα ύποδιαιροούνται σέ καθαρά πραγματικά, πού δημιουργοϋν προϋποθέσεις, καί ύποθετικά πραγματικά, πού δημιουργοϋν συνεπαγωγές, πχ. τό 'λυποϋμαι πού δέν τόν γνώρισες' προϋποθέτει τό 'δέν τόν γνώρισες', ένώ τό 'άκουσα τόν άδελφό μου νά φωνάζει' συνεπάγεται τό 'ό άδελφός μου φώναζε'.

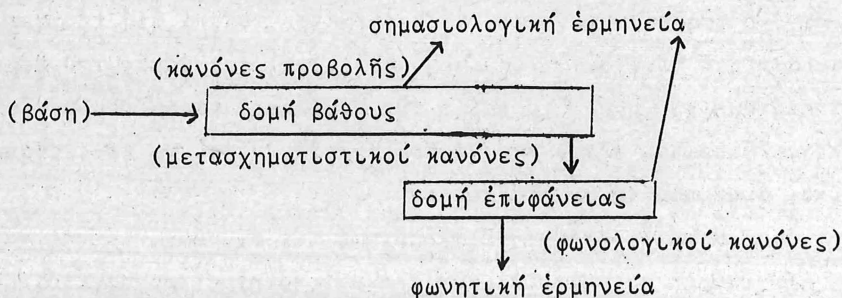
3.2.11. Διαφορετικές θεωρίες.

Η θέση της σημασιολογίας στις διάφορες γλωσσολογικές θεωρίες φαίνεται σχηματικά από τά παρακάτω διαγράμματα.

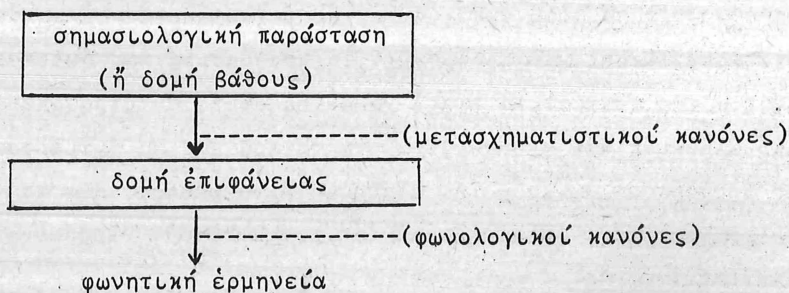
1. Μετασχηματιστική γραμματική 1965

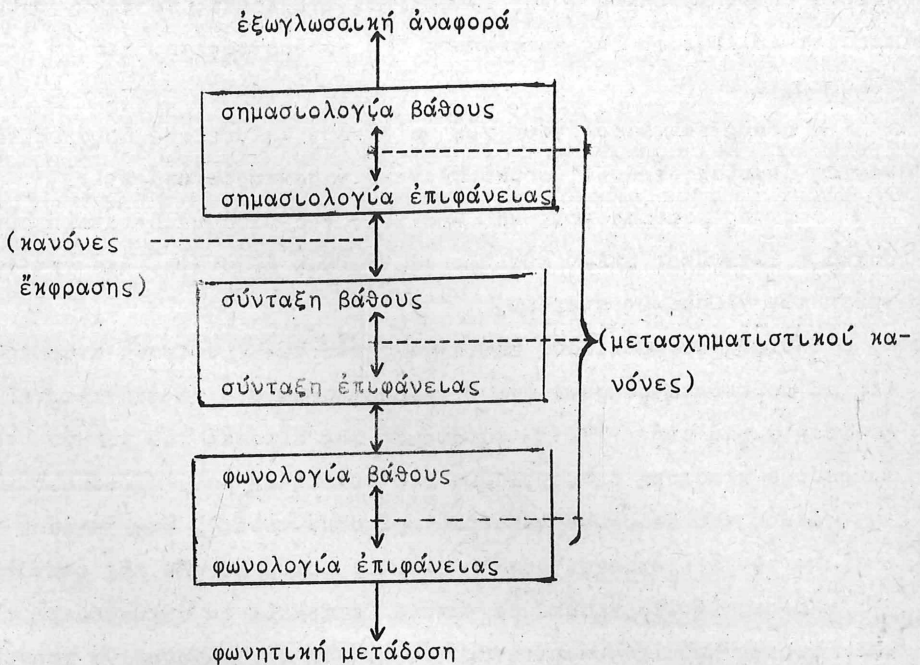
2. Αναθεωρημένη έρμηνευτική σημασιολογία

3. Γενετική σημασιολογία

4. Μοντέλο του Leech (πβ. στρωματική γραμματική, ταγμηματική γραμματική, μοντέλο συστήματος-δομής)

3.3 'Η χρησιμότητα της σημασιολογίας.

Η σημασιολογία δέν αποβλέπει μόνο στή θεωρητική γνώση, αλλά παρουσιάζει δυνατότητες πρακτικής εφαρμογής. Έκτός από τή σημασία πού έχει γενικά για τς έπιστῆμες καί τούς όμιλητές, πού θέλουν νά προβληματίζονται πάνω στήν ίδια τή νοητική τους ένέργεια, ή σημασιολογία χρησιμεύει:

1. άμεσα σ'όσους ασχολοῦνται μέ τή γλωσσική διδασκαλία(μητρικής καί ξένων γλωσσών), τή μετάφραση(καί μηχανική), τή λεξικογραφία (τυποποίηση καί δομικοποίηση),

2. στους δικαστές για τήν έρμηνεία τών νόμων(παλιές καί νέες λέξεις, νομικοί όροι κτλ. μέ τς πιθανές αλλαγές τους στό κοινωνικοπολιτιστικό πλαίσιο),

3 στους ψυχαναλυτές για τήν κατανόηση καί βοήθεια τών άσθενών (πολλά συμπλέγματα όφείλονται σέ γλωσσική τυποποίηση στάσεων καί γνωμών),

4 στους παιδαγωγούς για νά διδάξουν στους μαθητές τους νά διακρίνουν τς διαφορετικές σημασίες τών γλωσσικών σημείων, έτσι ώστε νά αποβάλουν τς αυτόματες αντιδράσεις, στίς όποτες τούς συνηθίζουν τά μαζικά μέσα έπικοινωνίας, πού συχνά δέν όδηγοῦν στή γνώση τῆς πραγματικότητας, καί νά αναπτύξουν τό κριτικό πνεῦμα καί τή νοημοσύ-

νη τους,

5 στους φιλοσόφους καὶ ψυχολόγους γιὰ νά συνειδητοποιήσουν ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι προϋπόθεση τῆς σκέψης καὶ ὅτι πρέπει νά ξεκινήσουν ἀπὸ προσεκτικὴ ἀνάλυση τῆς κατανόησης πού προδιαγράφεται ἀπὸ τὴ χρήση τῆς γλώσσας,

6 στους κοινωνιολόγους γιὰ νά δύνουν καλύτερους ὁρισμούς(διακρίνοντας σημεῖα, σημασία, σημασιολογικά χαρακτηριστικά κτλ.),

7 στους μαθηματικούς καὶ φυσικούς γιὰ νά συνειδητοποιήσουν ὅτι συχνά ἡ κατανόηση ἀπλῶν φυσικῶν φαινομένων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀκριβὴ χρήση τῶν γλωσσικῶν σημείων,

8 στους συγκριτικούς ἐθνολόγους καὶ πολιτιστικούς ἀνθρωπολόγους γιὰ νά συνειδητοποιήσουν ὅτι ἡ γλώσσα βοηθᾷ στό νά ἀποτελεστεῖ μιὰ κοινότητα καὶ στή διαρκὴ ἀνανέωση τῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου, πού παύρουμε γλωσσικά διαμορφωμένη στή συνείδησή μας(ταξινομήση κατὰ κατηγορίες πού θεωροῦμε χρήσιμες καὶ σημαντικές), ὅπως ἐπίσης γιὰ νά ἀντιληφτοῦν ὅτι ὑπάρχει μεγάλη ἀνομοιομορφία μεταξύ τῆς ἱκανότητας τῆς γλώσσας νά περιγράψει μέ κάποια ἐπάρκεια τὰ ἀντικείμενα τῆς πραγματικότητας καὶ τῆς ἱκανότητας τοῦ χρήστη τῆς γλώσσας νά χρησιμοποιεῖ στό λόγο του τὴ γλωσσικὴ λειτουργία συστάσεως ἀντικειμένων.

4. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἡ σημασιολογία ἀποτελεῖ μέρος τῆς γλωσσολογίας καὶ συνδέεται, ὅπως εἶδαμε, μέ τῇ σημασιολογίᾳ. Τό ἀντικείμενο ὅμως τῆς γλωσσολογίας, τῇ γλώσσᾳ, μελετοῦν καὶ ἄλλες ἐπιστῆμες καὶ τέχνες, στό βαθμό πού σχετίζεται μέ τὰ ἀντικείμενά τους. Γύρ αὐτό δύναται παρακάτω ^{ἕνα} γενικό διάγραμμα τῶν περιοχῶν αὐτῶν, στή βιβλιογραφία τῶν ὁποίων πρέπει νά ἀνατρέξει κανεῖς γιά μιὰ βαθύτερη κατατόπιση (βλ. Sebeok, ed., *Current Trends in Linguistics*, vols 3, 11, 12).

4.1 ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

4.11 ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

4.111 Περιοχές γλώσσας.

Φωνητική, φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, σημασιολογία, γλωσσολογική ὑπολόγισ.

4.112 Γραμματική θεωρία.

Δομή, σύστημα, σχέση, σύνολο, συνταγματικές-παραδειγματικές σχέσεις, συστατικά, χαρακτηριστικά (καθολικά ἢ μή), κατηγορία, στοιχεῖο, ἄλυσίδα, κανόνας, ἐπίπεδα, παράσταση, ταξινομήση, τμήμα, μήτρα, σημασία, ἀναφορά, εὐκρίνεια, γενετική ἱκανότητα.

4.113 Μεθοδολογία.

Μενταλισμός-Μπεχαβιορισμός, συλλογή ὕλικου (πληροφοριοδότες, πληροφοριακά στοιχεῖα, corpus κτλ.), κατανομή, σχέση ταυτόχρονης ἐμφάνισης, ἀντίθεση.

Συγχρονική γλωσσολογία (παραδοσιακή, δομική, γενετική μετασχηματιστική γραμματική κτλ., βλ. Στοιχεῖα Γενικῆς Γλωσσολογίας), διαχρονική γραμματική (συγκριτική μέθοδος, ἐσωτερική ἀποκατάσταση, γλωσσοχρονολογία κτλ.), γλωσσογενετική, γλωσσική τυπολογία (ταξινομήση γλωσσῶν), ἀντιθετική γλωσσολογία (contrastive linguistics), γλωσσική ἀλλαγὴ, γραφή (γραπτὰ τεκμήρια, ἀποκρυπτογράφηση κτλ.), μαθηματική γλωσσολογία (λεξικοστατιστική κτλ.).

4.114 Σχολές καὶ τάσεις.

Παραδοσιακή γλωσσολογία.

Μὴ δομική γλωσσολογία: γλωσσογεωγραφία καὶ συγχρονική διαλεκτολογία, γαλλική ψυχολογική καὶ κοινωνιολογική σχολή, αἰσθητικὸς ἰδεαλισμός, σλαβιστικές σχολές, πειραματική φωνητική.

Δομική γλωσσολογία (σχολὴ Γενεῦσης, σχολὴ Πράγας, σχολὴ Κοπεγχάγης ἢ γλωσσηματική, γραμματική ἐξάρτησης (Dependenzgrammatik), κατανομική ἀνά-

λυση(Distributionalismus), γραμματική προσανατολισμένη στο περιεχόμενο(inhaltbezogene Grammatik), θεωρία σημαδεμένων(Markiertheitstheorie), δομική σημασιολογία, άγγλικός κοντεξτουαλισμός, γενετική μετασχηματιστική γραμματική(γενετική σύνταξη, γενετική σημασιολογία κτλ), ταγματική(tagmemics), στρωματική γραμματική(stratificational grammar)κᾶ.

4.12 ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

4.121 Γενικότητες.

Ἀναλυτικότητα καί συνωνυμία, ἐπιστημονικοί ὅροι καί ἀδιαφάνεια, γεγονότα-ρήματα-χρόνοι, θεωρία σημασίας(Frege κᾶ.), λογική καί βάσεις μαθηματικῶν, λογικές τροπικότητες, μαθηματικές βάσεις τῆς γλωσσολογικῆς θεωρίας, γενική θεωρία σημαντικῆς, σημαντική μή δηλωτικῶν προτάσεων, μοναδικοί ὅροι(singular terms:κύρια ὀνόματα, διάκριση ὑποκειμένου-κατηγορήματος κτλ.), γνωσιολογία γιά γλωσσολόγους, ἀοριστία καί ἀνοικτότητα(openness).

4.122 Λογική καί θεωρητική γλωσσολογία.

Ἔρευνα τῶν ποικίλων ἀλληλοσυνδέσεων γλωσσολογικῆς θεωρίας, θεωρίας τῆς ἀλήθειας καί λογικῆς θεωρίας(λογική μορφή, φιλοσοφική σημαντική, γλωσσολογική θεωρία).

4.123 Γλωσσολογία καί σημαντική(βλ. 3)

4.124 Πράξεις λόγου(speech acts).

Ἔρευνα τῶν κύριων κατηγοριῶν τῶν σημασιολογικῶν διακριτικῶν χαρακτηριστικῶν λέξεων καί φράσεων, πού χρησιμοποιοῦνται γιά νά περιγραφεῖ τό τί ἐπιτυγχάνουν οἱ ὁμιλητές μέ τά ἐκφωνήματά τους. Τά ἐρωτήματα πού θέτει εἶναι τά ἑξῆς: (α) ἂν ἡ σημασία μιᾶς λέξης ἢ φράσης εἶναι τέτοια, πού τό ἀποτέλεσμα τῆς ὁμιλίας πού περιγράφει νά μπορεῖ νά γίνη εὐκρινές μέ μιᾶ ἐπιτελεστική(performative) χρήση τῆς λέξης(πχ. τό 'προειδοποιῶ'σέ ἀντίθεση μέ τά 'προσβάλλω', 'πύνω' κτλ.), (β) ἂν ἡ σημασία μιᾶς λέξης ἢ φράσης εἶναι τέτοια, πού νά ὑπονοεῖ ὅτι ἡ πράξη λόγου πού περιγράφει εἶναι θεληματική(πχ. τό 'παρακαλῶ'σέ ἀντίθεση μέ τό 'ὑποθέτω' κτλ.), (γ) ἂν ἡ σημασία εἶναι τέτοια, πού νά ὑπονοεῖ ὅτι τό ἐκφώνημα πού περιγράφει δέν θά ἔπρεπε νά ληφθεῖ κατὰ λέξη(πχ. τό 'προσποιοῦμαι'σέ ἀντίθεση μέ τό 'προσβάλλω' κτλ.), (δ) ἂν ἡ σημασία εἶναι τέτοια, πού νά μπορεῖ νά εἰσαγάγει πλάγιο λόγο, δηλ. ἂν εἰσάγει προτάσεις κρίσεως, ἐρωτηματικές, προστακτικές, εὐχετικές τοῦ πλάγιου λόγου(πχ. 'ἀναφέρω', 'ρωτῶ', 'διατάζω' κτλ.), (ε) ἂν ἡ σημασία εἶναι τέτοια, πού νά ὑπονοεῖ ὅτι ἡ πράξη λόγου πού περιγράφει ρυθμίζεται ἀπό ἐξωγλωσσικούς κανόνες(πχ. τά 'συμπεραίνω', 'κληροδοτῶ'σέ ἀντίθεση μέ τό 'παρητρῶ' κτλ.), (στ) ἂν ἡ σημασία εἶναι τέτοια, πού νά ὑπονοεῖ ὅτι τό ἐκφώνημα

Έχει κάποιο αὐτιῶδες ἀποτέλεσμα στήν πορεία τῶν γεγονότων, δηλ. ἂν τό μόνο ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἀντίληψης, ἂν ὑπονοεῖται κάποιο πρόσθετο ἢ ἐναλλακτικό ἀποτέλεσμα ἢ ^{καί} κανένα ἀποτέλεσμα(πχ. 'προειδοποιῶ', 'πεύθω', 'παρακαλῶ'), (ζ) ἂν εἶναι δυνατό νά γύνει διάκριση μεταξύ τῶν λέξεων πού ὑπονοοῦν μιὰ πράξη λόγου κεκαλυμμένη ἀπό μιὰ μὴ κεκαλυμμένη(πχ. τό 'ὑπαινύσσομαι' σέ ἀντίθεση μέ τό 'ἐπαίνῶ'), (η) ἂν εἶναι δυνατό νά γύνει διάκριση μεταξύ περιγραφῆς τοῦ τί ἐπιτυγχάνεται μέ τό περιεχόμενο ἑνός ἐκφωνήματος καί τοῦ τί ἐπιτυγχάνεται μέ ἐκλογή λεξιλογίου, ὕφους, τονισμοῦ κτλ., πού δέν κατευθύνεται ἀπό κανόνες(πχ. τό 'ὑπονοῶ' σέ ἀντίθεση μέ τό 'παρωδῶ' κτλ.), (θ) ἂν μπορεῖ νά γύνει διάκριση κατά τό Austin μεταξύ ἐτυμηγορικῶν(verdictive, πχ. 'ἀθῶνῶ'), ἐξασηκτικῶν(exercitive, πχ. 'διορίζω'), δεσμευτικῶν(commisive, πχ. 'ὑπόσχομαι'), συμπεριφορικῶν(behabitive, πχ. 'χαίρετῶ'), ἐπεξηγηματικῶν(expositive, πχ. 'θέτω ὡς ἀρχή'), (ι) ἂν ἡ σημασία εἶναι τέτοια, πού νά ταξινομεῖ κυρίως ἢ νά ἀξιολογεῖ τό ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκφωνήματος(πχ. τό 'βεβαιώνω' σέ ἀντίθεση μέ τό 'ἀποδεικνύω' κτλ.). Ἡ πιά συνηθισμένη διάκριση εἶναι τοῦ Austin σέ ἐπικοινωνιακές πράξεις λόγου:(1) λεκτικές(locutionary, πραγμάτωση ἀλυσίδας ἀρθρωμένων φθόγγων γιά τήν ἔκφραση ἑνός ὀρισμένου περιεχομένου), (2) προσλεκτικές(illocutionary, δήλωση ἐπικοινωνιακῆς πρόθεσης ὁμιλητῇ πρὸς τόν ἀκροατή, πχ. μέ τή φράση 'τό σκυλί δαγκάνει' μπορεῖ ὁ ὁμιλητής νά προειδοποιεῖ τόν ἀκροατή. Ὄταν ἡ πρόθεση δηλώνεται μέ εὐκρίνεια ἔχουμε τίς ἐπιτελεστικές(performative) πράξεις λόγου πχ. 'ὀνομάζω τό πλοῖο 'Κρήτη'', (3) ἀπολεκτικές(perlocutionary, δήλωση τοῦ εἵδους τῆς λειτουργίας ἢ τῆς ἐκπλήρωσης στόν ἀκροατή τῆς πράξης λόγου, πχ. τό 'αὐτός' μέ ἔπεισε νά τῆς γράφω' σέ ἀντίθεση μέ τό 'μέ παρότρυνε νά τῆς γράφω' πού ἀνήκει στίς(2)). "Ἄλλοι δέχονται διαφορετικές διακρίσεις, ὅπως πχ. ἐπικοινωνιακές(πρακτικό νόημα τοῦ λόγου), διαπιστωτικές(γνωστικό νόημα), ἀντιπροσωπευτικές(προθέσεις κτλ.), ρυθμιστικές (διασάφηση σχέσης ὁμιλητῇ-ἀκροατῇ). Παρόμοιες διακρίσεις (διχοτομίες, τριχοτομίες κτλ.) ἀποδείχτηκαν κατά κανόνα ἀνεφάρμοστες.

4.13 ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ(βλ.1., 2)

4.14 ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ.

4.141 Γλωσσολογική ὑφολογία.

Ἡ γλωσσολογική ὑφολογία ἐξετάζει τοὺς τύπους γλωσσικῆς ποικιλίας (ὑπάρχει ὕψος;) καί τίς λειτουργίες τους, τίς διαφορές θεωρεῖ γιά τό

ὕφος(ὡς παρέκκλιση, προσθήκη, συνδήλωση, ἐπιλογή καὶ συνδυασμός, σύγκριση καὶ πρόβλεψη), τὶς σχέσεις γλωσσολογίας, ὑφολογίας καὶ μελέτης τῆς λογοτεχνίας(σχολές καὶ τάσεις, πχ. ὁ ρωσικὸς φορμαλισμός, ὁ λογοτεχνικὸς δομισμός κᾶ.), τὴν ὑφολογικὴ ποικιλία στὴ γλωσσολογικὴ θεωρία(langue-parole, competence-performance, ἐκλογή ἐπιπέδου λεπτότητας, ὑφολογικοὶ κανόνες), τὶς συμφραστικές παραμέτρους(σχέσεις context καὶ γλώσσας, ταξινομήση τῶν context, διαίρεση κειμένων, πραγματικὰ συστατικά), τοὺς ὑφολογικοὺς δεῦκτες καὶ τὰ γραμματικὰ μοντέλα περιγραφῆς τους(μετασχηματιστικὴ γραμματικὴ, συστηματικὴ γραμματικὴ κτλ.), τὸ ὕφος σέ σχέση μέ τὴν ἀνάλυση σέ σημασιολογικά χαρακτηριστικά, τὸ ὕφος σέ σχέση μέ τὴ ρητορικὴ (ἀλληγορία, εἰρωνεία, παρωδία), τὸ φαινόμενο τῆς ἀπόκλισης (βαθμοὶ γραμματικότητας, ἀποδεκτικότητα κτλ.), κλειστά καὶ ἀνοικτὰ κείμενα, γενετικές, ψυχολογολογικὲς μέθοδοι ἔρευνας), τὴν ὑφολογιστικὴ(δεῦγμα καὶ νόρμα, λέξεις θέματα καὶ λέξεις κλειδιά κτλ.), τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ὕφους(διαχρονικὴ μελέτη, πχ. ὕφος ἐποχῆς κτλ.), τὸ γλωσσικὸ, λογοτεχνικὸ, ἀτομικὸ κτλ. ὕφος, τὰ ὑφολογικὰ στρώματα(σέ σχέση μέ τὴν κοινωνικὴ ποικιλία κτλ.).

4.142 Γλωσσολογία κειμένων.

Ἡ γλωσσολογία κειμένων ἐξετάζει τοὺς κανόνες καὶ μορφές ὁργάνωσης τῶν κειμένων(προφορικῶν ἢ γραπτῶν) ποὺ ξεπερνοῦν τὰ ὅρια τῆς πρότασης. Εἰδικότερα ἐρευνᾷ τὴ σύσταση καὶ τὰ συστατικά κειμένων, τὴν συνοχὴ κειμένων καὶ τοὺς ὁρους ποὺ τὴν διέπουν, τὴ σημασιολογία κειμένων(σημασιολογικὴ σύμπτωση, συνοχὴ, ἰσοτοπία, ἀνάπτυξη), τὰ εἶδη καὶ τὴν ἀνάλυση κειμένων, τὴ λειτουργία, τὸ σκοπὸ, τὰ ἀποτελέσματα κειμένων, τὴν ἀποδοχὴ κειμένων κτλ. Ἡ γραμματικὴ κειμένων μελετᾷ θέματα ὅπως τὰ ἑξῆς: λειτουργικὴ προοπτικὴ πρότασης(θέμα καὶ σχόλιο), ἐπαναφορά, παράφραση, συναναφορά, ἀναφορά καὶ περιορισμὸς τῆς, εἰδικότητα καὶ ὀριστικότητα, ἀναφορικὴ ἔλλειψη, λογικὴ ἔγκλειση καὶ συνεπαγωγή, σημασιολογικὴ συνάφεια, ρόλοι τῆς πράξης καὶ πρόσωπα δράματος, ἔμφαση, ἀρχὴ καὶ τέλος κειμένων, πρόβλεψη κειμένου σύνδεση προτάσεων, σειρὰ λέξεων, μελωδία κειμένου, μετρικὴ, διάλογος, εὐθύς καὶ πλάγιος λόγος, γραπτὴ μορφή κειμένων κᾶ.

4.15 ΕΙΔΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Τεχνητὲς γλῶσσες(διεθνεῖς βοηθητικὲς καὶ κοσμικὲς γλῶσσες)

4.16 ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Μετάφραση εἶναι ἡ μεταφορά ἑνὸς περιεχομένου(δηλωτικοῦ, συνδηλωτικοῦ) κειμένου μιᾶς γλώσσας μέ τὰ μέσα μιᾶς ἄλλης. Μονάδα τῆς μετάφρασης εἶναι τὸ κείμενο. Βλ. Στοιχεῖα Γενικῆς Γλωσσολογίας.

4.17 ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Ψυχογλωσσολογία, απόκτηση καὶ ἀπώλεια γλώσσας, ἀλληλεπύδραση ἀντίληψης καὶ γλωσσικῶν δομῶν, μνήμη καὶ συντακτική δομή, σημασιολογία καὶ κατανόηση, κοινωνική ἀντίληψη τῆς γλώσσας, ἰδιόλεκτα, νευρογλωσσολογία (βλ. καὶ Στοιχεῖα Γενικῆς Γλωσσολογίας καὶ 4.1.12).

Ἡ ψυχογλωσσολογία ἐξετάζει τὶς διαδικασίες κωδικοποίησης καὶ ἀποκωδικοποίησης, τὶς ψυχολογικὲς προϋποθέσεις γλώσσας, ἀπόκτησης γλώσσας καὶ ἐπικοινωνίας, τὴ συνάρτηση ἀπόκτησης γλώσσας καὶ ἐξέλιξης ἄλλων ψυχικῶν λειτουργιῶν, τὴ συνάρτηση ὁμιλίας καὶ σκέψης, τὴ συνάρτηση γλωσσικῶν καὶ γνωστικῶν ἐνεργειῶν, τὰ προβλήματα τῆς ἀπόκτησης γλώσσας καὶ γλωσσικῆς ἐκπαίδευσης, τὶς ψυχικὲς διαδικασίες κατὰ τὴν παραγωγή καὶ λήψη ὁμιλίας, τὶς ψυχικὰ καθορισμένες δυσκολίες κατανόησης κατὰ τὴν ἐπικοινωνία, τὴν ἀπόκτηση καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς ὁμιλίας, τὰ παραγλωσσικά(μὴ γλωσσικά) συστατικά τῆς γλωσσικῆς συμπεριφορᾶς, τὴ λειτουργία τῆς γλώσσας σὲ κοινωνικὲς καταστάσεις, τὴν ἀλληλεξάρτηση γλώσσας, γλωσσικοῦ ἐπιπέδου, ὁμιλητῆ καὶ πολιτισμοῦ, τοὺς ψυχικοὺς παράγοντες πού μέ τὴν γλωσσική ἱκανότητα(competence) καθορίζουν τὴν ἐπιτέλεση(performance), τὴν ψυχολογική ἀρμοδιότητα καὶ ψυχική πραγματικότητα τῶν γλωσσολογικῶν μοντέλων, τὴν γλωσσική ἐνέργεια ὡς ὅλο καὶ τὶς περίπλοκες τροποποιήσεις της κᾶ.

Ἐτσι ὑπάρχουν μελέτες γιὰ τὴν ψυχολογική σημασία τοῦ φωνήματος καὶ τῆς συλλαβῆς, γιὰ τὴν ὄντογένεση τοῦ φωνολογικοῦ συστήματος, γιὰ τὸν φωνητικό συμβολισμό, γιὰ τὴ σημασία τῆς λέξης, γιὰ τὴν ψυχολογική πραγματικότητα τῶν εἰδῶν λέξεων(Wortarten), γιὰ τὴν καταλληλότητα τῶν γραμματικῶν πρότασης, γιὰ τὴν ὕπαρξη δομῆς βάθους κᾶ.

4.18 ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

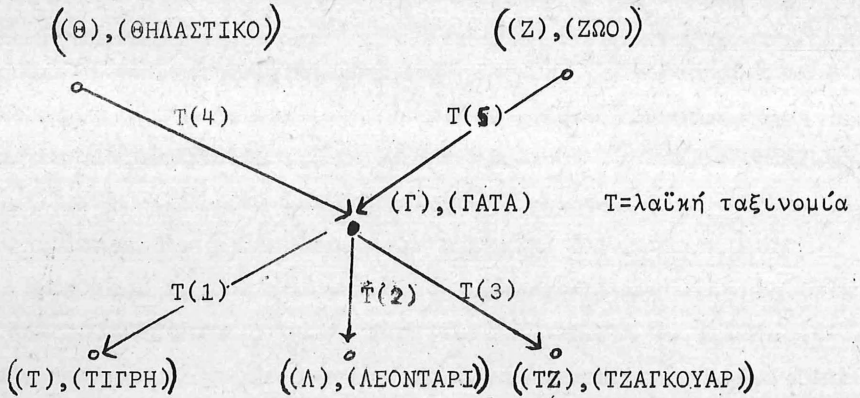
Ἡ περιοχὴ τῆς γλωσσολογίας πού σχετίζεται μέ τὶς ἐπιστῆμες αὐτές ἐξετάζει τὰ γλωσσικά μέσα τῆς ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας καὶ τὶς σημασίες πού ἔχουν γιὰ αὐτοὺς πού τὰ χρησιμοποιοῦν.

4.181 Ἐθνοσημασιολογία καὶ θεωρία καὶ πράξη τῶν λεξιλογικῶν πεδίων.

Στὴ ἐθνοσημασιολογική μελέτη τῶν σημασιολογικῶν πεδίων παρουσιάζονται σήμερα τὰ ἐξῆς μοντέλα:

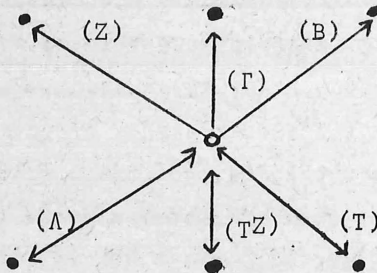
(α) γραμμικό μοντέλο ἢ θησαυρός, πχ. τό Ἀντιλεξικό τοῦ Βοσταντζόγλου.

(β) μοντέλο πεδίου ἢ μιᾶς σελίδας(πού θεωρεῖται πολὺ μεγάλη) τοῦ Bierman, στό ὁποῖο δηλώνεται ἡ συμφωνία μεταξύ δυαδικῶν σημασιολογικῶν σχέσεων καὶ σημασιολογικῶν χαρακτηριστικῶν ἢ σημασιολογικῶν ἐνδεύξεων, πχ.

όπου ο κόμβος • του 'άστρου της σημασίας' δηλώνει τόν ειδικό όρο που πρέπει να οριστεί (υποκείμενο), ενώ οι κόμβοι ο τούς γενικούς όρους (κατηγορήματα).

γ.) μοντέλο αντίστροφο του (β), στο οποίο αντικαθίστανται οι άκρες από κόμβους και οι κόμβοι από άκρες και στο οποίο δηλώνεται η στενή σχέση ταξινομίας και συνωνυμίας, ή αλληλεξάρτηση των ταξινομιών και προσδιοριστικών στοιχείων, πχ. για τό παράδειγμα του (β).

δ) μοντέλο πολυδιάστατου χώρου, δηλ. τό λεξιλόγιο ολόκληρο ορίζεται ως εξής:

$\Pi(\text{λεξιλογικό/σημασιολογικό πεδίο}) \rightarrow \Delta(\text{ιάσταση})(\bullet) * \Delta(1) * \Delta(2) - \dots * \Delta(i) - \dots * \Delta(n)$ πχ. μέ τήν 'κυκλική ενέργεια άστερίσκων' έχουμε

$\Delta(\bullet)$ ένα ορισμένο αναρριχητικό που λέγεται/ak /= { (αναρριχητικό(χ)) } τό κοινό χαρακτηριστικό του συνόλου

$\Delta(1)$ ύψη κορμού και φύλλων	= {b(1)+τριχωτός· b(2)άκαθωτός}
$\Delta(2)$ χρώμα άνθους	= {c(1)λευκό· c(2)κίτρινο}
$\Delta(3)$ σχήμα καρπού	= {d(1)δισκοειδές· d(2)έπύμκηες}
$\Delta(4)$ χρώμα φύλλων	= {e(1)σχετικά άνοικτό· e(2)σχετικά βαθύ}
$\Delta(5)$ μέγεθος καρπού	= {f(1)μεγάλο· f(2)μικρό}
$\Delta(6)$ χρώμα σάρκας καρπού	= {g(1)κίτρινο· g(2)λευκό}

πού δηλώνει ένα λεξιλογικό πεδίο και οι όρισμοί των φυτών που περιλαμβάνει θα είναι (οι σχέσεις έρευνούνται σε βάθος μετά την ταξινομία):

(((άναρριχητικό(χ)) , / ak/) άναρριχητικά

(((άναρριχητικό(χ)), b(1), c(1), d(1), e(1), / bohch/) με-
γάλη κολοκύθα κτλ. κτλ.

4.182 Κοινωνική τάξη, γλώσσα και κοινωνικοποίηση. (βλ. 4.184, 4.185).

Η κοινωνικοποίηση είναι μια διαδικασία που κατευθύνεται (σε τρεις φάσεις) από την οικογένεια, τό σχολείο και τά μέσα μαζικής επικοινωνίας και άποβλέπει στην εκμάθηση της κοινωνικής δομής και την έσωτερύκευση της συμπεριφοράς και γλωσσικής δομής, ώστε τό παιδί που γεννιέται μέ στοιχειώδη ένστικτα νά ένταχθεϊ στην κοινωνική ζωή (κοινωνικού ρόλου, ση-
μάσιες και σχήματα τοϋ κόσμου του κτλ.).

Η εξέταση της διαδικασίας αυτής έρευνά τις σχέσεις γλωσσικής (κω-
δικες, γλωσσικές ποικιλίες κτλ.) και κοινωνικής (τάξεις, ρόλοι, status
κτλ.) δομής και τις μεταβολές τους στά διάφορα context (κανονιστικό, εκ-
παιδευτικό, νεωτεριστικό, διαπροσωπικό) και τά άποτελέσματά τους έχουν
σημαντικές πρακτικές εφαρμογές (ύπερνύκηση γλωσσικών φραγμών, άπελευθερω-
τική ή άντισταθμιστική γλωσσική διδασκαλία κτλ.). Η έπιστημονική αυτή
έρευνα παρουσιάζει διάφορες θεωρίες, όπως της έλλειψης (πχ. στίς διακρί-
σεις που κάνει ο Bernstein μεταξύ περιορισμένων και επεξεργασμένων κωδύ-
κων, όπου όσοι μαθαίνουν από τό περιβάλλον τους τούς πρώτους βρίσκονται
σε μειονεκτική θέση), της διαφοράς (πχ. τοϋ Labov, που θεωρεί τούς κώδι-
κες ίσοδύναμους αλλά διαφορετικούς), τοϋ Oevermann (που θεωρεί τούς
ύποκώδικες μιās γλώσσας ως συναρτήσεις τοϋ συστήματος κοινωνικών σχέ-
σεων) κά.

4.183 Έθνομεθοδολογία.

Η έθνομεθοδολογία εξέτάζει τούς καθημερινούς πρακτικούς διαλογι-
σμούς ως συστατικά όλων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Ο έθνομεθοδό-
γος βλέπει τή σημασία ως καταστασιακή, ως αϋτορυθμιζόμενη αλληλεπίδραση
μεταξύ της όργάνωσης της μνήμης, τοϋ πρακτικοϋ συλλογισμοϋ και της όμι-
λίας.

4.184 Κοινωνιογλωσσολογία (βλ. και Στοιχεΐα Γενικής Γλωσσολογίας και 4.185)

Η κοινωνιογλωσσολογία ^{βλ. 4.184} εξέτάζει τις άμοιβαίες σχέσεις μεταξύ κοινωνικής
και γλωσσικής δομής, μέ σκοπό νά δείξει τή συστηματική συµμεταβολή γλωσ-
σικής και κοινωνικής δομής και πιθανώς τις αίτιώδεις σχέσεις τους (κοινω-
νιόλεκτα, διάλεκτοι, ύφη, εΐδη κειμένων κτλ.) Μερικού (πχ. Steger) δέχονται.

ὅτι κοινωνική δομή καὶ κοινωνική συμπεριφορά κατευθύνουν τὸ γλωσσικὸ σύστημα καὶ τὴ χρήση του, ἀλλὰ καὶ ἀντίστροφα. "Ἄλλοι(πχ. Hymes)δέχονται ἰσομορφισμό κοινωνικῆς καὶ γλωσσικῆς δομῆς καὶ βάσει κοινωνικῶν καὶ γλωσσικῶν καθολικῶν χαρακτηριστικῶν θεωροῦν τὴς κοινωνικῆς διενέργειας ὡς βασικά γλωσσικῆς. Ἡ ἔννοια τῆς κοινωνιογλωσσολογίας παρουσιάζει κατὰ γλωσσολόγους διαφορετικὸ πλάτος(καὶ περιεχόμενο):ὡς ἔνωση τῆς γενικῆς μέ τὴν ἀτομικὴ πλευρὰ τῆς ἐπικοινωνίας, ὡς συσχέτιση διαφορετικῆς κατὰ τοὺς ρόλους, τὴν περίσταση καὶ τὸ θέμα γλωσσικῆς συμπεριφορᾶς μέ κοινωνιολογικῆς παραμέτρους, ὡς συσχέτιση γλωσσικῶν κωδίκων διαφόρων τύπων μέ κοινωνιολογικῆς παραμέτρους χωρὶς ἐξέταση ἄλλων παραγόντων, ὡς συσχέτιση ἐκφραστικῆς συμπεριφορᾶς μέ κοινωνιολογικῆς παραμέτρους(ὡς χαρακτηριστικά ἐπαγγέλματος, κοινωνικῆς θέσης κτλ. ἢ τῆς κοινωνικῆς περιστάσεως). Ὁ Dittmar θεωρεῖ τὴν κοινωνιογλωσσολογία ὡς διεπιστημονικὸ κλάδο μέ λειτουργικὸ καὶ συμφραστικὸ προσανατολισμό, ἐνῶ ἄλλοι ὡς θεωρία τῆς γλωσσικῆς συμπεριφορᾶς.

Τὰ προβλήματα ποὺ ἐξετάζει συνήθως ἡ κοινωνιογλωσσολογία εἶναι: τὰ κείμενα(γραπτὰ ἢ προφορικά)μέ τὰ σημασιολογικά καὶ πραγματολογικά συστατικά τους, τοὺς κοινωνικοὺς καὶ καταστασιακοὺς παράγοντες τῆς σημασιολογίας, τὴ συνολικὴ ἐξέταση ὅλων τῶν κοινωνικῶν λειτουργικῶν τῆς γλώσσας, τὴν ἔρευνα τῶν σχέσεων μεταξύ γλωσσικῶν στρωμάτων καὶ τῆς περιπτώσεως τῶν ποικίλων ἐπικοινωνιακῶν μέσων, τὴν ἐξακρίβωση τῆς εἰδικῆς γιὰ κάθε στῶμα γλωσσικῆς χρήσης, τὴ γλωσσικὴ χρήση ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὴς περιστάσεις, τὴ ρύθμιση, πολιτικὴ καὶ ἀφοσίωση στὴ γλώσσα, τὴν ἐξέταση τῆς γλωσσικῆς ἀλλαγῆς, ποὺ ὀφείλονται σὲ κοινωνικά καὶ ἱστορικά αἰτία, τοὺς γλωσσικοὺς φραγμοὺς καὶ τὴ διδασκαλία γιὰ ὑπερνύκησίν τους κᾶ.

4.185 Κοινωνιολογία τῆς γλώσσας.

Συχνὰ γίνεται διάκριση μεταξύ κοινωνιογλωσσολογίας καὶ κοινωνιολογίας τῆς γλώσσας μέ βάση τὴν ἔμφαση ποὺ δίνει ἡ τελευταία στὴν κοινωνικὴ συμπεριφορά, ποὺ θεωρεῖται περιεκτικότερη ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ, γιὰτὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀναγκαῖο πλαίσιο τῆς. Ἡ κοινωνιολογία τῆς γλώσσας ἐξετάζει ποῖος μιλά σὲ ποιόν, σὲ ποιά γλωσσικὴ ποικιλία, ποῦ καὶ πότε καὶ γιὰ ποιά θέματα, μέ ποῖο σκοπὸ καὶ μέ ποιά κοινωνικά ἀποτελέσματα, ὅπως ἐπίσης τὴ συμβολικὴ ἀξία ποὺ ἔχουν γιὰ τοὺς ὁμιλητὲς οἱ γλωσσικῆς ποικιλίες. Εἶναι περιγραφικὴ καὶ δυναμικὴ(ἐξέταση τῆς λειτουργικῆς καθορισμένης γλωσσικῆς ποικιλίας ἀτόμων καὶ ομάδων, μέ ἔμφαση ὅχι στὴ γραμματικὴ ἀκρίβεια, ἀλλὰ στὴν περιστασιακὴ καταλληλότητα τῆς γλωσσικῆς συμπεριφορᾶς). Διακρίνει μακροδομή(κοινωνικὴ δομὴ, πολιτισμός, γλώσσα ὡς ἀνώτερα συστήματα) καὶ μικροδομή(κοινωνικοὺ ρόλοι, ἀλληλεπιδράσεις, γλωσσικῆς ἐνέργειας καὶ γνωστικὰ^{καὶ} ἀφαιρετικὰ στοι-

χεῖα τῆς προσωπικότητας). Ἡ κοινωνιολογία ἀποτελεῖ διεπιστημονική περιοχὴ μὲ πολλά ἐπίπεδα καὶ πολλές μεθόδους, δηλ. τὴν κοινωνική διαφοροποίηση καὶ τὴν κλίμακα τοῦ γλωσσικοῦ ρεπερτόριου (πλαίσια γλωσσικής ἐπικοινωνίας, γλωσσικές μεταβλητές, δημογραφικές μεταβλητές, στατιστική ἀνάλυση, πχ. τὴ σκηνὴ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ παίρνουν μέρος σ' αὐτή, τὸ θέμα, τὸ σκοπὸ, τὸ εἶδος, τὸν τόνο κτλ. τῆς ἐπικοινωνίας, τὸν ἀγωγό, τὸν κώδικα ἢ τοὺς ὑποκώδικες, τὴν εἰδική συμπεριφορὰ ποὺ συνοδεύει τὴν ὁμιλίαν μὲ τοὺς κανόνες της, τίς διαφορές μεταξύ κοινωνικῶν στρωμάτων κἄ.), τίς βασικές ἔννοιες (γλώσσα, διάλεκτος, ποικιλία, τύποι στάσεων καὶ συμπεριφορῶν πρὸς τὴ γλώσσα, γλωσσική κοινότητα κἄ.), τὴν κοινωνικοπολιτιστική ὀργάνωση, ὅπου ἡ γλωσσική καὶ ἡ κοινωνική συμπεριφορὰ παρουσιάζουν μιὰ κυκλική διαδικασίαν ἀμοιβαίων δημιουργημάτων (πχ. ἡ γραμματική καὶ λεξιλογική δομὴ καθορίζουν τὰ ἀναγκαστικά πλαίσια τῆς γνώσης, ἐνῶ ἡ λεξιλογική δομὴ ἀντικατοπτρίζει τὴν κοινωνική ὀργάνωση) κἄ.

Ἰδιαίτερη σημασία ἔχουν τὰ ἑξῆς προβλήματα ποὺ ἐξετάζει ἡ κοινωνιολογία τῆς γλώσσας: α) ποικιλία καὶ προβλεπτικότητα (ἀμετάβλητη, μέτρια μεταβλητή, ἐξαιρετικὰ μεταβλητὴ συμπεριφορὰ καὶ πρόβλεψή της), β) διγλωσσία (bilingualism, χρῆση δυὸ διαφορετικῶν γλωσσῶν) καὶ διπλογλωσσία (diglossia, χρῆση δυὸ μορφῶν τῆς ἑδίας γλώσσας) μὲ τοὺς ποικίλους συνδυασμοὺς τοὺς κατὰ τίς γλωσσικές κοινότητες (διγλωσσία χωρὶς διπλογλωσσία, διπλογλωσσία χωρὶς διγλωσσία, ἔλλειψη καὶ τῶν δύο), γ) γλωσσική διατήρηση καὶ γλωσσική ἀλλαγὴ (ψυχολογικές, κοινωνικές καὶ πολιτιστικές διαδικασίες ποὺ σχετίζονται μὲ τὴ σταθερότητα ἢ ἀλλαγὴ τῆς συνηθισμένης γλωσσικῆς χρήσης, πχ. ἡ σταθερότητα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ συνοχή τῶν μελῶν μιᾶς ὁμάδας (ἐθνικιστικὸ πνεῦμα κτλ.), οἱ ἀστοὶ εἶναι λιγότερο συντηρητικοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν στὴν ἐπαρχία, ἡ γλώσσα μὲ τὴ μεγαλύτερη περιωπὴ διώχνει τὴ γλώσσα μὲ τὴ μικρότερη κτλ.), δ) ἐφαρμογές, πχ. στὴ δημιουργίαν γραφικῶν συστημάτων, στὶς ὀρθογραφικές μεταρρυθμίσεις, στὴ γλωσσική πολιτική (δημιουργία κοινῆς γλώσσας κτλ.) κἄ.

4.19 ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Στὴν κοινωνική ζωὴ παρουσιάζεται παραγωγή, ἀνταλλαγὴ καὶ κατανάλωση ἀγαθῶν, ἀνταλλαγὴ ἀντικειμένων καὶ ἀνταλλαγὴ σημείων (ὅπως καὶ μὴ ἐμπορική ἀνταλλαγὴ). Ἡ παραγωγή (ὕλική καὶ γλωσσική) ἀπαιτεῖ ἐργασία καὶ δραστηριότητες, ποὺ παρουσιάζουν διάφορα στοιχεῖα, ἐπίπεδα καὶ διαφοροποιήσεις ἢ μὴ (ἀναλογία, ἰσομορφισμός καὶ ὁμολογία γλωσσική

κῆς καὶ ὑλικῆς παραγωγῆς). Ξεκινώντας ἀπὸ τὴ γλωσσολογία πρὸς τὴν οἰκονομία, μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τὴν οἰκονομία ὡς τμῆμα τῆς σημειολογίας(πχ. διαλεκτικὴ τῶν ἐξωγαμικῶν ἀνταλλαγῶν, τὰ προϊόντα ὡς μηνύματα κτλ.). Ξεκινώντας ἀντίστροφα ἀπὸ τὴν οἰκονομία πρὸς τὴ γλωσσολογία, μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τὰ (γλωσσικά) μηνύματα ὡς προϊόντα, νὰ ἀναγνωρίσουμε ἓνα γλωσσικὸ κεφάλαιο καὶ γλωσσικὲς ἀξίες(χρήσης, ἀνταλλαγῆς) κτλ. Ἡ γλῶσσα ὡς τομέας τῆς κοινωνίας μπορεῖ νὰ ἐρευνηθεῖ ὡς πρὸς τὸν πεπερασμένο χαρακτήρα τῆς γλωσσικῆς παραγωγῆς, ὡς ἔργο καὶ παιγνίδι, ὡς ἐκμετάλλευση συστημάτων σημείων, ὡς γλωσσικὴ ἀλλοτρίωση, ὡς ἰδεολογία, ὡς πρόγραμμα ἐπικοινωνίας κτλ.

4.1.10. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τὰ προβλήματα ποὺ ἐξετάζονται στὴν περιοχὴ αὐτὴ ἀναφέρονται στοὺς γλωσσικοὺς φραγμοὺς στὴν ἐκπαίδευση, στὸ βαθμὸ τῆς μόρφωσης (ἐγκύκλια γράμματα, γενικὴ μόρφωση κτλ.), στὶς θεωρητικὲς καὶ πειραματικὲς βάσεις διδασκαλίας καὶ ἀναγνώσεως, στὴ μόρφωση μικρῶν παιδῶν(νηπιαγωγεῖο, δημοτικὸ σχολεῖο), στὴ μέση ἐκπαίδευση, στὴ διδασκαλία δεύτερης γλώσσας.

4.1.11. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Ἡ φωνητικὴ ἐξετάζει τὴν ἔκφραση τῆς γλώσσας, δηλ. τίς συγκεκριμένες πραγματώσεις τῆς γλώσσας(σέ σχέση μὲ τίς νόρμες τοὺς καὶ τὰ ἐπικοινωνιακά χρήσιμα χαρακτηριστικά τοὺς),μὲ βάση τὴν ἀνατομία, φυσιολογία, φυσικὴ καὶ μαθηματικά. Ἡ φωνητικὴ ἀνάλυση ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς φωνολογίας(τῆς λειτουργικῆς φωνητικῆς μὲ τὰ διακριτικὰ χαρακτηριστικά κτλ.) καὶ διακρίνεται σέ ἀρθρωτικὴ(θέση, ὄργανα, εἶδος ἀρθρώσεως, μέθοδοι ἔρευνας: οὐρανισκογράμματα, ἀκτίνες Χ, ὁρατὴ ὀμίλια κτλ.), ἀκουστικὴ(περιγραφή τῆς φυσικῆς δομῆς τῶν φθόγων κατὰ τὴ συχνότητα, διάρκεια καὶ ἔνταση, τῶν διαμορφωτῶν, τῶν φάσεων μεταβάσεων κτλ.), ἀκροαματικὴ(ἐξέταση τῆς ἀντιληπτικῆς ἀνάλυσης τῶν ἐκφωνημάτων ἀπὸ τὸν ἀκροατή). Ἰδιαίτερη σημασία ἔχει ἡ μελέτη τῶν προσωδιακῶν στοιχείων (ὑπερτμηματικῶν), ὅπως τόνος, ποσότητα, ἐπιτόνιση, μελωδία φράσης κτλ. Ἡ φωνητικὴ μελετᾷ ἐπίσης τὸν χρονικὸ συντονισμό τῆς ὀμιλίας, τὴ σύνθεση ὀμιλίας, τὴν ἐξελεγκτικὴ πλευρά(διαχρονικὴ, δηλ. φωνητικοὶ νόμοι, αἷτια καὶ παράγοντες ἀλλαγῆς κτλ)κᾶ. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς φωνητικῆς ἔρευνας μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν στὴν ἐφαρμοσμένη γλωσσολογία. γιὰ τὴ διδασκαλία ξένων γλωσσῶν, γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς ὀμιλίας σέ κωφάλαλους, γιὰ τὴν ὀρθοέπεια καὶ ὀρθογραφία, γιὰ τὴ δημιουργία κατὰλληλων

γραφικῶν συστημάτων κτλ.

4.1.12. ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΙΑΤΡΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ (βλ. καὶ 4.17)

4.1.12.1 Ἡ γλῶσσα ἀπὸ βιολογικὴ πλευρά.

Ἐξέταση τῆς γλῶσσας ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς φυσιολογίας (ἄρθρωση, συνδέσεις στὸν ἐγκέφαλο κτλ.), τῆς συμπεριφορᾶς (ἐξέλιξή της κτλ.), τῆς λογικῆς (ἡ ἀνθρώπινη γλῶσσα δέν εἶναι οὔτε ἐπιδιδῶκει νά εἶναι ἀκριβής, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ γενικευμένες εἰκόνες καὶ σχήματα, πού βοηθοῦν στὴν ἀνακάλυψη τῆς ὁμοιότητος πού δέν μποροῦν νά περιγράψουν).

4.1.12.2 Βασικὰ προβλήματα τῆς νευρογλωσσολογίας.

Ἡ νευρογλωσσολογία προσπαθεῖ νά ἀναλύσει νευρολογικά τὴ φωνητικὴ δομὴ τῆς ὁμιλίας, τὴ λεξιλογικὴ καὶ λογικογραμματικὴ της δομὴ, τὸ συνεχόμενο ἀβίαστο λόγο καὶ τὴν "πραγματικὴ" λειτουργία του. Ἡ συλλογὴ τῶν ἀρμόδιων φαινομένων ἀπαιτεῖ γνώσεις νευρολογίας, ψυχολογίας καὶ γλωσσολογίας.

4.1.12.3 Γλωσσικὴ συμπεριφορὰ καὶ διαταραχές πού ὀφείλονται σέ ἐγκεφαλικές βλάβες.

Ἐξέταση τῶν δομῶν πάνω στίς ὁποῖες στηρίζεται ἡ βασικὴ γλωσσικὴ συμπεριφορὰ (κεντρικὸ νευρικό σύστημα, δομὴ τῶν συστημάτων ἀναλύσεως αἰσθημάτων στό φλοιό τοῦ ἐγκεφάλου, λειτουργίες ἡμισφαιρίων κτλ.). Ἡ ἔρευνα τῶν γλωσσικῶν διαταραχῶν, πού παρουσιάζονται σέ ἐνήλικες ὕστερα ἀπὸ ἐγκεφαλικές βλάβες (ἀφασία, διαταραχές γλωσσικῆς κατανόησης καὶ παραγωγῆς ὁμιλίας, ἀπραξία, δυσarthρία, ρόλος μνήμης κτλ.), μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τίς ἐγκεφαλικές δομές.

4.1.12.3 Παθολογία τῆς γλῶσσας.

Ἡ ἔρευνα τῶν φαινομένων τραυλισμοῦ κτλ. ἔστρεψε τὴν ἔρευνα ἀπὸ τὴν ἐξέταση φθόγων καὶ λέξεων στὴν ἐξέταση ἀκολουθιῶν λέξεων, πού παρουσιάζουν γραμματικὰ σχήματα ποικύλης πολυπλοκότητος.

4.1.12.4 Γλῶσσα καὶ ψυχιατρικὴ.

Τὰ προβλήματα καὶ οἱ μέθοδοι, πού συναντοῦμε στὴν περιοχὴ αὐτῇ, ποικύλλουν ἀνάλογα μὲ τίς σχολές καὶ θεωρίες (γλῶσσα καὶ ὑποσυνείδητο, ψυχοθεραπευτικὴ μέθοδος κτλ.). Τὰ γενικά συμπεράσματα τῆς ἐξέτασης τῶν συναισθηματικῶν διαταραχῶν σέ σχέση μὲ τὴ συμμετοχὴ τῆς γλῶσσας ἔδειξαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱκανότητα νά ρυθμίζει διαλεκτικὲς δυνατότητες (ἡ μητέρα πχ. δύνει τίς πρῶτες βάσεις γιὰ τίς μεταγενέστερες διαδικασίες τῆς ἐκπαίδευσης, τὸ παιδί συνάπτει κοινωνικὲς σχέσεις μὲ τὴν οἰκογένεια, τὴ φυλὴ, τὸ ἔθνος κτλ.). Ἡ ἀπομακρυσμένη σχέση αὐθαίρετων σημείων καὶ

συμβατικά καθορισμένων καταστάσεων επιτρέπει στον άνθρωπο να κινείται σε έναν έννοιολογικό κόσμο, που για μεγάλες χρονικές περιόδους μπορεί να σχετίζεται μόνο τυπικά με τον κόσμο που περιγράφει ένμέρει, γεγονός που επιτρέπει σήμερα ένα τεράστιο έλεγχο πάνω στη φύση και αντίθετα έλλειψη έλέγχου στον έαυτό του(συνήθως, αλλά όχι πάντα, σε διαφορετικά πρόσωπα). Η συμβολική τεχνική περικλείει τον κίνδυνο της υποταγής του όλου (ανθρώπινη κατάσταση οργάνωση, ψυχή) στο μέρος, αναπτύσσοντας μονόπλευρα τά άτομα(πχ. έμφαση στον τεχνολογικό πολιτισμό με τις ψυχικές ασθένειες που δημιουργεί), και αυτό μπορεί να φανεύ από προσεκτική μελέτη της γλώσσας.

4.1.13. ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ

4.1.13.1 Έφαρμογές υπολογιστών.

Οι υπολογιστές χρησιμοποιούνται στη μηχανική μετάφραση, στην ανάκτηση πληροφοριών, στην αναγνώριση του λόγου, στη γλωσσική ανάλυση κά.

4.1.13.2 Χειρισμός πληροφοριών.

Στην επιστημονική πληροφόρηση και την κοινωνιολογία της έπιστήμης ο χειρισμός των πληροφοριών παύζει σημαντικό ρόλο και έχει συστηματοποιηθεί(πρώτη, δεύτερη κτλ. δημοσίευση, καταλογογράφηση, περιλήψεις, έκλαϊκεύσεις, μεταφράσεις, έγκυκλοπαίδειες κτλ.).

4.1.13.3 Γλωσσική ανάλυση.

Η γλωσσολογία χρησιμοποιεί για τη γλωσσική ανάλυση ήλεκτρονικά μέσα(πίνακες συχνότητας, concordances, αυτόματοποίηση αρχείων με δελτία και λεξικογραφίας, αυτόματοποίηση συντακτικής ανάλυσης κτλ.).

4.2 ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Η γλωσσολογία είναι σημαντική για τις άλλες έπιστήμες, όχι μόνο για τον καθολικό χαρακτήρα και τη σημασία της γλώσσας, αλλά και για τη μεθοδολογία της(καθορισμός βασικών έννοιών και στοιχείων, βαθμός αφαιρέσεως, έννοια κώδικα και σημειολογικού συστήματος, γενετική θεώρηση κά.).

Έτσι έπιδρά σε άλλες έπιστήμες όπως η έθνολογία, μαθηματικά, θεωρία λογοτεχνίας, φιλοσοφία κά.

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Οι σημειώσεις αυτές βασίζονται αρχικά πάνω στα έξης βιβλία(όπου μπορεί κανείς να βρεῖ πρόσθετη βιβλιογραφία):

P.Guiraud, Σημειολογία, 'Τὺ ξέρω', Ζαχαρόπουλος, 1976

Th.A.Sebeok(ed.), Linguistics and Adjacent Arts. and Sciences, 12^{ος} τόμος τοῦ Current Trends in Linguistics, Mouton, 1974

G.Leech, Semantics, Pelican, 1974

F.R.Palmer, Semantics. A new Outline, Cambridge, 1976

G.H.Blanke, Einführung in die semantische Analyse, HUEBER, 1973

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1. ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ. σ.1-15
 'Ορισμός, Σκοπός, 'Ιστορική ἐπισκόπηση, Ταξινόμηση σημείων καὶ σημειολογικῶν συστημάτων, Βασικὲς ἔννοιες καὶ ὅροι.
2. ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΕΙΣ. σ.16-18
 Παραγλωσσολογία, "Ἐκφραση προσώπου καὶ κινήσεις σώματος, Γειτνιαστική, Κατάταξη καὶ περιγραφή γλωσσῶν κωφαλάλων, Γραφή καὶ συστήματα γραφῆς, Ὑποκατάστατα γλώσσας, Τυποποιημένες γλώσσες, Ζωοσημειολογία.
3. ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ. σ.19-48
 'Ιστορική ἐπισκόπηση, Γλωσσολογική συγχρονική σημασιολογία (σημασία, σημασιολογία καὶ κόνωνία, ἀνάλυση συστατικῶν, σημασιολογική δομή προτάσεων, λογική στήν καθημερινή γλώσσα, σημασιολογία καὶ σύνταξη, σημασιολογία καὶ λεξικό, καθολική σημασιολογία, σημασιολογική ἰσοδυναμία καὶ σημασιολογία τοῦ βάθους, προϋποθέσεις καὶ πραγματικότητα, διαφορετικές θεωρίες), χρησιμότητα τῆς σημασιολογίας.
4. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ. σ.49-60
 Γλωσσολογία καὶ παρακείμενες ἐπιστῆμες(γλωσσολογία, γλωσσολογία καὶ φιλοσοφία, σημειολογία, γλωσσολογία καὶ τέχνη τοῦ λόγου, εἰδικές γλώσσες, γλωσσολογία καὶ μετάφραση, γλωσσολογία καὶ ψυχολογία, ἀνθρωπολογία καὶ κοινωνιολογία, γλωσσολογία καὶ οἰκονομία, γλωσσολογία καὶ ἐκπαίδευση, φωνητική, βιολογικοῦατρικὲς ἐφαρμογές, γλωσσολογία καὶ ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστές), Γλωσσολογία ὡς κατευθυντήρια ἐπιστήμη.